

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΥΠΡΟΥ • ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Αρχαία Ελληνική Γραμματεία αιώ Μετάφραση

Ομήρου Ιλιάδα

Β' Γυμνασίου

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΑΠΟ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΟΜΗΡΟΥ ΙΛΙΑΔΑ

(αισοιδάματα)

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Μετάφραση: Δ.Ν. Μαρωνίτης

Ο θρίαμβος του Αχιλλέα. Ελαιογραφία. Franz Matsch, 1892
Κέρκυρα, Αχιλλείο

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΥΠΡΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΟΜΗΡΟΥ ΙΛΙΑΔΑ

(αυτοειδήματα)

Β' Γυμνασίου

Εισαγωγή

Αντώνης Πετρίδης, *Επίκουρος Καθηγητής Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου*
Έλενα Πηδιά, *Φιλολόγος*

Οργάνωση υλικού - Συγγραφή εισαγωγικών σημειωμάτων και περιλήψεων

Έλενα Πηδιά, *Φιλολόγος* (Ραψωδίες Α, Γ-Μ, Σ)
Δρ Ανδρέας Κρίγκος, *Φιλολόγος* (Ραψωδίες Β, Ν-Ρ, Τ-Ω)

Εποπτεία

Αντώνης Πετρίδης, *Επίκουρος Καθηγητής Ανοικτού Πανεπιστημίου*
Λουκία Χατζημιχαήλ, *Επιθεωρήτρια Φιλολογικών Μαθημάτων*

Ηλεκτρονική σελίδωση και σχεδιασμός εξωφύλλου

Έλενα Πηδιά, *Φιλολόγος*

Συντονισμός έκδοσης

Πέτρος Γεωργιάδης, *Συντονιστής Υπηρεσίας Ανάπτυξης Προγραμμάτων*

Για την εικονογράφηση του βιβλίου και τη δημιουργία του εξωφύλλου αξιοποιήθηκαν εικόνες από το *Wikimedia Commons*.

Α' έκδοση 2012

Β' έκδοση 2013

Ανατύπωση 2026

Εκτύπωση: INKSPIRE PRESS LTD

© ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΥΠΡΟΥ ΥΠΗΡΕΣΙΑ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ISBN: 978-9963-0-4692-8

Στο εξώφυλλο χρησιμοποιήθηκε ανακυκλωμένο χαρτί σε ποσοστό τουλάχιστον 50%, προερχόμενο από διαχείριση απορριμμάτων χαρτιού. Το υπόλοιπο ποσοστό προέρχεται από υπεύθυνη διαχείριση δασών.

*Δούρειος ίππος. Διακόσμηση σε πίθο, 670 π.Χ.
Μύκονος, Αρχαιολογικό Μουσείο*

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	6
Εισαγωγή	7
Ημερολόγιο γεγονότων	10
Ραψωδία Α	
Περίληπτική αναδιήγηση.....	13
στ. 1-7	14
στ. 8-254	16
στ. 510-633.....	28
Ραψωδία Β	
Περίληψη στ. 1-224	34
στ. 225-349	35
Ραψωδία Γ	
Περίληπτική αναδιήγηση.....	40
Ραψωδία Δ	
Περίληπτική αναδιήγηση.....	41
Ραψωδία Ε	
Περίληπτική αναδιήγηση	42
Ραψωδία Ζ	
Περίληπτική αναδιήγηση	43
στ.128-260.....	44
στ. 343-403.....	50
στ. 404-552.....	54
στ. 553-583.....	61
Ραψωδία Η	
Περίληπτική αναδιήγηση	63
Ραψωδία Θ	
Περίληπτική αναδιήγηση.....	63
Ραψωδία Ι	
Περίληπτική αναδιήγηση.....	64
Ραψωδία Κ	
Περίληπτική αναδιήγηση	65

Ραψωδία Λ	
Περιληπτική αναδιήγηση.....	65
Ραψωδία Μ	
Περιληπτική αναδιήγηση.....	66
Ραψωδία Ν	
Περιληπτική αναδιήγηση.....	66
Ραψωδία Ξ	
Περιληπτική αναδιήγηση.....	67
Ραψωδία Ο	
Περιληπτική αναδιήγηση.....	67
Ραψωδία Π	
Περίληψη 1-863.....	68
στ. 864-923	69
Ραψωδία Ρ	
Περιληπτική αναδιήγηση.....	71
Ραψωδία Σ	
Περίληψη στ. 1-66	72
στ. 67-152	73
Ραψωδία Τ	
Περιληπτική αναδιήγηση	77
Ραψωδία Υ	
Περιληπτική αναδιήγηση.....	78
Ραψωδία Φ	
Περιληπτική αναδιήγηση.....	78
Ραψωδία Χ	
Περίληψη στ. 1-150.....	80
στ.151-442	80
στ.443-488	90
Ραψωδία Ψ	
Περιληπτική αναδιήγηση.....	93
Ραψωδία Ω	
Περίληψη στ. 1-511.....	94
στ. 512-653	94
Παράρτημα	
Χάρτης της Ομηρικής Ελλάδας.....	102

Πρόλογος

Με ιδιαίτερη χαρά προλογίζω την έκδοση του βιβλίου-τευχιδίου, Ομήρου *Ιλιάδα* (αποσπάσματα) για το μάθημα της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας από Μετάφραση της Β' τάξης Γυμνασίου.

Το βιβλίο περιλαμβάνει τους στίχους των ραψωδιών της *Ιλιάδας* που διδάσκονται οι μαθητές/μαθήτριες της Β' τάξης Γυμνασίου, εισαγωγή, εισαγωγικά σημειώματα, περιλήψεις ραψωδιών, σύντομες αρχαιογνωστικές πληροφορίες και εικόνες.

Το βιβλίο γράφτηκε στα πλαίσια της εφαρμογής των Νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων και της προσπάθειας που γίνεται για ανανέωση του περιεχομένου αλλά και της διδασκαλίας των Αρχαίων Ελληνικών.

Επιθυμώ να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στους φιλόλογους Έλενα Πηδιά και Ανδρέα Κρίγκο που οργάνωσαν το υλικό και συνέγραψαν τις περιλήψεις των ραψωδιών. Ευχαριστώ επίσης τον κ. Αντώνη Πετρίδη, Επίκουρο Καθηγητή του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου και την Επιθεωρήτρια Φιλολογικών Μαθημάτων κ. Λουκία Χατζημιχαήλ που είχαν την εποπτεία του βιβλίου, καθώς επίσης και την Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων που είχε την ευθύνη για την έκδοση του βιβλίου αυτού.

Δρ Ζήνα Πουλλή
Διευθύντρια Μέσης Εκπαίδευσης

Εισαγωγή

Ιλιάδα

Το ταξίδι μας στον ομηρικό κόσμο συνεχίζεται με την *Ιλιάδα*, το έπος του Ομήρου στο οποίο εξιστορούνται επεισόδια του Τρωικού πολέμου. Το όνομα του έπους είναι άμεσα συνυφασμένο με το περιεχόμενό του, αφού «Ίλιον» είναι ένα άλλο όνομα για την Τροία. Η δημιουργία της *Ιλιάδας* τοποθετείται γύρω στο 750 π.Χ. και, όπως και της *Οδύσσειας*, βασίζεται στην παράδοση της προφορικής σύνθεσης και απαγγελίας που αναπτύχθηκε κατά τους προηγούμενους αιώνες. Η έκτασή της είναι 15.692 στίχοι και σώζεται ολόκληρη σε αντίθεση με άλλα έπη του τρωικού κύκλου. Η *Ιλιάδα* είναι χωρισμένη σε 24 ραψωδίες, καθεμιά από τις οποίες φέρει ένα κεφαλαίο γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου και έχει έναν τίτλο που προσδιορίζει το θέμα της. Ο χωρισμός των επών σε ραψωδίες, καθώς επίσης και ο τίτλος που αποδίδει το περιεχόμενο της καθεμιάς έγινε από τους Αλεξανδρινούς φιλολόγους (από τον 3^ο αι. π.Χ. κ.ε.).

Ας θυμηθούμε τι είναι ηρωικό έπος

Είναι πολύστιχο αφηγηματικό ποίημα σε δακτυλικό εξάμετρο στίχο και σε υψηλό ποιητικό λόγο που εξιστορεί κατορθώματα ηρώων (κλέα ἀνδρῶν). Συχνά το θέμα είναι μυθολογικό ή και ιστορικό.

Το θέμα και η υπόθεση της *Ιλιάδας*

Το περιεχόμενο της *Ιλιάδας* αφορά στους πολεμικούς αγώνες των Ελλήνων και των Τρώων γύρω από το Ίλιον κατά τον δέκατο χρόνο του πολέμου και πιο συγκεκριμένα 51 ημέρες πριν από την άλωση της Τροίας. Ωστόσο, ο ποιητής πετυχαίνει να παρουσιάσει μια συνολική εικόνα του δεκάχρονου πολέμου με αναδρομές στο παρελθόν, διευρύνσεις και προαναγγελίες για το μέλλον.

Θέμα της *Ιλιάδας* είναι η *μῆνις* (= οργή) του Αχιλλέα τον δέκατο χρόνο του πολέμου εξαιτίας της φιλονικίας του με τον αρχιστράτηγο Αγαμέμνονα και η αποχώρησή του από τον πόλεμο. Αιτία της φιλονικίας των δύο ηρώων είναι η αυθαίρετη αρπαγή της Βρισηίδας, που ήταν το γέρας (η τιμητική ανταμοιβή) του Αχιλλέα, από τον αρχιστράτηγο Αγαμέμνονα. Ο Αχιλλέας θέλει να εκδικηθεί για την ατίμωση που του έγινε και ζητά τη βοήθεια της μητέρας του Θέτιδας. Η θεά Θέτιδα διαβιβάζει την επιθυμία του γιου της στον Δία κι εκείνος δίνει τη συγκατάθεσή του να ηττώνται στη μάχη οι Αχαιοί. Η απόφαση του Δία καθορίζει τα γεγονότα που θα ακολουθήσουν. Το έπος τελειώνει με τον θάνατο του Έκτορα, την ικεσία του Πριάμου, για να πάρει πίσω το νεκρό σώμα του γιου του από τον Αχιλλέα που τον σκότωσε και την ταφή του ήρωα.

Τρωικός πόλεμος – Τρωικός κύκλος και *Ιλιάδα*

Η ιστορική Τροία όντως καταστράφηκε κατά τα φαινόμενα από έναν μεγάλο πόλεμο προς το τέλος της μυκηναϊκής περιόδου (12^{ος} αι. π.Χ.). Η *Ιλιάδα* βασίζεται στην προφορική ποιητική παράδοση γύρω από τον πόλεμο αυτό, που είχε διάρκεια τέσσερις και πλέον αιώνες (μέχρι τα τέλη του 8^{ου} αι. π.Χ.). Όπως σε όλα τα λογοτεχνικά έργα, έτσι και στην *Ιλιάδα* η ιστορική αλήθεια έχει αναμειχθεί με τη δημιουργική φαντασία της ποιητικής παράδοσης. Στο έπος υπάρχουν στοιχεία (υλικά, θεσμοί, συνήθειες, αντιλήψεις) της μυκηναϊκής και της αρχαϊκής εποχής (αναχρονισμοί).

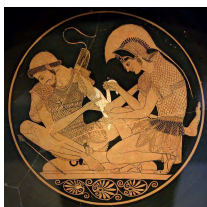
Εκτός από την *Οδύσσεια*, και κυρίως την *Ιλιάδα*, πτυχές του πολέμου εξιστορήθηκαν και σε άλλα μεταγενέστερα έπη του λεγόμενου *τρωικού κύκλου*, που σώθηκαν αποσπασματικά και όλα μαζί στη σειρά δίνουν τον τρωικό μύθο από την αρχή μέχρι το τέλος του: Στα *Κύπρια* παρουσιάζονται οι αφορμές του πολέμου και τα γεγονότα των πρώτων χρόνων της εκστρατείας, στην *Αιθιοπίδα* εξιστορούνται τα κατορθώματα του Αχιλλέα και ο θάνατός του, η *Μικρά Ιλιάς* αφηγείται τα γεγονότα μετά τον θάνατο του Αχιλλέα, η *Ιλίου Πέρσις* όσα διαδραματίστηκαν κατά την άλωση της Τροίας, οι *Νόστοι* την επιστροφή των ηρώων στην πατρίδα τους και η *Τηλεγονία* τις περιπέτειες του Οδυσσέα μετά την επιστροφή του στην Ιθάκη.

Ελένη και Πάρης. Ερυθρόμορφος κρατήρας, 380-370 π.Χ.
Παρίσι, Μουσείο Λούβρου

Γραμμή του χρόνου

Τρωικός Πόλεμος

Σύνθεση των επών

Καταγραφή των επών

1200 π.Χ. 1000 π.Χ. 900 π.Χ. 800 π.Χ. 700 π.Χ. 600 π.Χ. 500 π.Χ.

Ιλιάδα και Οδύσσεια

Η *Ιλιάδα* προβάλλει αρχές και αξίες πολύ διαφορετικές από την *Οδύσσεια*, που αποτελεί έργο μεταπολεμικό και μεταίλιαδικό. Η αποκλίνουσα φυσιολογία των δύο επών έχει να κάνει κυρίως με τη φύση της ιστορίας που αφηγούνται και το διαφορετικό ηρωικό ιδεώδες που επιχειρούν να προβάλλουν:

α. Η *Ιλιάδα* προβάλλει τον πόλεμο, την τιμή, την αριστεία και την υστεροφημία ως ύψιστα αγαθά, τα οποία πρέπει να επιδιώκει ο ήρωας, ακόμη κι αν αυτό σημαίνει τον θάνατό του σε πολύ νεαρή ηλικία, ενώ η *Οδύσσεια* αντιπαραβάλλει την επιβίωση με κάθε μέσο (ακόμη και με μέσα «αναξιοπρεπή» και αντιηρωικά, όπως ο δόλος, ακόμη και η άτακτη φυγή, αν αυτό επιβάλλεται).

β. Η *Ιλιάδα* είναι σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα το ποίημα των μεγάλων ανδρών, ενώ η *Οδύσσεια* δε διστάζει να δώσει χώρο και χρόνο σε πρόσωπα «ταπεινά», όπως η Ευρύκλεια και ο Εύμαιος, να ντύσει ακόμη και τον ήρωά της ζητιάνο και να επιτρέψει να υποστεί αυτός τη μοίρα των επαιτών.

γ. Η *Ιλιάδα* κινείται αποκλειστικά στο πολεμικό πεδίο της Τροίας και αποτελεί κατά το μάλλον ή ήττον ποίημα «ρεαλιστικό», ενώ η *Οδύσσεια* κινείται αφενός ανάμεσα σε έναν κόσμο ρεαλιστικό, που απηχεί τόσο τη μυκηναϊκή «προϊστορία» όσο και τον αναβράζοντα κόσμο του 8^{ου} αι. π.Χ., με τους αποικισμούς του και τις κοσμογονικές πολιτικές ανακατατάξεις του, και αφετέρου σε έναν κόσμο καθόλα μαγικό και παραμυθικό.

δ. Στην *Ιλιάδα* οι θεοί συμπεριφέρονται κατά κανόνα εγωιστικά και άδικα, ενώ στην *Οδύσσεια* οι αποφάσεις τους καθορίζονται από ηθικά κριτήρια (ενοχή, πληρωμή, ευθύνη).

*Η αποθέωση του Ομήρου. Οι δύο κοπέλες στα πόδια του είναι η Ιλιάδα και η Οδύσσεια.
Jean Auguste Dominique Ingres, 1827
Παρίσι, Μουσείο Λούβρου*

Ημερολόγιο Γεγονότων στην Ιλιάδα

Ο Απόλλωνας θυμωμένος τιμωρεί τους Αχαιούς. Paolo Fiammingo, Βουδαπέστη, Μουσείο Καλών Τεχνών

Οι θεοί του Ολύμπου, Giulio Romano, 1532-34 Μάντοβα, Palazzo del Te

1η ημέρα (Ραψωδία Α): Ο Χρύσης ικετεύει τον Αγαμέμνονα να επιστρέψει την κόρη του Χρυσηίδα που την κρατούσε ως γέρας. Ο Αγαμέμνονας αρνείται και μετά από παράκληση του ιερέα Χρύση, ο θεός Απόλλωνας στέλνει λοιμό στο στρατόπεδο των Αχαιών.

1η -9η ημέρα (Ραψωδία Α): Ο λοιμός

10η ημέρα: Ο Αχιλλέας συγκαλεί συνέλευση. Ο Αγαμέμνονας και ο Αχιλλέας φιλονικούν. Η Χρυσηίδα οδηγείται στην πατρίδα της, τη Χρύσα, και ο Αγαμέμνονας παίρνει από τον Αχιλλέα τη Βρισηίδα. Ο Αχιλλέας αποχωρεί από τη μάχη. Η Θέτιδα υπόσχεται στον Αχιλλέα ότι θα ζητήσει από τον Δία να τιμωρήσει τους Αχαιούς.

11η ημέρα (Ραψωδία Α): Επιστροφή της πρεσβείας από τη Χρύσα. *Μήνις* του Αχιλλέα.

10η - 21 ημέρα (Ραψωδία Α): Οι θεοί απουσιάζουν στη χώρα των Αιθιόπων.

2η ημέρα (Ραψωδία Α): Η Θέτιδα ικετεύει και πείθει τον Δία να τιμωρήσει τους Αχαιούς για την ατίμωση του γιου της. Φιλονικία Ήρας και Δία. Συμφιλίωσή τους με τη μεσολάβηση του Ήφαιστου.

Νύχτα προς την 22η ημέρα (Ραψωδίες Α και Β): Ο Δίας στέλνει παραπλανητικό όνειρο στον Αγαμέμνονα, για να επιτεθεί στους Τρώες.

22η ημέρα (Ραψωδίες Β-Η): Είναι η πρώτη ημέρα της μάχης. Παρουσιάζονται τα πλοία και οι Τρώες. Μονομαχία Μενέλαου-Πάρη. Ανακωχή. Η Ελένη ανεβαίνει στα τείχη της Τροίας. Η ανακωχή παραβιάζεται από τον Πάνδαρο. Ο Μενέλαος τραυματίζεται. Ο Αγαμέμνονας επιθεωρεί το στρατεύμα. Μάχη με την παρουσία των θεών. Αριστεία του Διομήδη. Ο Διομήδης τραυματίζει τη

Η τραυματισμένη Αφροδίτη επιστρέφει στον Όλυμπο με το άρμα του Άρη. Jean Auguste Dominique Ingres, 1800

θεά Αφροδίτη και τον Άρη. Ο Έλενος στέλνει τον Έκτορα στην Τροία να ζητήσει από τη μητέρα του, την Εκάβη, να κάνει λιτανεία στη θεά Αθηνά μαζί με τις άλλες Τρωαδίτισσες. Ο Έκτορας συναντά τη μητέρα του, τον Πάρη και την Ελένη, τη σύζυγό του Ανδρομάχη και τον γιο του Αστυάνακτα. Ισόπαλη μονομαχία Έκτορα και Αίαντα. Τέλος της πρώτης μέρας της μάχης.

Βράδυ της 22ης ημέρας (Ραψωδία Η): Στα δύο στρατόπεδα γίνονται συνελεύσεις και αποφασίζεται ανακωχή για την ταφή των νεκρών. Οι Αχαιοί αποφασίζουν την ανέγερση τείχους.

23η ημέρα (Ραψωδία Η): Ανακωχή και ταφή των νεκρών.

24η ημέρα (Ραψωδία Η): Ανέγερση του τείχους των Αχαιών.

25η ημέρα: Δεύτερη ημέρα της μάχης. Ο Δίας πηγαίνει στο βουνό της Ίδης, για να παρακολουθήσει τη μάχη. Οι Τρώες στρατοπεδεύουν έξω από τα τείχη τους. Οι Αχαιοί βρίσκονται σε δύσκολη θέση.

Νύχτα προς την 26η ημέρα (Ραψωδίες Ι-Κ): Οι Αχαιοί αποστέλλουν πρεσβεία προς τον Αχιλλέα να τον παρακαλέσει να επιστρέψει στη μάχη. Ο Αχιλλέας δεν αποδέχεται τα πλούσια δώρα και τη Βρισηίδα που του στέλνει ο Αγαμέμνονας και αρνείται να επιστρέψει στη μάχη. Ο Διομήδης και ο Οδυσσεάς κατασκοπεύουν το στρατόπεδο των Τρώων.

26η ημέρα (Ραψωδίες Λ-Σ): Τρίτη ημέρα της μάχης. Αριστεία Αγαμέμνονα. Ο Νέστορας παρακινεί τον Πάτροκλο να οδηγήσει αυτός τους Μυρμιδόνες στη μάχη. Ο Έκτορας σπάει μέρος του τείχους των Αχαιών και οι Τρώες εισβάλλουν. Ακολουθούν σφοδρές μάχες στη θάλασσα. Οι Αχαιοί αντιστέκονται. Ο Πάτροκλος φορώντας την πανοπλία του Αχιλλέα αριστεύει, μονομαχεί με τον Έκτορα και σκοτώνεται. Ο Αχιλλέας πληροφορείται τον θάνατο του φίλου του και αποφασίζει να επιστρέψει στον πόλεμο, για να εκδικηθεί τον θάνατό του. Η Θέτιδα προβλέπει πως ο γιος της θα σκοτώσει τον Έκτορα και θα ακολουθήσει ο δικός του θάνατος. Η εμφάνιση του Αχιλλέα στην

Ο Οδυσσεάς και ο Διομήδης παίρνουν τα άλογα του Ρήσου, 380 π.Χ. Ζωγράφος του Δαρείου. Βερολίνο, Antikensammlung

Έλληνες και Τρώες πολεμούν για το σώμα του Πάτροκλου. Antoine Wiertz, 1836
Λιέγη, Μουσείο Βαλωνικής Τέχνης

Η Θέτιδα δίνει τα όπλα στον Αχιλλέα.
Giulio Romano, 1499

τάφρο σώζει τους Αχαιούς που υποχωρούν με το σώμα του Πάτροκλου.

Νύχτα προς την 27η ημέρα (Ραψωδία Σ): Η Θέτιδα ζητά από τον Ήφαιστο καινούρια όπλα για τον Αχιλλέα. Περιγραφή της ασπίδας που κατασκεύασε ο Ήφαιστος για τον Αχιλλέα.

27η ημέρα (Ραψωδίες Τ-Ψ): Τέταρτη ημέρα της μάχης. Ο Αχιλλέας και ο Αγαμέμνονας συμφιλιώνονται. Ο Αχιλλέας φορεί την καινούρια του πανοπλία και επιστρέφει στον πόλεμο. Οι θεοί αποφασίζουν να συμμετάσχουν στη μάχη. Ο Αχιλλέας μονομαχεί με τον Αινεία, ο οποίος σώζεται από τον Ποσειδώνα. Οι Τρώες τρέπονται σε άτακτη φυγή.

28η ημέρα (Ραψωδία Ψ): Καύση και ταφή του Πάτροκλου.

29η ημέρα (Ραψωδία Ω): Οργάνωση αθλητικών αγώνων προς τιμή του Πάτροκλου. Ο Αχιλλέας σέρνει το σώμα του Έκτορα τρεις φορές γύρω από τον τάφο του Πάτροκλου.

29η έως 40ή ημέρα (Ραψωδία Ω): Ο Αχιλλέας κακοποιεί το σώμα του Πάτροκλου για έντεκα ημέρες.

41η ημέρα (Ραψωδία Ω): Συνέλευση των θεών. Ο Δίας ζητά από τη Θέτιδα να πείσει τον γιο της να δεχτεί τα λύτρα και να παραδώσει τον Έκτορα στον πατέρα του. Στέλνει επίσης την Ίριδα να παρακινήσει τον Πρίαμο να δώσει λύτρα στον Αχιλλέα με αντάλλαγμα το σώμα του γιου του.

Νύχτα προς τη 42η ημέρα (Ραψωδία Ω): Ο Πρίαμος ικετεύει τον Αχιλλέα. Ο Αχιλλέας δέχεται τα λύτρα και επιστρέφει το σώμα του Έκτορα. Συμφωνεί σε ενδεκαήμερη ανακωχή, για να ταφεί το σώμα του Έκτορα.

42η έως 50ή ημέρα (Ραψωδία Ω): Ο Πρίαμος μεταφέρει το σώμα του Έκτορα στην Τροία. Ακολουθεί θρήνος εννέα ημερών και ετοιμασία της πυράς.

51^η ημέρα (Ραψωδία Ω): Ταφή του Έκτορα και νεκρόδειπνος

Η Ανδρομάχη θρηνεί τον Έκτορα
Ζακ- Λουί Νταβίντ, 1783
Παρίσι, Μουσείο Λούβρου

Η πτώση της Τροίας. Johann Georg
Trautmann, 18^{ος} αι.
Καρλσρούη, Γερμανία

Ραψωδία Α Ἔρις- Λοιμός - Μῆνις

Η μῆνις του Αχιλλέα. Michel Martin Drolling, 1810

Στην αρχή του δέκατου χρόνου του τρωικού πολέμου, ένας φοβερός λοιμός έπληξε το στρατόπεδο των Αχαιών για εννιά μέρες. Τη δέκατη μέρα ο Αχιλλέας συγκαλεί το στράτευμα σε συνέλευση και εκεί ο μάντης Κάλχας φανερώνει την αιτία του λοιμού. Ο αρχιστράτηγος Αγαμέμνονας αρνήθηκε να επιστρέψει τη Χρυσηίδα, το γέρας του, στον πατέρα της Χρύση, ιερέα του θεού Απόλλωνα, που την ζήτησε ως ικέτης. Γι' αυτό, ο θεός Απόλλωνας τους τιμωρεί με λοιμό. Ο μάντης παροτρύνει τους Αχαιούς να εξιλεώσουν τον θεό με θυσίες και να στείλουν τη Χρυσηίδα πίσω στην πατρίδα της, τη Χρύσα. Το περιστατικό αυτό θα οδηγήσει στη μῆνιν του Αχιλλέα και στην απομάκρυνσή του ήρωα από τη μάχη. Γύρω από τον θυμό του Αχιλλέα ξεδιπλώνεται αρμονικά ένας πόλεμος, ο ιλιαδικός.

ΠΡΟΟΙΜΙΟ- Επίκληση στη Μούσα, στ. 1-7

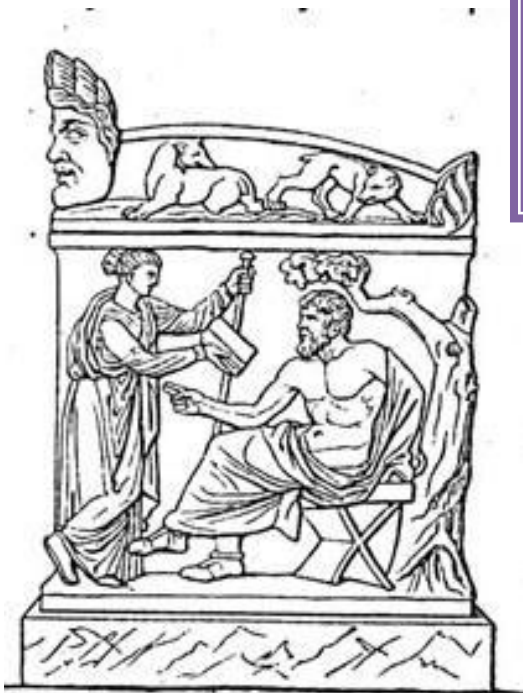

Αοιδός. Ζωγραφική σε αμφορέα. Παρίσι, συλλογή Rollin

ΤΟΝ ΑΓΡΙΟ ΘΥΜΟ,¹ θεά, τραγούδησε του Αχιλλέα, γιου του Πηλέα, ολέθριο θυμό, που τόσα πάθη φόρτωσε στους Αχαιούς, τόσες γενναίες ψυχές κατέβασε στον Άδη,² ηρώων ψυχές, κι άφησε λεία στα σκυλιά τα σώματά τους, στα λαίμαργα όρνια, έτσι που συντελέστηκε η βουλή του Δία, 5 αφότου μεταξύ τους χώρισαν και πήραν να διχογνωμούν του Ατρέα ο γιος³, ο πρώτος του στρατού, κι ο θείος Αχιλλέας.

*«Μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος
οὐλομένην, ἣ μυρὶ Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε,
πολλὰς δ' ἰθὺς κτείνε κέρκιδες οὐραὶ
ἠρώων, αὐτοὺς δὲ ἐλώρια τευχε κύνεσσιν
οἰωνοῖσι τε πᾶσι, Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή,
ἐξ οὗ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε
Ἀτρεΐδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς.»*

A 1-7

Καλλιόπη και Όμηρος, Meyers Lexikon, 1888

Προοίμιο> πρό και οἶμος (=οδός): προεισαγωγή, πρόλογος

θεά: η Μούσα Καλλιόπη, προστάτιδα της επικής ποίησης. Η επίκληση στη Μούσα ή στις Μούσες αποτελεί τυπικό τρόπο έναρξης ενός έπους. Με την επίκληση στη Μούσα ο ποιητής δείχνει ότι το έργο του είναι θεόπνευστο.

¹ Στο αρχαίο κείμενο χρησιμοποιείται η λέξη **μῆνις**.

² **Άδης:** ο θεός του Κάτω Κόσμου, ο ίδιος ο Κάτω Κόσμος (Θ 16, Ψ 244)

³ **Γιος του Ατρέα:** ο Αγαμέμνωνας

Μούσες: Θεωρούνταν προστάτιδες των τεχνών και των επιστημών. Ήταν κόρες του Δία και της Μνημοσύνης. Οι αρχαιότερες Ελικωνιάδες Μούσες ήταν η Μνήμη (μνήμη), η Μελέτη(μελέτη) και η Αοιδή (τραγούδι). Η ποιητική τέχνη χρειάζεται τη βοήθεια και των τριών αυτών Μουσών.

«Μούσες της Πιερίας, δόξα σας το τραγούδι,
ελάτε πάλι,
ανιστορήσετε τον Δία, υμνώντας τον πατέρα σας.
Για κείνον γίνονται οι θνητοί άλλοτε άδοξοι,
άλλοτε δοξασμένοι· ονομαστοί κι ανώνυμοι,
όπως το θέλει ο μέγας Δίας.

[...]Άκουσε τώρα, επάκουσε επιβλέποντας,
το δίκαιο κράτησε στον ίσιο δρόμο, Δία εσύ·
αλλά κι εγώ έχω να πω στον Πέρση την αλήθεια.»

Ησιόδου, Έργα και Ημέραι, 1-5, 11-13

Τον άντρα, Μούσα, τον πολύτροπο να μου ανιστορήσεις, που βρέθηκε
ως τα πέρατα του κόσμου να γυρνά, αφού της Τροίας
πάτησε το κάστρο το ιερό...
Από όπου θες, θεά, ξεκίνα την αυτή την ιστορία, κόρη του Δία,
και πες την και σε σ' εμάς.

Οδύσσεια, α 1-3,12-13

Οι Μούσες χορεύουν με τον Απόλλωνα. Baldassarre Peruzzi, 16^{ος} αι.

Ραψωδία Α Η ικεσία του Χρύση και η διαμάχη Αγαμέμνονα - Αχιλλέα, στ. 8-254

Ο Χρύσης ικετεύει για την εξαγορά της κόρης του.
Απουλιανός ερυθρόμορφος κρατήρας, 360 - 350 π.Χ.
Παρίσι, Μουσείο Λούβρου

Ποιος άραγε θεός τους έσπρωξε σ' αυτή τη διαμάχη;

Του Δία ο γιος και της Λητώς, που χολωμένος με τον βασιλιά,
έριξε τον βαρύ λοιμό στο στράτευμα, και πήγαν του χαμού πολλοί,
γιατί τον Χρύση ατίμησε, τον λειτουργό του, ο γιος του Ατρέα.

10

Όταν εκείνος ήλθε στων Αχαιών τα γρήγορα πλεύμενα,
λύτρα εξαγοράς της θυγατέρας του προσφέροντας πολύτιμα,
στα χέρια του κρατώντας στέφανα του εκηβόλου⁴ Απόλλωνα
πάνω σε σκήπτρο ολόχρυσο, όλους τους Αχαιούς παρακαλώντας,
ξεχωριστά τους δύο Ατρείδες, ηγεμόνες του στρατού:

15

«Γιοι του Ατρέα κι Αχαιοί, στα χάλκινα όπλα σας ντυμένοι,
ας δώσουν οι θεοί, που κατοικούν τα ολύμπια δώματα, την πόλη
του Πριάμου να πορθήσετε, κι έπειτα σώοι να γυρίσετε στα σπίτια σας.

Όμως κι εμένα, λύσετε την ακριβή μου κόρη, τα λύτρα μου δεχθείτε,
δείχνοντας σέβας στον εκηβόλο Απόλλωνα, βλαστό του Δία.»

20

Όλοι οι παρόντες Αχαιοί συμφώνησαν, να σεβαστούν

⁴ **Εκηβόλος:** στερεότυπο επίθετο για τον θεό Απόλλωνα, εκηβόλος< *έκας και βάλλω*: ο βάλλων από μακριά, ο καλός τοξότης

τον λειτουργό, τα πλούσια λύτρα να δεχθούν· αλλά στον Αγαμέμνονα,
γιο του Ατρέα, δεν άρεσε καθόλου ο λόγος του,
τον αποπήρε άσχημα, μιλώντας βάνουσα: 25

« Τον νου σου, γέρο, μη σε ξαναδώ στα βαθουλά καράβια εγώ,
ή τώρα να καθυστερείς ή να ξανάρχεσαι μετά,
μήπως σκήπτρο και στέμμα του θεού δεν σ' ωφελήσουν πια·
πάντως αυτήν δεν την απολυτρώνω, προτού τη βρουν τα γηρατειά
στο σπίτι μου, στο Άργος μέσα, απ' την πατρίδα της μακριά, 30
στον αργαλειό να υφαίνει, μαζί μου ν' αγαπιέται στο κρεβάτι.
Στρίβε λοιπόν, μη μ' ερεθίζεις άλλο, αν θέλεις σώος να γυρίσεις πίσω. »
Έτσι του μίλησε, τρόμαξε ο γέροντας, και δεν του αντιμίλησε.
Αμίλητος και μόνος επήρε να βαδίζει στο περιγιάλι της πολύβοης
θαλάσσης, κι εκεί παράμερα ευχήθηκε ο σεβάσμιος γέρος, 35
τον άνακτα παρακαλώντας, τον Απόλλωνα, γιο της καλλίκομης Λητώς:

« Επάκουσε αργυρότοξε, της Χρύσας ο προστάτης
και της πανίερης Κίλλας,⁵ ο πολιούχος της Τενέδου,
Σμινθέα⁶ εσύ· αν κάποτε σου στέγασα ναό χαριτωμένο,
αν κάποτε μεριά παχιά έκαψα προς τιμή σου, 40
ταυρίσια ή και γιδίσια, τέλεσε τώρα αύτη μου την ευχή·
Τα δάκρυά μου να πληρώσουν με τα δικά σου βέλη οι Δαναοί. »
Ευχήθηκε, κι ο Φοίβος τον εισάκουσε, ο Απόλλων.
Πατώντας τις κορφές του Ολύμπου, πήρε να κατεβαίνει χολωμένος,
με τόξο και κλειστή φαρέτρα στους ώμους κρεμασμένα, 45
τα βέλη μεταξύ τους να χτυπούν. Κι όπως κινούσε οργίλος ο θεός,
φάνηκε σαν τη μαύρη νύχτα σκοτεινός.
Έπειτα πήρε θέση από τα πλοία απόμακρα κι άρχισε να τοξεύει –
τρομακτική η κλαγγή του αργυρού του τόξου ακούστηκε.
Πρώτα τις μούλες τόξεψε, τα γρήγορα μετά σκυλιά, 50
τέλος επάνω τους τα αιχμηρά του βέλη ρίχνει –
τους εξόντωνε. Φλόγιζαν οι φωτιές για τους νεκρούς αδιάκοπα.
Μέρες εννιά τα βέλη του θεού στόχευαν τον στρατό,
τη δέκατη συγκάλεσε ο Αχιλλέας συνέλευση –

**Η προσευχή του Χρύση στον θεό
Απόλλωνα**

⁵ **Χρύση και Κίλλα:** ήταν πόλεις στη Μ. Ασία, όπου τιμούσαν τον θεό Απόλλωνα.

λευκώλενη⁷ η Ήρα έβαλε την ιδέα στον νου του, από συμπόνια 55
 για τους Δαναούς, όπως τους έβλεπε να πέφτουν σωρηδόν νεκροί.
 Κι όταν εκείνοι συναθροίστηκαν και βρέθηκαν όλοι μαζί, στητός
 ο Αχιλλέας μίλησε, ασυναγώνιστος στο τρέξιμο: Ο Αχιλλέας συγκαλεί συνέλευση
 « Ατρείδη, μας βλέπω τώρα να γυρίζουμε πίσω μ' άδεια τα χέρια,
 αν βέβαια αποφύγουμε τον θάνατο, 60
 αφού λοιμός και πόλεμος τους Αχαιούς δαμάζουν.
 Ωρα λοιπόν ή κάποιον μάντη να ρωτήσουμε, ή κάποιον λειτουργό,
 έστω κι ονειροπόλο, αφού και το όνειρο ο Δίας το στέλνει,
 που θα μπορούσε να μας πει γιατί χολώθηκε ο Φοίβος⁸ τόσο·
 μήπως μας μέμφεται ο Απόλλων για τάξιμο ανεκλήρωτο ή για θυσία 65
 μεγάλη, μήπως πεθύμησε κνίσα από πρόβατα κι άψογα γίδια,
 και τότε μας καταδεχτεί, διώξει αυτόν τον χαλασμό.»
 Είπε και κάθισε· οπότε ανασηκώθηκε ο γιος του Θέστορα,
 ο Κάλχας, άριστος μάντης, που αναγνώριζε
 παρόντα, μέλλοντα και παρελθόντα, 70
 που με τη μαντική του τέχνη, δώρο του Φοίβου Απόλλωνα,
 εξήγησε πότε και πώς των Αχαιών τα πλοία στην Τροία θα φτάσουν.
 Τώρα καλοπροαίρετος πήρε τον λόγο και τους μίλησε:
 «Ω Αχιλλέα, φιλητέ του Δία, προστάζεις να εξηγήσω
 τον χόλο του Απόλλωνα, του εκηβόλου άνακτα. 75
 Λοιπόν, εγώ θα ομολογήσω, αλλά κι εσύ σκέψου καλά, ορκίσου
 πως είσαι πρόθυμος να μου σταθείς με λόγια κι έργα,
 γιατί φοβάμαι πως κάποιον θα εξοργίσω, που σ' όλους τους Αργίτες
 πρωτεύει η δύναμή του κι οι Αχαιοί τον υπακούν. Το ξέρουμε,
 ο βασιλιάς βγαίνει ανώτερος, όταν θυμώσει με κατώτερό του. 80
 Γιατί ακόμη κι αν την ίδια μέρα καταπιεί τον χόλο του,
 φυλάει τον θυμό του, ώσπου να πάρει εκδίκηση, καλά
 κρυμμένο μέσα του. Λογάριασε λοιπόν κι εσύ αν θα με σώσεις. »
 Ο Αχιλλέας τότε, στον δρόμο ασυναγώνιστος, μίλησε κι είπε:
 «Θάρρος, φανέρωσε άφοβα τον θείο χρησμό σου που κατέχεις · 85

⁶ **Σμινθέυς**: επίθετο για τον θεό Απόλλωνα. Το επίθετο προέρχεται από τη Σμίνθη, πόλη της Τροίας.

⁷ **Λευκώλενος**> λευκός και ώλένη = το κάτω μέρος του βραχίονα: αυτός που έχει άσπρα χέρια, ο ωραίος

⁸ **Φοίβος**: είναι προσωνόμιο για τον θεό Απόλλωνα που ήταν και ο θεός του φωτός. Φοίβος<ρ. φάω= φωτίζω

γιατί, μα τον Απόλλωνα, του Δία τον γιο, που, Κάλχαντα εσύ,
με τη δική του φώτιση στους Δαναούς ομολογείς θείους χρησμούς,
κανείς, όσο εγώ πατώ στη γη και βλέπουν φως τα μάτια μου,
δεν θα τολμήσει ν' απλώσει χέρι πάνω σου, κανένας λέω Δαναός
εδώ στα κοίλα πλοία, μήτε κι αν πεις τον Αγαμέμνονα, 90
που πρώτος κι άριστος των Αχαιών παινεύεται πως είναι. »

Οπότε πήρε θάρρος κι ομολόγησε ο μάντης Κάλχας άψογος:
« Όχι, δεν μέμφεται ο θεός μήτε για κάποιο τάμα μήτε για εκατόμβη.⁹
τον λειτουργό του σκέφτεται, που τον ατίμησε ο Ατρείδης,
που δεν λευτέρωσε την κόρη του, δεν αποδέχτηκε τα λύτρα· 95
γι' αυτόν τον λόγο ο Εκηβόλος φέρνει συμφορές, θα δώσει κι άλλες.

Δεν πρόκειται τον χαλασμό αυτόν των Δαναών να σταματήσει,
προτού να παραδώσουμε την όμορφή του κόρη στον πατέρα της,
χωρίς καμιάν εξαγορά, με δίχως λύτρα, αν δεν,
πηγαίνοντας στη Χρύσα, προσφέρουμε εκατόμβη· τότε 100
μπορεί ν' αλλάξει γνώμη, αν τον εξευμενίσουμε. »

Είπε και κάθισε· όμως πάνω πετάχτηκε ο γιος του Ατρέα,
γενιά σπουδαία, εξουσία μεγάλη, ξέφρενος, με μαύρα
από το μένος σωθικά, τα μάτια φλογισμένα, πετώντας σπίθες.
Πρώτα στον Κάλχα γύρισε, μιλώντας μ' άγριο βλέμμα: 105

« Μάντη κακών, ποτέ σου δεν ξεστόμισες λόγο καλό για μένα,
χαίρεται πάντοτε το μέσα σου με κακοσήμαντους χρησμούς:
κάτι το ευχάριστο ποτέ δεν είπες, μήτε κι έκανες.¹⁰

Έτσι και τώρα μαντείες αγορεύεις στους Δαναούς μπροστά,
πως τάχα μου τα πάθη τους γι' αυτό τα στέλνει ο Απόλλων, 110
από δικό μου δήθεν φταιξιμο, γιατί δεν δέχθηκα να αποδεχτώ λύτρα
πολύτιμα, ελευθερώνοντας την κόρη από τη Χρύσα. Αυτήν όμως εγώ
τη θέλω πλάι μου, μέσα στο σπίτι μου, την προτιμώ
κι από την Κλυταιμνήστρα ακόμη, τη νόμιμη γυναίκα μου,
αφού δεν βλέπω να της υπολείπεται στην όψη και στο ανάστημα, 115

**Η αποκάλυψη της αιτίας
του λοιμού**

Η αντίδραση του Αγαμέμνονα

⁹ **Εκατόμβη:** θυσία εκατό βοδιών (ή και άλλων ζώων)

¹⁰ Ο Αγαμέμνονας αναφέρεται στις προφητείες του μάντη στην Αυλίδα, πριν ξεκινήσει η εκστρατεία, όταν προφήτευσε ότι πρέπει να θυσιαστεί η κόρη του Ιφιγένεια.

Ο Κάλχας (δεξιά) επιβλέπει τη θυσία της Ιφιγένειας. Τοιχογραφία σε περιστύλιο της Πομπηίας, 62 μ.Χ. Νάπολη, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

μήτε στη φρόνηση και τη δεξιοσύνη.

Και μ' όλα τούτα υποχωρώ και θα την παραδώσω, αν είναι το καλύτερο, γιατί με νοιάζει πιο πολύ πώς θα σωθεί ο στρατός, να μην αφανιστεί.

Αλλά απαιτώ να μου ετοιμάσετε πάραυτα άλλο μερτικό, μη μείνω ατίμητος μόνος απ' τους Αργείους - πράγμα πέρα για πέρα αταίριαστο.

[120]¹¹

120

Όλοι το βλέπετε, το γέρας¹² που είχα πάει περίπατο.»

Του αντιμίλησε, γοργός στο τρέξιμο, ο θεός Αχιλλέας :

«Του Ατρέα τιμημένε γιε, που όλα τα θες δικά σου, πες πού να βρουν το γέρας που ζητάς οι Αχαιοί μεγάθυμοι;

Δεν βλέπω άλλα λάφυρα εδώ, πολλά κι αμοίραστα·

125

όσα από κουρσεμένες πόλεις λαφυραγωγήσαμε, μοιράστηκαν, και βέβαια δεν ταιριάζει να τα ξαναμαζέψει εδώ το ασκέρι μας.

Επείγει πρώτα από θεού την κόρη ν' αποδώσεις, και τότε

οι Αχαιοί υποσχόμαστε τριπλή και τετραπλή την αμοιβή σου, ανίσως

**Η λογομαχία
Αγαμέμνονα-Αχιλλέα**

¹¹ Η στιχαρίθμηση σε αγκύλες παραπέμπει στη στιχαρίθμηση του αρχαίου κειμένου, όπως προκύπτει από την έκδοσή του στη σειρά της Οξφόρδης.

¹² **Γέρας:** τιμητικό βραβείο, αριστείο που έπαιρναν οι αρχηγοί από τη λεία, πριν αυτή μοιραστεί σε όλους.

Η οργή του Αχιλλέα. Jacques – Louis David, 1819

δώσει ο Δίας κάποτε να πορθήσουμε την τειχισμένη Τροία. »

130

Αντιμιλώντας ο Αγαμέμνων, δήλωσε με το κύρος του:

[130]

«Όσο γενναίος, όσο κι αν είσαι ωραίος, Αχιλλέα,

μην πας να μου τη φέρεις, δεν πρόκειται να σου περάσει,

δεν θα με πείσεις. Θέλεις αλήθεια να κρατάς εσύ το μερτικό σου,

κι εγώ να μείνω στερημένος, γι' αυτό προτείνεις την κόρη

135

ν' αποδώσω; Λοιπόν, αν οι μεγάθυμοι Αχαιοί μου δώσουν άλλο μερτικό,

διαλέγοντας κάτι που να μ' αρέσει και ν' αξίζει, πάει καλά· αν όμως

δεν μου δώσουν, μόνος μου εγώ θα ρθω να πάρω το δικό σου γέρας,

του Αίαντα, του Οδυσσέα, κι όποιος με δει μπροστά του,

σίγουρα θα χολοσκάσει τότε.

140

Όμως αυτά τα ξαναλέμε, δεν βιαζόμαστε. Ελάτε τώρα,

[140]

μαύρο να σύρουμε καράβι στη θεία θάλασσα,

και κωπηλάτες να διαλέξουμε επί τούτου, μian εκατόμβη

ν' αποθέσουμε, μέσα να βάλουμε και την πανώρια Χρυσηίδα,

και κυβερνήτης να οριστεί έμπειρος σύμβουλος, ας πούμε

145

ο Αίας,¹³ ο Ιδομενέας,¹⁴ ο θεός Οδυσσέας,

ίσως κι εσύ Αχιλλέα, που οι πάντες σε φοβούνται,

¹³ **Αίας:** ήταν μυθικός βασιλιάς της Σαλαμίνας. Έλαβε μέρος στον Τρωικό πόλεμο με δώδεκα πλοία.

¹⁴ **Ιδομενέας:** ήταν μυθικός βασιλιάς της Κρήτης και στον Τρωικό πόλεμο οδηγούσε ογδόντα πλοία μαζί με τον Μηριόνη.

Ο Οδυσσεύς επιστρέφει τη Χρυσήδα στον πατέρα της. Benjamin West, 1771
Νέα Υόρκη, Μουσείο κοινωνικής ιστορίας

θυσία προσφέροντας να εξιλεώσεις τον εκηβόλο Απόλλωνα. »

Λοξά ο Αχιλλέας τον κοίταξε μιλώντας, ασυναγώνιστος στο τρέξιμο:

«Ξετίσωτε απ' την κορφή ως τα νύχια, υπόδουλε στο ατομικό συμφέρον, 150

πες μου· ποιος Αχαιός αυθόρμητα θα υπακούσει πια στον λόγο σου, [150]

να πάρει μέρος σε πορεία δύσκολη, να πολεμήσει τον εχθρό με θάρρος;

Γιατί κι εγώ δεν ήλθα εδώ για λόγου μου, τους Τρώες μαχητές

να πολεμήσω - σε τίποτε αυτοί δεν μ' έφταιξαν·

μήτε τα βόδια μου άρπαξαν μήτε και τ' άλογά μου, 155

ούτε στη Φθία¹⁵ -γόνιμη γη που συντηρεί τον κόσμο-

ρήμαξαν τα σπαρτά της, αφού, το ξέρουμε, μεσολαβούν

βουνά ισκιωμένα, θάλασσα που ποτέ δεν ησυχάζει.

Αλλά για σένα, κάθαρμα, πήραμε το κατόπιν σου, για το δικό σου

το χατίρι σηκώσαμε του Μενελάου το χρέος, σκύλε, 160

από τους Τρώες γυρεύοντας εκδίκηση.

¹⁵Φθία: στην Ιλιάδα είναι περιοχή στη Θεσσαλία και ανήκει στην επικράτεια του Πηλέα, του πατέρα του Αχιλλέα

*Η Βρισηίδα οδηγείται στον Αγαμέμνονα από τους Ταλθύβιο και Ευρυβάτη.
Τοιχογραφία. Giambattista Tiepolo, 1757
Βιτσέντζα, Villa Valmarana*

Όμως εσύ τίποτα δεν υπολογίζεις, τίποτα δεν σε σταματά, [160]
κι έχεις το θράσος ν' απειλείς, το γέρας το δικό μου πως θ' αρπάξεις,
που τόσο μόχθησα να το κερδίσω - οι Αχαιοί μού το ' δωσαν.
Έτσι κι αλλιώς εγώ ποτέ δεν έχω μερτικό ίσο μ' εσένα, κάθε φορά 165
που οι Δαναοί πατούνε στην Τρωάδα κάποιο κάστρο
με πολλές ψυχές. Κι όμως το πιο μεγάλο βάρος του πολυτάραχου
πολέμου τα χέρια τα δικά μου το σηκώνουν. Όταν ωστόσο φτάσει
της μοιρασιάς η ώρα, σ' εσένα πέφτει μερτικό πολύ ακριβότερο,
κι εγώ κάτι μικρό, όμως καλόδεχτο, κρατώντας, 170
γυρίζω στο καράβι μου, από τον κάματο της μάχης εξουθενωμένος.
Μα τώρα φεύγω για τη Φθία· χίλιες φορές καλύτερα να φτάσω
στην πατρίδα με τα κοίλα πλοία μου. Όχι, δεν το ανέχομαι αφήφιστος [170]
να μείνω εδώ, για να μαζεύω δικά σου πλούτη κι αγαθά. »
Αντιμιλώντας, ηγεμόνας του στρατού ο Αγαμέμνων, είπε: 175
«Φύγε, ο δρόμος ανοιχτός, αν σ' έπιασε ο πόθος της φυγής, εγώ πάντως
δεν πρόκειται να σου προσπέσω, να μείνεις για χατίρι μου.

Υπάρχουν κι άλλοι πλάι μου να με τιμήσουν, ο Δίας
πάνω απ' όλους, ο βαθύγνωμος.

Έτσι κι αλλιώς εσύ μου είσαι ο χειρότερος εχθρός ανάμεσα
180
στους άλλους άξιους αρχηγούς, εσένα πάντα σε τραβούν
οι κόντρες, ο πόλεμος κι η μάχη, όμως κι αν είσαι αντρείος,
αυτό είναι δωρεά θεού.

Τράβα λοιπόν στον τόπο σου με τα καράβια σου και τον στρατό σου,
185
στους Μυρμιδόνες σου κάνε κουμάντο, εγώ δεν σ' έχω ανάγκη,
μήτε φοβάμαι την οργή σου. Κι άκουσε τώρα αυτή την απειλή·
[180]
όπως ο Απόλλωνας τη Χρυσηίδα μου αφαιρεί, ο Φοίβος,
κι αυτήν εγώ με πλοίο δικό μου και δικούς μου εταίρους
την στέλνω πίσω, έτσι θα φέρω εδώ την όμορφή σου Βρισηίδα,
θα πάω ο ίδιος στη σκηνή σου να την πάρω, το γέρας σου, να μάθεις
190
πόσο ανώτερός σου είμαι, κι άλλος κανένας πια δεν θα τολμήσει
μπροστά μου να φερθεί σαν ίσος κι όμοια.»

Ακούγοντας αυτά, θόλωσε του Αχιλλέα ο νους. Μεσ στο δασύ του
στήθος διχογνώμησε η καρδιά του, ταλαντεύτηκε:

τραβώντας από τον μηρό το κοφτερό σπαθί,
195 [190]

τους άλλους να παραμερίσει, να σφάζει τον Ατρείδη;

ή το μένος του να συγκρατήσει, βάζοντας φρένο στην οργή του;

Κι όπως μ' αυτά πάλευε ο νους του κι η καρδιά του,

**Η παρέμβαση της Αθηνάς-
Αποτροπή της αιματοχυσίας**

έχοντας κιόλας ανασύρει απ' το θηκάρι το μεγάλο ξίφος, η Αθηνά
προβάλλει εξ ουρανού, αποσταλμένη της λευκώλενης θεάς, της Ήρας,
200
που αγαπούσε ίσα και τους δυο, δείχνοντας τη διπλή φροντίδα της.
Στάθηκε πίσω του, απ' το ξανθό μαλλί τον Αχιλλέα τράβηξε,

μόνο σ' εκείνον φανερή, άορατη στους άλλους.

Ο Αχιλλέας κατάπληκτος, στράφηκε πίσω του, κι αμέσως αναγνώρισε
την Αθηνά Παλλάδα - τον πήρε η λάμψη των ματιών της φοβερή.

205 [200]

Κι όπως της μίλησε, τα λόγια του πέταξαν σαν πουλιά:

«Ποιος λόγος πάλι, κόρη του αιγίοχου¹⁶ Δία, σε φέρνει εδώ;

θέλησες με τα μάτια σου να δεις την ξιपाσιά του Ατρείδη;

¹⁶ **Αιγίοχος**: στερεότυπο επίθετο για τον Δία. Ο Διόδωρος (5, 70) και ο Όμηρος (B 157) παραδίδουν ότι ο Δίας πήρε την επωνυμία «αιγίοχος», επειδή ανατράφηκε από την αίγα(γρο) Αμάλθεια σε σπήλαιο (άντρο) της Δίκτης.

Η οργή του Αχιλλέα.
Τοιχογραφία. Giambattista Tiepolo, 1757
Βιτσέντζα, Villa Valmarana

Κάτι θα πω, φαντάζομαι κιόλας να γίνει· μ' αυτά του
τα αλαζονικά καμώματα, τον βλέπω όπου να' ναι να ξοφλά. »

210

Ανταποκρίθηκε η θεά Αθηνά, τα μάτια λάμποντας:

«Έφτασα για να κατευνάσω την οργή σου αφήνοντας τον ουρανό,
κι ελπίζω να σε πείσω· μ' έστειλε η λευκώλενη Ήρα –
έχει η θεά και για τους δυο την ίδια αγάπη και διπλή φροντίδα.

Λοιπόν: ας σταματήσει η διαμάχη εδώ, βάλε στη θήκη το σπαθί σου,
μπορείς με λόγια να τον βρίσεις, όσα τραβά η ψυχή σου.

215 [210]

Εγώ στο μεταξύ θα πω τον λόγο μου, πες τον κι εσύ συντελεσμένο·
θα φτάσει η ώρα τρίδιπλα δώρα κι ακριβά στα πόδια σου να πέσουν
για την αλαζονεία αυτή· προς το παρόν κρατήσου,
συνάκουσε τη συμβουλή μας.»

220

Ο Αχιλλέας, γρήγορος στο τρέξιμο, πήρε τον λόγο και της είπε:

« Πρέπει, θεά, τη συμβουλή των δυο σας να κρατήσω,
παρ' όλην την οργή που βράζει μέσα μου, γιατί αυτό είναι το καλύτερο·
όποιος ακούει τους θεούς, κι εκείνοι τον ακούν.»

Είπε και κατεβάζοντας βαρύ το χέρι του στην αργυρή λαβή, 225 [220]
σπρώχνει στη θήκη το μεγάλο ξίφος του, υπάκουος στην Αθηνά,
που πήρε πάλι τον δρόμο για τον Όλυμπο, να πάει στα δώματα
του αιγίοχου Δία, εκεί μαζί με τους υπόλοιπους θεούς.

Αμέσως του Πηλέα ο γιος στράφηκε στον Ατρείδη,
λόγια εκτοξεύοντας υβριστικά - κρατούσε ο θυμός του ακόμη: 230
«Μπεκρή, με σκύλου μάτια και καρδιά ελαφίνας,
ποτέ δεν τόλμησες να βγεις στον πόλεμο με τον στρατό σου,
μήτε να πάρεις μέρος σε καρτέρι μαζί με τους γενναίους Αχαιούς -
αυτά τα τρέμεις σαν τον μαύρο χάρο.

Το 'χεις καλύτερο, κυκλοφορώντας στο μεγάλο ασκέρι των Αργείων, 235
ν' αρπάζεις ξένο μερτικό, όποιου σου αντιμιλήσει αντρίκεια. [230]
Εσύ, ο λαοφάγος βασιλιάς, γιατί σε τιποτένιους βασιλεύεις,
αλλιώς, γιε του Ατρέα, θα 'ταν αυτή η τελευταία σου βλάβη.

Άκουσε όμως τώρα τον λόγο που θα πω, κι όρκο μεγάλο παίρνω: **Ο όρκος του Αχιλλέα**

σ' αυτό το σκήπτρο, που φύλλα και κλαδιά δεν θα πετάξει, 240

κι αφότου στο βουνό αποκόπηκε, δεν πρόκειται ξανά

να πρασινίσει, γιατί ο χαλκός το γύμνωσε

από τη φλούδα και το φύλλωμά του, τώρα οι γιοι των Αχαιών

στα χέρια τους το συγκρατούν, όσοι δικάζουν και το δίκιο συντηρούν

όπως ο Δίας το όρισε - για σένα αυτός ο μέγας όρκος 245

και να μου τον θυμάσαι·

θα φτάσει η ώρα κάποτε, τον Αχιλλέα να ποθήσουν [240]

όλοι οι Αχαιοί, και τότε εσύ, παρ' όλο τον καημό σου,

δεν θα μπορείς να τους συντρέξεις, όταν πολλοί θα πέφτουν

απ' τον αντρόφονο Έκτορα νεκροί, οπότε εσύ θα πνίγεσαι 250

από θυμό, γιατί καθόλου δεν λογάρισες

τον άριστο των Αχαιών.»

Τελειώνοντας τον λόγο του, πέταξε του Πηλέα ο γιος
χρυσήλατο το σκήπτρο¹ του στο χώμα, κι ύστερα κάθισε.

Στη συνέχεια ...

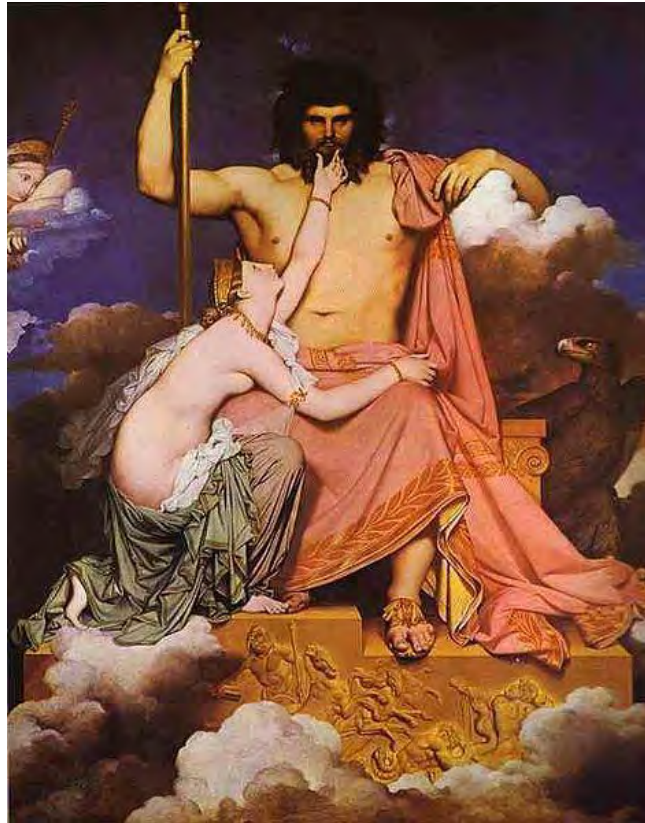
Τα γεγονότα εξελίσσονται ραγδαία. Μετά τη λήξη της συνέλευσης, η Χρυσήδα αποστέλλεται στον πατέρα της και η Βρισηίδα οδηγείται στον Αγαμέμνονα. Ο Αχιλλέας αποσύρεται στην ακρογιαλιά, όπου πικραμένος απευθύνεται στη μητέρα του, τη Θέτιδα, η οποία του υπόσχεται ότι θα μεσολαβήσει η ίδια στον Δία, για να αποκατασταθεί η τιμή του.

A 255-509

Ο Αχιλλέας θυσιάζει στον Δία. Εικονογραφημένο χειρόγραφο της Ιλιάδας σε περγαμνή, 6^{ος} αι. μ.Χ.

Ραψωδία Α Η Θέτιδα συναντά τον Δία, στ. 510-633

Δίας και Θέτιδα. Ελαιογραφία σε καμβά.
Jean Auguste Dominique Ingres, 1811
Γαλλία, Μουσείο Γκρανέ

Αλλά κι η Θέτις¹⁷ δεν λησμόνησε τη θέληση του γιου της: 510
με την αυγή αναδύθηκε από το κύμα της θαλάσσης, ανέβηκε
στον μέγα ουρανό, ψηλά στον Όλυμπο, και βρήκε εκεί
τον πανεπόπτη γιο του Κρόνου, χώρια να κάθεται απ' τους άλλους,
στην πιο ψηλή ράχη του Ολύμπου με τις πολλές κορφές.

Μπροστά του λύγισε, με το ζερβό της χέρι πιάνοντας το γόνα, 515 [500]
με το δεξί της άγγιξε το γένη του, έτσι παρακαλώντας
προσφώνουσε τον άνακτα Κρονίδη:

« Δία πατέρα, αν κάποτε, μπροστά στους αθανάτους,
σ' ωφέλησα με λόγο ή έργο, τέλεσε αυτό το θέλημά μου:
τον γιο μου τίμησε, που η μοίρα του έγραψε λίγο να ζήσει,
πιο λίγο απ' όλους. Και να που την τιμή του ατίμησε

Η ικεσία της Θέτιδας

520

¹⁷ **Θέτις:** ήταν μία από τις Νηρηίδες, τις θαλάσσιες νύμφες, που ζούσαν στον βυθό της θάλασσας, στο παλάτι

ο πρώτος του στρατού, ο Αγαμέμνων· άρπαξε ο ίδιος
και κατακρατεί το γέρας το δικό του.

Όμως εσύ βαθύγυμνε, ολύμπιε Δία, τον γιο μου τίμησε,
στους Τρώες δίνοντας τη νίκη, ωστόσο οι Αχαιοί

525

τιμώντας ξεπληρώσουν με την πρόπουσα τιμή το αγόρι μου. »

[510]

Έτσι του μίλησε· ωστόσο ο Δίας που τα σύννεφα συνάζει
δεν είπε τίποτα, έμεινε αμίλητος ώρα πολλή. Οπότε η Θέτις
έσφιξε κι άλλο με το χέρι της το γόνα του, δευτέρωσε τον λόγο της:

«Αλάθητη δώσε υπόσχεση, ξεκάθαρα πες μου το ναι, ή και το όχι,

530

αφού του λόγου σου κανέναν δεν φοβάσαι - θέλω ν' ακούσω

αν είμαι εγώ απ' όλους τους θεούς η πιο αδικημένη.»

Γεμάτος φούρκα αντιμίλησε ο νεφεληγερέτης Δίας:

« Μα την αλήθεια, γυρεύεις να με μπλέξεις άσχημα, που θες ν' αρχίσω

με την Ήρα τους καβγάδες, όταν με προκαλέσει πάλι

535

με τα πειραχτικά της λόγια.

Έτσι κι αλλιώς, μπροστά στους άλλους αθανάτους, συνήθως

[520]

μ' ονειδίζει, λέγοντας πως τους Τρώες μόνο στη μάχη αυτή συντρέχω.

Όμως γύρισε πίσω τώρα, προτού σε πάρει η Ήρα

είδηση - δικό μου μέλημα το πώς αυτά θα εκτελεστούν.

540

Πάντως, για να πειστείς, με το κεφάλι μου θα κατανεύσω·

είναι αυτή η μέγιστή μου απόδειξη στους αθανάτους·

σημάδι αδιάψευστο, αναπότρεπτο, τετελεσμένο,

**Ο Δίας εισακούει την
ικεσία της Θέτιδας**

όταν με το κεφάλι κατανεύω.»

Είπε και με τα σκοτεινά του φρύδια κατένευσε ο Κρονίδης,

545

οπότε η θεία χαίτη αναταράχτηκε στο αθάνατο κεφάλι

του ύπατου θεού, και από τις ρίζες σείστηκε ο μέγας Όλυμπος.

[530]

Συμφωνημένοι τότε οι δυο τους χώρισαν· βαθιά εκείνη

στο πέλαγος βυθίστηκε από τον αίθριο Όλυμπο,

κι ο Δίας τράβηξε στο παλάτι. Όλοι οι θεοί από τη θέση τους

550

σηκώθηκαν μπροστά στον κύριό τους· κανείς δεν τόλμησε

να μείνει καθιστός, οι πάντες όρθιοι, μόλις τον είδαν να προσέρχεται.

Αλλά της Ήρας δεν της ξέφυγε που η πανωραία Θέτις

Ἡρα. Αττικός κύλικας, 470 π.Χ.
Μόναχο, Κρατική Αρχαιολογική Συλλογή

μαζί του τα συνταίριαξε, η θυγατέρα του ενάλιου γέροντα.

Αμέσως τον Κρονίδα Δία τσίνισε με τα λόγια της:

555

«Ποιος πάλι απ' τους θεούς, παμπόνηρε, μαζί σου τα συνταίριαξε;

[540]

Σου πάει, όταν βρίσκεσαι μακριά μου, κρυφά σου πάντα

να το σκέφτεσαι, κρυφά ν' αποφασίζεις το δικό σου·

ποτέ σου δεν το καταδέχτηκες πρόθυμος να μου πεις κι εμένα

τι κλώθει μέσα ο νους σου.»

560

Ευθύς ο Ζευσ της αποκρίθηκε, κύριος αθανάτων και θνητών:

«Ἡρα, μην περιμένεις όλες μου τις σκέψεις

να τις μάθεις· σου πάει πολύ, ας είσαι κι η γυναίκα μου.

Αν κάτι ωστόσο μπορεί να μαθευτεί, άλλος κανείς, ούτε θεός

ούτε θνητός, δεν πρόκειται πριν από σένα να τ' ακούσει.

565

Όμως όσα θελήσω εγώ μόνος να τα στοχάζομαι, μακριά από τους θεούς,

αυτά μην τα ρωτάς εσύ, μην τα σκαλίζεις.»

Ανταποκρίθηκε, με τα μεγάλα μάτια της, η Ἡρα αμέσως:

«Κρονίδα τρομερέ και φοβερέ, τι λόγος έφυγε απ' το στόμα σου;

Εγώ ποτέ μου δεν σε ζάλισα ρωτώντας και ξαναρωτώντας· μπορείς

570

**Ο Δίας και η Ἡρα
φιλονικούν**

αυτά που θες, μακριά από μένα κι ανενόχλητος, να τα στοχάζεσαι. [550]

Τώρα ωστόσο μέσα μου πολύ φοβάμαι, μη σε παραπλανήσει
η πανωραία Θέτις, θυγατέρα του ενάλιου γέροντα.

Πρωί πρωί την είδα να κάθεται μαζί σου, πιάνοντας και τα γόνατά σου,
κι έχω την αίσθηση πως πράγματι της έταξες, τον Αχιλλέα 575
τιμώντας, πολλούς από τους Αχαιοούς, πλάι στα καράβια τους,
να τους εξολοθρεύσεις.»

Της αντιμίλησε ο Δίας που τα σύννεφα συνάζει: [560]

« Δαιμονική, όλα ο νους σου τα φαντάζεται, το μάτι σου
πάνω μου συνεχώς. Όμως ο κόπος σου πάει χαμένος, το μόνο σου 580
κατόρθωμα απ' την καρδιά μου που μακραίνεις - αυτό είναι
το χειρότερο για σένα. Κι αν όλα έγιναν όπως τα λες, δικό μου κέφι
και δικό μου μέλημα. Λοιπόν, κάθισε κάτω αμίλητη, τον λόγο μου
σεβάσου· αλλιώς δεν σε γλιτώνουν απ' τα στιβαρά μου χέρια
όλοι οι θεοί του Ολύμπου, όταν αυτά θα πέσουν πάνω σου. » 585

Έτσι της μίλησε, κι η Ήρα φοβισμένη κατέβασε μπροστά του
τα μεγάλα μάτια της, κάθισε κάτω αμίλητη, με κόμπο στην καρδιά της.
Αλλά κι οι άλλοι ολύμπιοι θεοί μες στο παλάτι του Διός
ένιωσαν την ατμόσφαιρα βαριά. [570]

Οπότε ο Ήφαιστος, περίφημος τεχνίτης, στη μάνα του, 590
στην Ήρα τη λευκώλενη, άρχισε ν' αγορεύει, κάπως να τη γλυκάνει:
« Έργα αλήθεια φοβερά κι ανήκουστα θα βγουν στη φόρα,
αν είναι οι δυο σας μεταξύ σας να μαλώνετε, για το χατίρι
των θνητών, και σε θεούς ανάμεσα να πέφτει η ταραχή.
Έτσι πάει περίπατο κι η ευχαρίστηση του φαγητού, όταν 595
αυτά τ' αχάριστα νικούν. Ωστόσο εγώ στη μάνα μου θέλω να πω
μια γνώμη, που σίγουρα κι η ίδια θα την σκέφτεται·
στον κύρη μας τον Δία να φερθεί με γλύκα, μήπως αλλιώς
κορώσει εκείνος και φέρει αναστάτωση πάνω στο φαγητό.
Γιατί, αν το θελήσει ο κεραύνιος Δίας, μπορεί να μας γκρεμίσει 600 [580]
από τους θρόνους όλους - είναι πιο δυνατός.
Μόνον εσύ, καλόπιασέ τον με γλυκόλογα, και τότε
ο Ολύμπιος θ' αποδειχτεί κι αυτός καλός μαζί μας. »

**Ο Ήφαιστος
παρηγορεί την Ήρα**

Μιλώντας όπως μίλησε, πηδώντας τώρα, δίγουβο κύπελλο
στο χέρι της καλής του μάνας βάζει, κι αμέσως την προσφώνησε:

605

« Μάνα μου, κάνε υπομονή, συγκράτησε την πίκρα σου,
να μη σε δω, εγώ που τόσο σ' αγαπώ, σε χάλι μαύρο· τότε
δεν βλέπω πώς θα σ' ωφελήσω, παρ' όλο τον αναβρασμό μου.

Γιατί είναι ο Ολύμπιος φοβερός, την αναμέτρηση δεν τη σηκώνει.

Κι άλλη φορά στο παρελθόν εγώ που τόλμησα να σου σταθώ,
από το πόδι μ' έπιασε, απ' το θεσπέσιο κατώφλι μ' εκσφενδόνισε,
μια μέρα ολόκληρη ξεκρέμαστος πετούσα, ωσότου ο ήλιος έδυσε,
και ξέπνοος στη Λήμνο έπεσα. Εκεί οι Σίντιες¹⁸ με πήραν
κι από το πέσιμο με φρόντισαν.»

610 [590]

Έτσι της μίλησε, κι η Ήρα χαμογέλασε η λευκώλενη,
χαμογελώντας δέχτηκε την κούπα από το χέρι του παιδιού της.

615

Το σιδηρουργείο του Ήφαιστου. Diego Velázquez, 17^{ος} αι.
Μαδρίτη, Μουσείο ντελ Πράδο

¹⁸ **Σίντιες:** σύμφωνα με τον Όμηρο ήταν οι αρχαιότεροι κάτοικοι της Λήμνου.

Ο κιθαρωδός Απόλλωνας. Φρεσκογραφία στον οίκο του Αυγούστου. Ρώμη, 2ο π.Χ.

Εκείνος τότε και στους άλλους, αρχίζοντας από δεξιά,
νέκταρ γλυκόπιτο κερνούσε, που το τραβούσε απ' τον κρατήρα.
Οπότε ξέσπασε γέλιο ασυγκράτητο σ' όλους τους αθανάτους,
τον Ήφαιστο κοιτώντας να σέρνει μέσα στο παλάτι
το κουτσό ποδάρι του.

620

[600]

Όλη τη μέρα οι θεοί, ώσπου να δύσει ο ήλιος, έτρωγαν κι έπιναν
ευφραίνοντας το μέσα τους με ίσο όλοι μερτικό.

Το γεύμα των θεών

Και δεν τους έλειψε μήτε η περίκαλλη κιθάρα
στου Απόλλωνα τα χέρια, μήτε κι οι Μούσες τραγουδώντας
με την ωραία φωνή τους, η μια μετά την άλλη.

625

Όταν ωστόσο έδυσε λαμπρό το φως του ήλιου,
καθένας τράβηξε στο δώμα του να γείρει, όπου για τον καθένα
ο χωλός, τεχνίτης ξακουστός ο Ήφαιστος, με τέχνη
απαραγνώριστη τα είχε χτίσει.

630

Κι ο ολύμπιος, ο κεραύνιος Δίας στην κλίνη του τραβούσε,
εκεί όπου πάντα έπεφτε να κοιμηθεί, όταν ύπνος γλυκός τον έπιανε·
εκεί και τώρα ανέβηκε να γείρει, στο πλάι της Ήρας, της χρυσόθρονης.

[610]

Ραψωδία Β Ὄνειρος. Διάπειρα. Κατάλογος νεῶν

Σκηνές από την Ιλιάδα. Αριστερά: Ο Αχιλλέας κτυπά τον Θερσίτη.
Ρωμαϊκή σαρκοφάγος, 2^{ος} αι. μ.Χ.
Αττάλεια, Αρχαιολογικό Μουσείο

Ο Δίας αρχίζει να υλοποιεί την υπόσχεσή του προς τη Θέτιδα. Στέλνει στον Αγαμέμνονα τον Ὄνειρο, με τη μορφή του Νέστορα, που τον πείθει πως έφθασε η ώρα να επιτεθεί στους Τρώες και να τους κυριεύσει. Το επόμενο πρωί ο Ατρείδης, ανυποψίαστος για την παγίδα, ανακοινώνει στους αρχηγούς την απόφασή του για γενική επίθεση. Πρώτα, όμως, θέλει να δοκιμάσει το φρόνημα των στρατιωτών. Γι' αυτό και στη συγκέντρωση που ακολουθεί, προτείνει στους στρατιώτες να σταματήσουν τον πόλεμο και να επιστρέψουν στην πατρίδα τους. Οι Αχαιοί, πολύ ενθουσιασμένοι και ανακουφισμένοι, σπεύδουν προς τα καράβια τους. Ο Οδυσσέας, παρακινημένος από την Αθηνά, συγκρατεί τους στρατιώτες και τους πείθει να επιστρέψουν στη συνέλευση.

B 1-224

Ραψωδία Β

Το επεισόδιο με τον Θερσίτη, στ. 225-349

Οι άλλοι τότε κάθισαν, στη θέση του ο καθένας φρόνιμα, μόνο ο Θερσίτης θορυβούσε, στόμα απύλωτο, νους με ασύστολα, φλύαρα λόγια, που κάθε τόσο τα ξεφούρνιζε ξεδιάντροπα, με ανωτέρους καβγαδίζοντας, φτάνει να το περίμενε πως οι Αργείοι θα γελούσαν.	225	
Άντρας πιο κακομούτσουνος δεν έφτασε στο Ίλιο άλλος· αλλήθωρος, χωλός στο ένα του ποδάρι, μπασμένοι οι δυο του ώμοι κύρτωναν στο στήθος του, και πιο ψηλά πεπονοκέφαλος και καραφλός, με χνούδι λίγο κι αραιό στην κορυφή. Στον Αχιλλέα μισητός, στον Οδυσσέα ακόμη περισσότερο, γιατί μ' αυτόν συχνά λογόφερνε. Τότε λοιπόν τον Αγαμέμνονα με μια φωνή στριμμένη επήρε να τον βρίζει – αλλά κι οι άλλοι Αχαιοί, έβραζαν μέσα τους, άσχημα ακόμη χολωμένοι. Οπότε αυτός, άγαρμπα ξεφωνίζοντας, στον Αγαμέμνονα τώρα ξεσπούσε:	230	Περιγραφή και λόγος του Θερσίτη
«Ατρείδη, τι δεν σου περισσεύει πάλι και γκρινιάζεις; Γεμάτες χάλκινα οι σκηνές σου, πολλές κι οι διαλεχτές γυναίκες στις σκηνές σου, όσες σ' εμένα πρώτον δίνουμε, μόλις πατήσουμε μια τειχισμένη πόλη. Ή μήπως σου έλειψε ο χρυσός, που κάποιος ιπποδαμαστής της Τροίας φέρνει απ' το Ίλιο λύτρα του γιου του, κι εγώ δεμένο σου τον παραδίνω, ή ένας άλλος Αχαιός, μαζί και μια κοπέλα νιούτσικη, να την κοιμάσαι σμίγοντας γλυκά και να την χαίρεσαι – μόνος, ξεχωριστός εσύ. Όχι, δεν έχεις το δικαίωμα, όντας ο πρώτος αρχηγός, της συμφοράς τα βάρη να τα ρίχνεις στους άλλους Αχαιούς. Δειλοί και σεις, αχρείοι, μαλακοί, Αχαιίδες – δεν είστε πια Αχαιοί. Εμπρός λοιπόν, με τα καράβια πίσω ας γυρίσουμε στα σπίτια μας, κι αυτόν ας τον αφήσουμε εδώ στην Τροία, τα λάφυρά του να κλωσά, ¹⁹	[220] 235 240 [230] 245 250	

¹⁹ Η προτροπή αυτή (στ. 250-252) από έναν απλό στρατιώτη είναι αντίθετη με τον κώδικα της αριστοκρατίας.

Ιλιάδα. Σκηνές μάχης. Μιλάνο, Αμβροσιανή Βιβλιοθήκη

να δει αν δίνουμε κάτι κι εμείς σ' αυτόν τον πόλεμο, ή μήπως όχι. Αυτός που τώρα ατίμησε τον Αχιλλέα, ήρωα στην ανδρεία ασύγκριτο· και μολαταύτα, του πήρε και κατακρατεί το γέρας του, μόνος του το άρπαξε.

255 [240]

Φαίνεται όμως πως μάλλον δεν του απόμεινε του Αχιλλέα χολή, κι έτσι αδιαφορεί· αλλιώς, Ατρείδη, θα' ταν αυτή η τελευταία σου βλάβη.»

Έτσι μιλώντας έβριζε τον Ατρείδη, τον ποιμενάρχη του στρατού, ο Θερσίτης. Αλλά πετάχτηκε ο θείος Οδυσσέας μπροστά του, τον κοίταξε λοξά, με λόγια τον έλουσε βαριά:

260

Η απάντηση του Οδυσσέα

«Θερσίτη, στόμα απύλωτο, που πάει ροδάνι η γλώσσα σου, σκάσε επιτέλους· μη θες, μόνος εσύ, με βασιλιάδες να μετρίεσαι. Γιατί εγώ δεν ξέρω άλλον τόσο αχρείο απ' όσους έφτασαν εδώ στο Ίλιο, μαζί με τους Ατρείδες.

265

Γι' αυτό μην παίρνεις στο βρομόστομά σου άντρες βασιλικούς, ρίχνοντας τις βρισιές σου πάνω τους, υπολογίζοντας στον νόστο σου. Καν δεν το ξέρουμε ακόμη τι μας περιμένει·

[250]

αν μέλλει να γυρίσουμε εμείς οι Αχαιοί με δόξα και τιμή στην πατρική μας γη, ή μήπως ντροπιασμένοι.

270

Κι εσύ μου κάθεσαι εδώ και βρίζεις τον στυλοβάτη του στρατού,

τον γιο του Ατρέα, τον Αγαμέμνονα, πως δήθεν πάρα πολλά
του δίνουν οι γενναίοι Αργείοι, και φλυαρώντας τον χλευάζεις.
Αλλά κι εγώ κάτι θα πω, πες το κι εσύ συντελεσμένο:

αν, όπως τώρα, σε πετύχω άλλη φορά ξεφρενιασμένο, 275
άλλο πια δεν θα μείνει του Οδυσσέα το κεφάλι ορθό
στους ώμους, δεν θα λογαριαστώ ξανά γονιός του Τηλεμάχου· [260]
προτού σε κάνω τσακωτό, σε γδύσω από τα ρούχα σου,
τη χλαίνη και την πουκαμίσα που κρύβει τ' αχαμνά σου,
κι ύστερα σκυλοδαρμένο και κλαμένο σε ξαποστείλω από τη σύναξη 280
στα γρήγορα καράβια.»

Είπε, και με το σκήπτρο²⁰ του του φέρνει μια στη ράχη
και στους ώμους, κι αυτός διπλώθηκε στα δυο,
τον πήραν τα ζουμιά, αιμορραγώντας φούσκωσε η πληγή
στην πλάτη απ' το μαλαματένιο σκήπτρο. 285

Οπότε φοβισμένος ζάρωσε από τον πόνο θολωμένος,
σφουγγίζοντας το δάκρυ του.

Γύρω του οι άλλοι, ας ήταν πικραμένοι, βλέποντας
ξεκαρδίστηκαν στα γέλια, κι ένας στον άλλον έλεγε: [270]
«Μα την αλήθεια, έργα αναρίθμητα ο Οδυσσέας κατόρθωσε· 290
πρώτος στη σύναξη με τις καλές βουλές του, πρώτος και στους πολέμους.
Και τώρα αυτό, το πιο καλό, έκανε στους Αργείους·
αυτόν τον άτιμο, τον φαφλατά του σφράγισε για τα καλά το στόμα.
Κουράγιο λέω δεν θα βρει άλλη φορά ο ξετσιπώτος,
να βρίζει βασιλιάδες με λόγια επονείδιστα.» 295

Αυτά οι πολλοί. Στο μεταξύ ο Οδυσσέας στητός εκεί, ο πορθητής,
στο χέρι του κρατώντας σκήπτρο. Και πλάι του η Αθηνά,
τα μάτια λάμποντας, με τη μορφή ενός κήρυκα, [280]
παρακινούσε τον στρατό να κάνουν όλοι σιωπή·
των Αχαιών, πρώτοι και τελευταίοι, 300
τον λόγο του ν' ακούσουν, να στοχαστούν καλά τη γνώμη του.
Και τότε αυτός, για το κοινό καλό, πήρε τον λόγο κι είπε: **Ο λόγος του Οδυσσέα**

²⁰ Το σκήπτρο είναι σύμβολο βασιλικής εξουσίας και ο Οδυσσέας φανερώνει αυτή την εξουσία στην πράξη με τη συγκεκριμένη χρήση του. Με το να κτυπήσει τον θρασύτατο Θερσίτη με αυτό αποκαθιστά την τάξη, ενώ αργότερα κρατώντας το καθιστά τον λόγο του ανώτερο, ηθικότερο και πειστικότερο.

«Γιε του Ατρέα, άνακτα, εσένα τώρα οι Αχαιοί το θέλησαν
 να σε ντροπιάσουν σ' ολόκληρο τον κόσμο, και την υπόσχεσή τους
 αθετούν, εκείνη που υποσχέθηκαν, όταν απ' το ιππόβοτο Άργος 305
 ξεκίνησαν γι' αυτά τα μέρη λέγοντας, πριν το καλοχτισμένο Ίλιο
 εσύ πορθήσεις, κανείς να μη σκεφτεί τον γυρισμό.
 Μα να που τώρα σαν μικρά παιδιά και σαν τις χήρες,
 γυρεύουν, μεταξύ τους κλαψουρίζοντας, να πάνε σπίτι τους. [290]
 Δεν λέω, μπορεί ακόμη κι από κούραση τον γυρισμό να νοσταλγήσεις· 310
 κι ένα μονάχα μήνα κάποιος να βρεθεί απ' τη γυναίκα του μακριά,
 επάνω σε πολύζυγο καράβι, αγανακτεί, όταν κόβουν τον δρόμο του
 θύελλες κακοχείμωνες και θάλασσα φουρτουνιασμένη.
 Κι εμάς εδώ μας βρήκε η ένατη χρονιά, με του καιρού τ' αλλάγματα,
 γι' αυτό και δεν κατηγορώ τους Αχαιούς που βαρυγκόμησαν 315
 πλάι στα αμφίκυρτά τους πλοία. Και μολοντούτο είναι ντροπή,
 μένοντας τόσα χρόνια, να φεύγεις μ' άδεια χέρια.
 Λοιπόν, κουράγιο φίλοι, κάνετε λίγη υπομονή, να δούμε
 αν ο μάντης Κάλχας μαντεύεται σωστά, ή μήπως όχι. [300]
 Όλοι καλά το ξέρουμε, όλοι σας είστε μάρτυρες, 320
 εκτός εκείνοι που τους βρήκε η μοίρα του θανάτου κι έφυγαν.
 Σαν χτες ακόμη, σαν προχτές, τότε που είχαν στην Αυλίδα
 συναχθεί των Αχαιών τα πλοία, να φέρουν την καταστροφή
 στους Τρώες και στον Πρίαμο, κι εμείς στην κρήνη γύρω,
 πάνω στους ιερούς βωμούς, θυσία στους αθάνατους προσφέραμε 325
 σφάζοντας τέλεια εκατόμβη, κάτω από τ' όμορφο πλατάνι,
 όπου έρρεε το γάργαρο νερό. Και πάνω εκεί φάνηκε
 το μεγάλο σήμα, φίδι φριχτό, με ράχη κατακόκκινη σαν αίμα,
 που ο Δίας το 'φερε στο φως, ο ίδιος· κι αυτό πετάχτηκε
 απ' τον βωμό, όρμησε ανεβαίνοντας στον πλάτανο, όπου 330 [310]
 άπλερα σπουργίτια, νεογνά, ψηλά σ' ένα κλαρί, στο φύλλωμά του
 ζάρωναν - οκτώ αυτά κι ένατη η μάνα που τα γέννησε.
 Εκεί, το φίδι τα κατέτρωγε, κι αυτά σπαραχτικά
 τσιρίζανε. Η μάνα, ολόγυρα πετώντας, μύρονταν

για τα μικρά της, οπότε αυτό, το φίδι, λυγίζοντας την άρπαξε
απ' τη φτερούγα, την ώρα που θρηνούσε.

335

Κι αφού τα νεογνά της κατασπάραξε κι αυτήν την ίδια,
σήμα ολοφάνερο το φίδι το 'καμε ο θεός που το φανέρωσε·
το πέτρωσε του δολοπλόκου Κρόνου ο γιος, κι εμείς

Αχαιοί και Τρώες πολεμούν. Αττικός ερυθρόμορφος κύλικας, 490 π.Χ.
Παρίσι, Μουσείο Λούβρου

ασάλευτοι, θαυμάζαμε αυτό που βλέπανε τα μάτια μας,
τέρατα φοβερά, θεόσταλτα, την ώρα της μεγάλης μας θυσίας.

340 [320]

Αμέσως τότε ο μάντης Κάλχας μίλησε εξηγώντας:

Ο λόγος του Κάλχα

«Γιατί Αχαιοί, με τα μακριά μαλλιά, άλαλοι μείνατε;
Αυτό το μέγα σήμα, σοφός όσο κανείς, σε μας το στέλνει ο Δίας,
όψιμο κι αργοτέλεστο, η φήμη του όμως ουδέποτε θα σβήσει.
Γιατί καθώς το φίδι αυτό κατέφαγε τα νεογνά σπουργίτια
και τη μάνα τους - οκτώ αυτά κι ένατη εκείνη που τα γέννησε-
έτσι κι εμείς χρόνια ισάριθμα θα αγωνιστούμε πολεμώντας,
όμως πάνω στον δέκατο θα πάρουμε την πόλη την απλόχωρη.»

345

Στη συνέχεια ...

Ο Νέστορας και ο Αγαμέμνονας με ενθαρρυντικά λόγια αποκαθιστούν το ηθικό του στρατεύματος. Ο στρατός συντάσσεται για μάχη παίρνοντας θέση απέναντι από τα τείχη της Τροίας. Ο ποιητής ζητά από τις Μούσες να απαριθμήσουν τις δυνάμεις των Αχαιών, ενώ στη συνέχεια αναφέρει τα πλοία, κατονομάζει τους αρχηγούς, τις πόλεις, τους συμμάχους των Ελλήνων και των Τρώων.

B 350 κ.ε.

Ραψωδία Γ *Τειχοσκοπία, Άλεξάνδρου και Μενελάου μονομαχία*

Ο Πάρης-Αλέξανδρος και ο Μενέλαος αποφασίζουν να μονομαχήσουν. Όποιος νικήσει θα πάρει την Ελένη και τους θησαυρούς που η αρπαγή τους προκάλεσε τον πόλεμο. Στα τείχη της Τροίας τρέχει και η Ελένη κλαίγοντας για να δει τη μονομαχία, αφού την ενημέρωσε η Ίρις, η αγγελιαφόρος των θεών. Βλέποντάς την οι δημογέροντες επαινούν την ομορφιά της. Ο Πρίαμος της μιλά πατρικά και της ζητά να του κατονομάσει τους Αχαιούς πολεμιστές, καθώς τους βλέπουν από ψηλά. Στη μονομαχία που ακολουθεί, ο Μενέλαος νικά τον Πάρη και καθώς ετοιμάζεται να τον σκοτώσει, επεμβαίνει η θεά Αφροδίτη μεταφέροντας τον Πάρη στο παλάτι μέσα σε ένα σύννεφο. Η Κύπριδα με τη μορφή γριάς δούλας προσπαθεί να στείλει την Ελένη στην αγκαλιά του Πάρη, αλλά εκείνη καταλαβαίνει το τέχνασμα και συναινεί μόνο έπειτα από τις απειλές της.

Η Ελένη στα τείχη της Τροίας.
Frederick Leighton, 1865

Η Ελένη στα τείχη της Τροίας.
Gustave Moreau, 19^{ος} αι.

Ραψωδία Δ

Όρκίων σύγχυσις, Άγαμέμνωνος έπιπόλησις

Ο Άγαμέμνωνας κρατά το σκήπτρο του.
Αττική ερυθρόμορφη λεκανίς, 410-411 π.Χ.
Τάραντας, Αρχαιολογικό Μουσείο

Στον Όλυμπο οι θεοί παρακολουθούν όσα εξελίσσονται έξω από τα τείχη της Τροίας και συζητούν για το αποτέλεσμα της μονομαχίας. Ο Άγαμέμνωνας αναζητεί μάταια τον Πάρη, για να ανακηρύξει νικητή της μονομαχίας τον Μενέλαο στον οποίο αναμένεται ότι θα δοθεί πίσω η Ελένη. Ο Δίας, όμως, για να ικανοποιήσει την επιθυμία της Ήρας (που είναι ο ηθικός αυτουργός του πολέμου) και να εκπληρώσει ταυτόχρονα την υπόσχεση που έδωσε στη Θέτιδα, στέλνει την Αθηνά να παρασύρει τον Πάνδαρο, έναν καλό τοξότη, να παραβιάσει την ανακωχή (ισχύει ακόμη η ανακωχή για τη μονομαχία του Πάρη με τον Μενέλαο), πληγώνοντας με βέλος τον Μενέλαο. Ο Άγαμέμνωνας επιθεωρεί το στράτευμα και έτσι έχουμε την ευκαιρία να γνωρίσουμε καλύτερα τους αρχηγούς του στρατεύματος των Αχαιών. Ανάμεσα σε αυτούς ξεχωρίζει ο Διομήδης. Η μάχη ξεκινά.

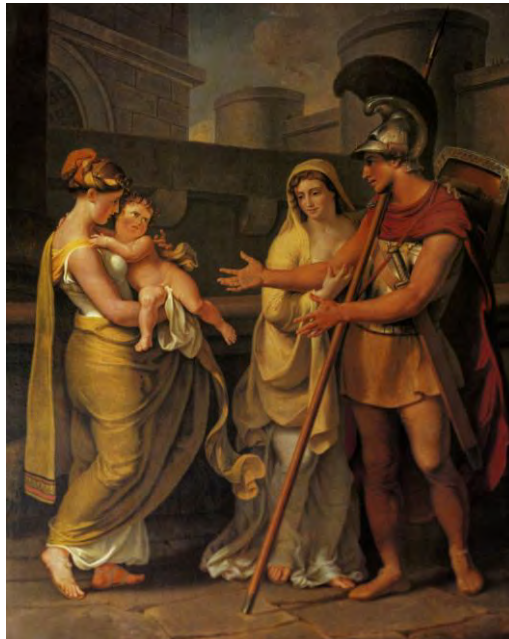
Ραψωδία Ε Διομήδους ἀριστεία

Σύγκρουση Διομήδη και Αινεία. Παραστέκουν η θεά Αθηνά και η θεά Αφροδίτη. Ερυθρόμορφος κρατήρας, 490-480 π.Χ.
Βοστώνη, Μουσείο Καλών Τεχνών (αντίγραφο)

Ο Διομήδης με τη βοήθεια της Αθηνάς Παλλάδας αριστεύει πρώτος ανάμεσα στους Αργείους βασιλιάδες. Ζητά τη βοήθεια της θεάς Αθηνάς και αυτή τον ενδυναμώνει με την ανδρεία του πατέρα του και του χαρίζει τη δυνατότητα να μπορεί να ξεχωρίζει στη μάχη τους θεούς, για να τους αποφεύγει. Ωστόσο, του επιτρέπει να επιτίθεται μόνο στη θεά Αφροδίτη. Ο Διομήδης επιστρέφει στη μάχη με μεγαλύτερη ορμή και ο Αινείας ανεβαίνει στο άρμα του Πάνδαρου, για να τον αντιμετωπίσουν μαζί. Ο Διομήδης σκοτώνει τον Πάνδαρο και πληγώνει τον Αινεία, τον οποίο σπεύδει να απομακρύνει από τη μάχη η μητέρα του Αφροδίτη. Ο Τυδείδης την καταδιώκει και την πληγώνει στο χέρι. Η Αφροδίτη δίνει τον Αινεία στον Απόλλωνα, για να τον προστατέψει και εκείνη επιστρέφει κλαίγοντας στον Όλυμπο. Οι Τρώες εμψυχώνονται από τον Άρη. Και αυτόν όμως, τον πληγώνει ο Διομήδης με παρέμβαση της θεάς Αθηνάς, που έχει πάρει τη θέση του ηνιόχου στο άρμα του.

Ραψωδία Ζ Ἔκτορος καὶ Ἀνδρομάχης ὁμιλία

Ο Έκτορας αποχαιρετά την Ανδρομάχη.
Johann Heinrich Wilhelm Tischbein, 1812
Oldenburg, Κρατικό Μουσείο

Η υπόθεση της Ζ ραψωδίας εκτυλίσσεται κατά την 22^η ημέρα της Ιλιάδας. Η ημέρα αυτή καλύπτει τα γεγονότα από τη ραψωδία Β 48, όταν αρχίζει η πρώτη μάχη, μέχρι και τη ραψωδία Η 421, όπου και τελειώνει. Οι Αργίτες και οι Τρώες πολεμούν ανάμεσα στο ρέμα του Σκάμαντρου ποταμού και του Σιμόη. Στο στρατόπεδο των Αχαιών διακρίνονται ο Αϊάντας και ο Διομήδης. Μέσα στην αγριάδα της μάχης μια υπέροχη σκηνή ξετυλίγεται: Ο Γλαύκος και ο Διομήδης ετοιμάζονται να μονομαχήσουν, όταν συνειδητοποιούν πως συνδέονται με ιερούς δεσμούς ξενίας. Ο Έκτορας φεύγει από το πεδίο της μάχης και μπαίνει στο κάστρο της Τροίας, για να ζητήσει από τη μητέρα του να κάνει μαζί με τις άλλες Τρωαδίτισσες λιτανεία στην Αθηνά, ακολουθώντας την εντολή του Έλενου.

Στη ραψωδία Ζ συναντάμε τον άμαχο πληθυσμό της Τροίας μέσα από τη σχέση του με τον Έκτορα ο οποίος εμφανίζεται ως γιος, αδελφός, σύζυγος, πατέρας και πολεμιστής. Μετά τις σκληρές στιγμές που εκτυλίχθηκαν στην Ε ραψωδία, την ασέβεια του Αγαμέμνονα προς τον ιερό θεσμό της ικεσίας και την ασέβεια προς την ξενία του Άξυλου στις αρχές της Ζ, το επεισόδιο με τον Γλαύκο και τον Διομήδη, καθώς επίσης και η συνάντηση του Έκτορα με την Ανδρομάχη, αναδεικνύουν την ξενία, τους οικογενειακούς δεσμούς, το κλέος και την υστεροφημία ως σημαντικότερες αξίες για την ιλιαδική κοινωνία.

Ραψωδία Ζ

Μονομαχία Γλαύκου και Διομήδη, στ. 128- 260

Ο Γλαύκος και ο Διομήδης ανταλλάσσουν τον οπλισμό τους.
Αττική πελίκη του «Ζωγράφου του Hasselmann», 420 π.Χ.
Γέλα, Αρχαιολογικό Μουσείο

Την ίδια ώρα ο Γλαύκος, γιος του Ιππόλοχου, και του Τυδέα ο γιος,
ορμητικοί συνέρχονταν στη μέση, ανάμεσα στα δύο ασκέρια,
για να πιαστούνε μεταξύ τους.

[120]

130

Όταν πια βρέθηκαν κοντά, ένας στον άλλο αντίκρυ,
ο Διομήδης με βαριά φωνή, πρώτος του μίλησε:
«Ποιος είσαι, παλικάρι μου; Ποια η θνητή σου φύτρα;

**Ο Διομήδης ζητά να μάθει
την καταγωγή του Γλαύκου**

Το μάτι μου ως τώρα δε σε πήρε σ' αυτή τη μάχη
να κυκλοφορείς, που δόξα φέρνει μόνο στους αντρείους· μα να
που τώρα με το θάρρος σου απ' όλους πρώτος ξεχωρίζεις,
κι ατρόμητος μπρος στο μακρόσκιο δόρυ μου αντιστέκεσαι, όταν
μόνον οι δύστυχοι το μένος μου αντικρίζουν.

135

Αν όμως έφτασες εδώ θεός ουράνιος, εγώ δεν πρόκειται
ν' ανταγωνιστώ τους επουράνιους θεούς.

140

Αφού ούτε ο γιος του Δρύαντα, ο τρομερός Λυκούργος,
δεν έζησε πολύ, αφότου ανταγωνίστηκε τους επουράνιους θεούς.

[130]

Αυτός που κάποτε κυνήγησε του Βακχικού Διόνυσου τις Βάκχες,²¹ εκεί ψηλά στο ιερό βουνό της Νύσας. Κι αυτές, έριξαν όλες τότε τους θύρσους τους στο χώμα, καθώς ο φονικός Λυκούργος με τη βουκέντρα τις κεντούσε, οπότε και ο Διόνυσος τρομάζοντας βυθίστηκε στο κύμα της θαλάσσης, όπου τον υποδέχτηκε η Θέτις φοβισμένο στην αγκάλη της, γιατί τον είχε πιάσει πανικός με του Λυκούργου τις φωνές.

Η ιστορία του Λυκούργου

145

Όμως οργίστηκαν μαζί του οι μάκαρες θεοί, που πάντα ζουν ευτυχισμένοι, οπότε ο γιος του Κρόνου τον τυφλώνει, και πια δεν έζησε πολύ, γιατί τον μίσησαν όλοι οι αθάνατοι.

150

[140]

Γι' αυτό κι εγώ με τους μακάριους θεούς δεν θέλω να τα βάλω· αν όμως είσαι θνητός από θνητούς που τρέφονται με τα γεννήματα της γης, έλα, λοιπόν, μιαν ώρα αρχύτερα, σε περιμένει ολέθριος χαμός.»

155

Ο Γλαύκος εξιστορεί την καταγωγή του

Ανταποκρίθηκε ευγενικός του Ιππόλοχου ο γιος:

«Μεγάθυμε γιε του Τυδέα, τι με ρωτάς για τη γενιά μου; Όπως των φύλλων η γενιά, τέτοια και των ανθρώπων η φυλή· τα φύλλα, άλλα τα ρίχνει ο άνεμος στη γη, άλλα φυτρώνουν όμως στο φουντωμένο δάσος, σαν φτάσει η εποχή της άνοιξης.

160

Έτσι και των ανθρώπων η φυλή, ανθίζει η μια γενιά, φυλλορροεί η άλλη και μαραίνεται.

Αν επιμένεις όμως να τη μάθεις, αν θες να ξέρεις τη δική μας τη γενιά, πολλοί αυτοί που τη γνωρίζουν.

[150]

165

Είναι μια πόλη που Έφυρα την λένε, στον κόλπο μέσα του Άργους, που τρέφει ωραία πουλάρια. Εκεί ζούσε ο Σίσυφος, ο πιο πανούργος άνθρωπος στον κόσμο, ο Αιολίδης Σίσυφος. Κι αυτός γεννά ένα γιο, τον Γλαύκο, κι ο Γλαύκος γέννησε τον άψογο Βελλεροφόντη,

170

που έκπαγλο κάλλος οι θεοί του χάρισαν, ρώμη απερίγραπτη.

Οι άθλοι του Βελλερεφόντη

Ο Προίτος όμως έβαλε στον νου του το κακό, κι από την πόλη, τον εξόρισε - είχε αυτός στο Άργος δύναμη πολύ μεγάλη, γιατί ο Δίας με το σκήπτρο του τον έκρινε δικό του.

²¹ **Βάκχες:** οι νύμφες, που ανάθρεψαν τον Διόνυσο στο μυθικό βουνό της Θράκης Νύσα. Αργότερα ονομάστηκαν

Μια μέρα η Άντεια, του Προίτου η νόμιμη γυναίκα, 175 [160]
 τρελά τον ερωτεύτηκε και πόθησε κρυφά να κοιμηθεί μαζί του·
 όμως εκείνος, ο Βελλεροφόντης, από τη φύση του αγνός
 και φρόνιμος, στον έρωτά της δεν ενέδωσε, οπότε εκείνη
 τον διαβάλλει με το ψέμα της στον Προίτο, λέγοντας:
 « Προίτε να σκοτωθείς ή τον Βελλεροφόντη σκότωσε, 180
 που πόθησε να σμίξει σ' έρωτα μαζί μου, παρά τη θέλησή μου.»
 Ακούγοντας τον λόγο της ο Προίτος αγανάκτησε,
 όμως απέφυγε να τον σκοτώσει ο ίδιος, γιατί η καρδιά του δεν το σήκωνε·
 τον ξαποστέλνει ωστόσο στη Λυκία, με σήματα χαμού,
 σ' ένα διπλό πιτάκι χαραγμένα, πολλά, θανατερά σημάδια, 185
 δίνοντας εντολή να τα επιδείξει εκεί στον πεθερό του –
 κι έτσι να χαλαστεί. [170]
 Κίνησε τότε αυτός για τη Λυκία, με των θεών το κατευόδιο.
 Φτάνοντας στη Λυκία κάποτε, εκεί στον Ξάνθο ποταμό,
 ο βασιλιάς της, της απλόχωρης Λυκίας, τον δέχτηκε ολοπρόθυμα 190
 και με τιμές μεγάλες. Τον φιλοξένησε μέρες εννιά, του σφάζει
 βόδια εννιά· κι όταν η ροδοδάκτυλη Αυγή ξημέρωσε τη δέκατη,
 τότε μόνο τον ρώτησε ποιος είναι, του ζήτησε να δει το σήμα του,
 την όποια σύσταση έφερε από τον Προίτο, τον γαμπρό του.
 Αλλ' όταν αναγνώρισε το ολέθριο σήμα του γαμπρού του, 195
 πρώτα του αναθέτει ανήμερη τη Χίμαιρα²² να εξοντώσει –

Ο Βελλεροφόντης σκοτώνει τη Χίμαιρα.
 Αττικό ερυθρόμορφο επίνετρον, 425-420 π.Χ.
 Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Βάκχες ή Μαινάδες και αποτέλεσαν την ακολουθία του θεού Διόνυσου.

²² **Χίμαιρα:** τέρας που εξέπνεε φωτιά, είχε σώμα κατσίκας, κεφάλι λιονταριού και ουρά που κατέληγε σε φίδι. Φονεύτηκε από τον Βελλεροφόντη, καθώς ήπνευε ένα ιπτάμενο άλογο, τον Πήγασο.

Αμαζόνα με παντελόνια και ασπίδα.
Αττικό αλάβαστρο, 470 π.Χ.
Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο

τέρας δαιμονικό, απάνθρωπο, είχε κεφάλι λιονταριού,
ουρά φιδιού, και μέση γίδας, με την ανάσα της φλόγες φριχτές
πετώντας. Και μ' όλα ταύτα την εξόντωσε, έχοντας οδηγό
θεϊκά σημάδια.

[180]

200

Μετά τον έβαλε να χτυπηθεί με τους διαβόητους Σολύμους²³ -
ο πιο σκληρός αγώνας, έλεγε, που έζησε στη ζωή του.

Τρίτο κατόρθωμα, σκοτώνει αρρενωπές τις Αμαζόνες.²⁴

Τέλος, και στην επιστροφή, του στήνει δόλιο καρτέρι,
τους πιο γενναίους κι ικανούς διαλέγοντας απ' όλη τη Λυκία
σ' αυτόν τον δόλο, όμως κι αυτοί δεν μπόρεσαν

205

σώοι να γυρίσουν σπίτι τους, όλους τους σκότωσε ο Βελλεροφόντης.

Και τότε πια αναγνώρισε πως είχε μπρος του ο βασιλιάς γόνο
θεού γενναίο, οπότε και τον κράτησε κοντά του, του δίνει
ταίρι ταιριαστό την κόρη του, και τις μισές του παραχώρησε
βασιλικές τιμές.

[190]

210

²³ **Σόλυμοι:** λαός της νότιας Μικράς Ασίας κατά τη Μυκηναϊκή περίοδο

²⁴ **Αμαζόνες:** μυθικός λαός πολεμιστριών που καταγόταν από τον θεό Άρη και τη νύμφη Αρμονία ή κατ' άλλους από τη θεά Αθηνά.

Οι Λύκιοι πάλι του ξεχώρισαν το πιο καλό μετόχι,
 πανέμορφο, μ' αμπέλια και χωράφια, να το 'χει να το χαίρεται.
 Η κόρη του στο μεταξύ γέννησε με τον έμπειρο Βελλεροφόντη
 τρία παιδιά · τον Ίσανδρο και τον Ιππόλοχο, τρίτη τη Λαοδάμεια, 215
 που την κοιμήθηκε πολύβουλος ο Δίας, κι αυτή του γέννησε
 τον Σαρπηδόνα, πολεμιστή θεόμορφο.
 Ήλθε ωστόσο η μέρα που τον Βελλεροφόντη όλοι οι θεοί τον μίσησαν, [200]
 και τότε αυτός, περιπλανώμενος και μόνος στης Λησμονιάς
 τον κάμπο τριγυρνούσε, τα σωθικά του τρώγοντας, απόμακρος 220
 απ' όλων των ανθρώπων τα πατήματα.
 Στο μεταξύ τον Ίσανδρο, τον γιο του, ο Άρης τον αφάνισε,
 ακόρεστος φονιάς, στη μάχη με τους μεγαλόφρονες Σολύμους.
 Την κόρη τη θανάτωσε η χρυσοχάλινη Άρτεμη οργισμένη.
 Όσο για μένα, ο Ιππόλοχος με γέννησε, είμαι δικό του ανάστημα · 225
 αυτός στην Τροία μ' έστειλε με παραγγέλματα πολλά,
 να είμαι ο πρώτος πάντα, από όλους ο καλύτερος,
 ποτέ να μην ντροπιάσω το γένος των προγόνων μου,
 που υπήρξαν άριστοι τόσο στην Έφυρα όσο και στην [210]
 ευρύχωρη Λυκία. 230
 Αυτή η γενιά μου, το αίμα μου, κι είμαι περήφανος γι' αυτά.»
 Έτσι του μίλησε, κι ο Διομήδης ένωσε μέσα του ευφροσύνη·
 έμπηξε αμέσως στην πολύτροφη γη το κοντάρι του,
 με φιλικό χαμόγελο γύρισε κι είπε στον γενναίο πολεμιστή:
 « Μου είσαι φίλος πατρικός, από παλιά φιλόξενα δεμένος: 235
 ο Οινέας κάποτε, ευγενικός, τον άψογο Βελλεροφόντη
 ξένισε στο παλάτι του, όπου τον κράτησε ολόκληρες είκοσι μέρες
 και τότε οι δυο αντάλλαξαν δώρα ξενίας μεταξύ τους·
 ο Οινέας του χάρισε περίλαμπρο ζωστήρα πορφυρό,
 του αντιχάρισε δίγουβο κύπελλο χρυσό ο Βελλεροφόντης, 240 [220]
 που φεύγοντας εγώ το ακούμπησα εκεί μες στο παλάτι.
 Όσο για τον Τυδέα, αυτόν εγώ δεν τον θυμάμαι· ήμουν πολύ μικρός,
 όταν μας εγκατέλειψε, για να χαθεί στη Θήβα
 με τον στρατό των Αχαιών.

**Ο Γλαύκος και ο Διομήδης
 συνδέονται με δεσμούς
 ξενίας**

Οπότε ναι, είσαι για μένα τώρα φιλικός, φιλόξενος, 245
στο Άργος μέσα, κι εγώ δικός σου στη Λυκία,
αν τύχει να βρεθώ στα μέρη σας.

Γι' αυτό προτείνω να αποφύγουμε, όσο κρατά αυτή η σύρραξη,
τα μεταξύ μας δόρατα· πολλοί οι Τρώες, πολλοί κι οι φημισμένοι
επίκουροι που εγώ μπορώ να τους σκοτώσω, όποιον μου δώσει 250
ο θεός και τον προλάβω κυνηγώντας. Πολλοί κι εσένα οι Αχαιοί,
όποιον μπορείς εσύ να θανατώσεις.

Ας ανταλλάξουμε λοιπόν τα όπλα μας, να πάρουν είδηση
όσοι μας βλέπουν, πως είμαστε φίλοι προγονικοί [230]
και καμαρώνουμε γι' αυτό. » 255

Σμίγοντας τη φωνή τους, πηδούν από το αμάξι τους οι δυο,
δίνουν τα χέρια μεταξύ τους, δένονται μ' αμοιβαία πίστη.
Ωστόσο ο Κρονίδης Δίας σάλεψε μάλλον το μυαλό του Γλαύκου,
όπλα ανταλλάσσοντας με τον Τυδείδη Διομήδη χρυσά
για χάλκινα αξίας εκατόν βοδιών μόλις μ' εννέα. 260

Στη συνέχεια ...

Ο Έκτορας φτάνει στις Σκαιές Πύλες και γύρω του μαζεύονται οι γυναίκες και τα κορίτσια των Τρώων για να μάθουν για τους άντρες τους, που πολεμούν έξω από τα τείχη της Τροίας. Τις παρακινεί να κάνουν παράκληση στους θεούς. Στο παλάτι συναντά τη μητέρα του, την Εκάβη, και της ζητά, όπως τον συμβούλεψε ο μάντης Έλενος, να κάνει δέηση στην Αθηνά μαζί με τις άλλες Τρωαδίτισσες. Η δέηση γίνεται, όμως η θεά Αθηνά δεν εισακούει. Στο μεταξύ ο Έκτορας κατευθύνεται προς το παλάτι του Πάρη...

Z 261-342

Ραψωδία Ζ Ο Έκτορας στο σπίτι του Πάρη, στ. 343- 403

Ο Πάρης και η ωραία Ελένη. Jacques-Louis David, 1788
Παρίσι, Μουσείο Λούβρου

Όσο προσεύχονταν αυτές²⁵ στην κόρη του μεγάλου Δία,
ο Έκτορας προχώρησε στα ωραία δώματα του Πάρη -
τα είχε στήσει, ο ίδιος με τους καλύτερους μαστόρους,
345
χτίστες που βρέθηκαν τότε στην Τροία, εύφορη γη·
αυτοί μαστόρεψαν την κάμαρη, την αίθουσα και την αυλή,
όλα κοντά στο δώμα του Έκτορα και του Πριάμου,
στο ύψος της ακρόπολης.

Όπου και μπήκε ο Έκτορας, του Δία φιλητός, στο χέρι του
350
κρατώντας δόρυ εντεκάπηχο - στραφτάλιζε στην άκρη του
χάλκινος ο χαλός και γύρω του χρυσός ο κρίκος. [320]

Τον βρήκε εκεί στην κάμαρη, περικόλλα όπλα, τα δικά του,
να φροντίζει· ασπίδα, θώρακα, δοξάρι γυριστό, να τα χαϊδεύει
με το χέρι του. Εκεί καθόταν, ανάμεσα στις σκλάβες,
355
η Αργεία Ελένη, δίνοντας στις παραδουλεύτρες συμβουλές

²⁵ Αναφορά στη δέηση που έκανε η Εκάβη με τις άλλες Τρωαδίτισσες στη θεά Αθηνά, για να σωθεί η πόλη από τον Διομήδη.

Τροία. Χρονικό της Νυρεμβέργης, 1493

πώς να κεντούν ξόμπλια περίφημα.

Τότε τον Πάρη βλέποντας ο Έκτορας, τον αποπήρε άσχημα:

« Αλόγιστε, δεν έκαμες καλά αφήνοντας μέσα σου να φωλιάσει
τόση οργή. Γύρω απ' την πόλη και τα τείχη μάχεται ο στρατός
και φθίνει· κρίμα δικό σου ο πόλεμος, η ταραχή κι οι φλόγες
μπροστά στο κάστρο· θα' πρεπε εσύ να αγανακτείς, αν κάποιον,
όποιον, έβλεπες να παραμένει αμέτοχος στην άγρια μάχη.

360

[330]

Σήκω λοιπόν, προτού η πόλη γίνει στάχτη από τη λύσσα της φωτιάς.»

Ανταποκρίθηκε στον λόγο του ο ωραίος Αλέξανδρος:

365

« Έκτωρ, δίκαια με ψέγεις, καθόλου άδικα,
γι' αυτό κι εγώ ξεκάθαρα θα σου μιλήσω, άκουσε μόνο και στοχάσου·
δεν ξέμεινα σ' αυτήν την κάμαρη από θυμό κλεισμένος
κι εκδίκηση στους Τρώες, αλλά γιατί το θέλησα να μείνω μόνος,
να δοθώ στη θλίψη μου. Τώρα ωστόσο η γυναίκα μου,
με τα μειλίχια λόγια της μ' έπεισε πια να βγω στον πόλεμο
-αυτό μου φαίνεται κι εμένα το καλύτερο, έτσι κι αλλιώς,

**Ο Έκτορας επικρίνει
τον Πάρη**

Η απάντηση του Πάρη

370

Ο Έκτορας παρακινεί τον Πάρη να πολεμήσει. J.H.W. Tischbein, 1786
Συλλογή Oldenburg Augusteum

αλλάζει η νίκη κάθε φορά τον νικητή.

Μόνο λίγο περίμενε, να βάλω πρώτα τ' άρματά μου·

[340]

ή πιο καλά πήγαινε εσύ, κι έρχομαι εγώ - φαντάζομαι θα σε πετύχω.»

375

Στα λόγια του δεν αποκρίθηκε ο κορυθαίολος²⁶ Έκτωρ,

Συνομιλία Ελένης-Έκτορα

οπότε μίλησε η Ελένη, που τον προσφώνησε γλυκά:

«Κουριάδε εμένα της απαίσιας, καταραμένης σκύλας –

θα' ταν καλύτερα τη μέρα εκείνη, όταν στον κόσμο μ' έφερνε

η μάνα μου, να μ' άρπαζε ανεμική, άγρια θύελλα

380

στα όρη να με πήγαινε ή να με πέταγε στο αφρισμένο κύμα

του πελάγου, κι αυτό το κύμα να με ξέβραζε, προτού να γίνουν

όλα αυτά τα αίσχη. Όμως, αφού οι θεοί αποφάσισαν να φτάσει το κακό,

ας μου 'πεφτε ένας σύζυγος της προκοπής, να ξέρει τι θα πει

[350]

κατάχρηση και τι κατάκριση τόσων ανθρώπων.

385

Αλλά σ' αυτόν έχει σαλέψει το μυαλό, κι ούτε που πρόκειται

να βρει ξανά τα λογικά του - φαντάζομαι όμως πως θα το πληρώσει.

²⁶ **Κορυθαίολος:** η περικεφαλαία αποτελεί το πιο προσωπικό και χαρακτηριστικό πολεμικό εξάρτημα του

Έλα τώρα κοντύτερα, ακούμπησε σ' αυτό το κάθισμα, κουνιάδε,
γιατί σ' εσένα πέφτει ο μόχθος του πολέμου πιο πολύ - κι αυτό
εξαιτίας μου, μιας σκύλας, φταίει κι η τύφλα του Αλεξάνδρου, 390
που ο Δίας μας έγραψε στους δυο άχαρη μοίρα, να γίνουμε
τραγούδι βούκινο για τις μελλούμενες γενιές. »

Της αποκρίθηκε ο μέγας κορυθαίολος Έκτωρ:

« Όχι, Ελένη, μη γυρεύεις με την αγάπη σου να με κρατήσεις, [360]
δεν θα με πείσεις. Σαλεύει μέσα μου η ορμή στους Τρώες 395
να παρασταθώ - τόσο που έλειψα, θα με ποθούν.

Αλλά κι εσύ παρότρυνε τον Πάρη· μόνος του πρέπει να βιαστεί,
ανίσως θέλει, όσο θα βρίσκομαι στην πόλη, να μ' ανταμώσει.

Στο μεταξύ σκέφτομαι εγώ να πεταχτώ στο σπιτικό μου, να δω
τους ακριβούς, το ταίρι της ζωής μου, τον νήπιο γιο μου. 400

Γιατί δεν ξέρω αν θα με δουν άλλη φορά γυρίζοντας, ή
θα προφτάσουν οι θεοί να με δαμάσουν με των Αργείων το χέρι. »

Έτσι της μίλησε, κι αμέσως αναχώρησε ο κορυθαίολος Έκτωρ. [370]

Η κρίση του Πάρη. Πορσελάνη.
Ρώμη, Μουσείο Καπιτολίνου

Ραψωδία Ζ

Ο Έκτορας συναντά την Ανδρομάχη, στ. 404-552

Έκτορας, Ανδρομάχη και Αστυάνακτας.
Ερυθρόμορφος κρατήρας, 370-360 π.Χ.
Μπάρι, Palazzo Jatta

Γρήγορα έφτασε στο αρχοντικό του, ωραία χτισμένο, αλλά
δεν βρήκε εκεί λευκώλενη την Ανδρομάχη ·

405

με το παιδί στην αγκαλιά, κι η παραμύνα πλάι της
μαντιλοστολισμένη, είχε στηθεί ψηλά στον πύργο,
θρηνώντας και στενάζοντας.

**Ο Έκτορας αναζητά
την Ανδρομάχη**

Κι όπως ο Έκτωρ δεν την πέτυχε μέσα στο σπίτι
την άψογη γυναίκα του, σταμάτησε στις θύρας το κατώφλι
και μίλησε στις παρακόρες:

410

« Ελάτε, κόρες, πείτε μου την αλήθεια · πού πήγε
η όμορφη γυναίκα μου αφήνοντας το σπίτι; μήπως σε κάποια
νύφη της, ή σε συγγένισά της πεπλοφόρο; ή μήπως έτρεξε
κι αυτή προς τον ναό της Αθηνάς, όπου κι οι άλλες
καλλιπλόκαμες Τρώαδες παρακαλούν και λιτανεύουν

415

τη φοβερή θεά;»

[380]

Η οικονόμος πρόθυμη πήρε τον λόγο κι αποκρίθηκε:

« Έκτωρ, αφού προστάξεις, την αλήθεια θα σου πω·
μήτε στη νύφη της, μήτε σε συγγενή της πεπλοφόρο,

420

*Έκτορας και Ανδρομάχη. Σύμπλεγμα
αγαλμάτων από σίδηρο. Οζάκα Ιαπωνίας*

καν στον ναό της Αθηνάς δεν έτρεξε, όπου κι οι άλλες
καλλιπλόκαμες Τρώαδες τη φοβερή θεά παρακαλούν
και λιτανεύουν.

Ανέβηκε στο Ίλιο ψηλά, επάνω στον μεγάλο πύργο, ακούγοντας
πως φθείρονται οι Τρώες, πως φτούρισε πολύ των Αχαιών
η νίκη· εκεί στα τείχη εκείνη αλαφιασμένη τρέχει, σαν παραλογισμένη,
κι η παραμάνα πίσω της με το μωρό στην αγκαλιά.»

425

Την οικονόμο ακούγοντας, άφησε πίσω του το αρχοντικό ο Έκτορας,
και βιαστικός πήρε ξανά την ίδια οδό και τους καλοστρωμένους
δρόμους, ώσπου διαβαίνοντας την τειχισμένη πόλη, στις πύλες

[390]

430

έφτασε που λέγονται Σκαιές,²⁷ απ' όπου κι έμελλε να βγει στον κάμπο του πολέμου.

Κι εκεί την είδε να τρέχει προς το μέρος του, πολύδωρη η Ανδρομάχη, η θυγατέρα του Ηετίωνα, που άλλοτε κατοικούσε στη δασωμένη Πλάκο, στη Θήβα, στα ριζά της Πλάκου, όπου βασίλευε στους Κίλικες – αυτού η κόρη ήταν δοσμένη στον χαλκοντυμένο Έκτορα.

435

Συνάντηση Έκτορα - Ανδρομάχης

Εκεί τον συναπάντησε στο πλάι η παραμάννα με το αθώο παιδί στην αγκαλιά, νήπιο ακόμη, τον ακριβό τους Εκτορίδη, σαν άστρο λάμποντας.

[400]

440

Ο Έκτορας τον έλεγε Σκαμάνδριο,²⁸ οι άλλοι όμως Αστυάνακτα, γιατί ο πατέρας του ήταν εκείνος που κρατούσε της Τροίας το κάστρο.

Βλέποντας ο πατέρας το παιδί, αμίλητος του χαμογέλασε, οπότε η Ανδρομάχη βουρκωμένη πλησιάζει, δένει το χέρι της στο χέρι του, κι είπε μιλώντας :

445

«Δαιμόνιε, θα σ' αφανίσει το ίδιο σου το μένος, κι ούτε λυπάσαι τον νήπιο γιο σου, την άμοιρη εμένα, που γρήγορα θα γίνω η χήρα σου. Γιατί όπου να 'ναι, θα πέσουν πάνω σου όλοι μαζί οι Αχαιοί να σ' αφανίσουν· οπότε εγώ το 'χω καλύτερο να με σκεπάσει η μαύρη γη, αν είναι να σε χάσω, αφού δεν θ' απομείνει άλλη για μένα θαλπωρή, όταν σε βρει εσένα ο θάνατος - μονάχα σπαραγμός και θλίψη.

Ο λόγος της Ανδρομάχης

450 [410]

Γιατί το ξέρεις, δεν έχω πια πατέρα μήτε και μάνα σεβαστή.

Εκείνον τον αφάνισε ο Αχιλλέας περήφανος, όταν την πόλη των Κιλικών την ακμάζουσα, τη Θήβα την υψίπτυλη, την πάτησε.

455

Τον Ηετίωνα τότε τον σκότωσε, όμως δεν τον εσκύλεψε, γιατί μέσα του τον σεβάστηκε τον έκαψε ντυμένο στα περίτεχνα όπλα του, και σήκωσε μετά σήμα στον τάφο του, όπου και φύτεψαν φτελιές οι νύμφες του βουνού, κόρες του αιγίοχου Δία.

460 [420]

Είχα κι επτά αδελφούς, που ζούσαν στο βασιλικό παλάτι·

²⁷ **Σκαιές πύλες:** ήταν η κύρια έξοδος των Τρώων στο πεδίο της μάχης, σκαιός: σκληρός, δυσοίωνος.

²⁸ **Σκαμάνδριος:** Έτσι αποκαλούσαν τον γιο τους η Ανδρομάχη και ο Έκτορας, συνδέοντάς τον με τον ποταμό Σκάμανδρο, που έκανε εύφορη την πεδιάδα της Τροίας και λατρευόταν ως θεός προστάτης της πόλης. Οι

και οι επτά μες σε μια μέρα κατέβηκαν στον Άδη· και τους επτά
τους σκότωσε ασυναγώνιστος στο τρέξιμο ο θείος Αχιλλέας,
την ώρα που βοσκούσαν βόδια με τα λοξά τους πόδια,
και γιδοπρόβατα λευκά. Όσο για τη μητέρα μου, βασίλισσα 465
στη δασωμένη Πλάκο, αυτή την πήρε σκλάβα του κι εδώ την έφερε
μαζί με τ' άλλα λάφυρα - ύστερα την λευτέρωσε παίρνοντας γενναία
λύτρα. Ωστόσο και τη μάνα μου τη βρήκε η Άρτεμη μες στο παλάτι,
όπου και τη σημάδεψε με τα μακρά της βέλη.

Έκτορα, εσύ τώρα μου είσαι πατέρας, μάνα κι αδελφός, 470
εσύ ο θαλερός μου σύζυγος στο κρεβάτι. [430]

Γι' αυτό σου λέω, δείξε επιτέλους έλεος, μείνε σ' αυτόν τον πύργο,
να μην αφήσεις πίσω σου παιδί ορφανικό, χήρα γυναίκα.
Στήσε στρατό σ' αυτήν εδώ την άγρια συκιά, όπου της πόλης μας
το κάστρο είναι ευάλωτο, μπορεί ο εχθρός εδώ το τείχος να πατήσει. 475

Κιόλας δοκίμασαν, κι έκαναν έφοδο οι πιο γενναίοι τρεις φορές,
γύρω στους Αίαντες και στον λαμπρό Ιδομενέα,
στους δύο Ατρείδες και στου Τυδέα τον αντρείο γιο –
μπορεί να τους συμβούλεψε κάποιος που ξέρει
από καλά μαντεύματα, ίσως η ορμή η δική τους να τους έσπρωξε 480
και να τους φέρνει εδώ. »

Ανταποκρίθηκε στα λόγια της ο κορυθαίολος Έκτωρ : [440]

« Όλα που λες, γυναίκα, είναι και μέλημα δικό μου· όμως
αισχύνομαι τους Τρώες, τις Τρωάδες με τον μακρόσυρτό τους πέπλο,
αν είναι να φανώ δειλός, τον κίνδυνο της μάχης αποφεύγοντας. 485

Αλλά το θέλει αυτό που κάνω μέσα μου η ψυχή μου, έτσι που έμαθα
να δείχνομαι πάντα γενναίος, ανάμεσα στους πρώτους Τρώες
ν' αγωνίζομαι, να υπερασπίζομαι το κλέος του πατέρα μου
και το δικό μου κλέος.

**Ο Έκτορας απαντά στην
Ανδρομάχη**

Το βλέπω ωστόσο καθαρά, το ξέρουν η ψυχή κι ο νους· 490
θα 'ρθει μια μέρα ν' αφανιστεί της Τροίας το κάστρο,
μαζί του ο Πρίαμος και του Πριάμου ο λαός.

Και μ' όλα ταύτα δεν με πονούν τόσο πολύ τα πάθη που θα βρουν [450]

Τρώες όμως, για να τιμήσουν τον Έκτορα, τον φώναζαν Αστυάνακτα (άναξ τοῦ ἄσπεως: βασιλιάς της πόλης).

Η Ανδρομάχη στην εξορία. Frederic Leighton, 1886-1888.
Manchester, Art Gallery

μήτε τους Τρώες, μήτε την ίδια την Εκάβη, ούτε τον μέγα Πρίαμο,
ούτε τ' αδέλφια μου, όσα γενναία και πολλά θα κυλιστούν

495

τότε στη σκόνη θανατωμένα απ' τους εχθρούς· όσο πονώ για σένα
που κάποιος Αχαιός χαλκοντυμένος πίσω του θα σε σύρει
βουρκωμένη, σκλάβια του πια, εσένα την ελεύθερη· κι ίσως
βρεθείς μια μέρα πέρα στο Άργος, υφαίνοντας στον αργαλειό
μιας ξένης, ή κουβαλώντας απ' την Υπέρεια νερό,

500

κι από τη Μεσσηίδα·

να μην το θες, κι όμως να μην μπορείς να το αρνηθείς,
αφού η ανάγκη θα το επιβάλλει. Οπότε, βλέποντας κάποιος
να χύνεις μαύρο δάκρυ, θα ομολογούσε λέγοντας:

«Δείτε, είναι του Έκτορα η γυναίκα, αυτού που πάντα άριστευε
στους ιπποδαμαστές της Τροίας, τότε που πολεμούσαν
για την υπόληψή της.»

505 [460]

Αυτά κάποιος θα πει, κι εσένα ο πόνος κι άλλο θα σε σφάζει,
γιατί θα λείπει ο άντρας, που δεν θα σ' άφηνε να δεις
μέρα σκλαβιάς. Καλύτερα τότε κι εγώ να 'μαι νεκρός, χωμένος
κάτω από της γης το χώμα, να μην ακούν τ' αυτιά μου
τον αναστεναγμό σου, να μη θωρούν τα μάτια τον εξευτελισμό σου. »

510

Έτσι μιλώντας ο γενναίος Έκτωρ το χέρι του άπλωσε

να πάρει το παιδί, μα το παιδί τραβήχτηκε στον κόλπο της καλλίζωνής του παραμάνας, τσιρίζοντας, γιατί φοβήθηκε την όψη του πατέρα του - το τρόμαξε ο χαλκός, η αλογίσια φούντα, που φοβερή την είδε να σαλεύει στην κορυφή του κράνους.	515	
Γέλασε τότε ο πατέρας του, γέλασε κι η σεμνή του μάνα, κι ευθύς από την κεφαλή του βγάζει την περικεφαλαία ο γενναίος Έκτωρ - την απιθώνει καταγής, κι αυτή λαμποκοπούσε.	[470]	
Ύστερα σήκωσε στα χέρια του τον γιο του, τον φίλησε, τον χόρεψε, τέλος στον Δία ύψωσε και στους ολύμπιους θεούς ευχή: «Δία κι εσείς άλλοι θεοί, στέρξετε τούτο το παιδί να γίνει κάποτε, όσο κι εγώ, ξεχωριστός ανάμεσα στους Τρώες, γενναίος, άφοβος, της Τροίας στυλοβάτης.	520	Ο Έκτορας προσεύχεται για τον γιο του
Και κάποιος τότε να το πει: «πολύ καλύτερος ο γιος απ' τον πατέρα. Κι όταν γυρίζει από τον πόλεμο, όπλα ματοβαμμένα φέρνοντας ενός εχθρού που σκότωσε, η μάνα του αντικρίζοντας να νιώσει μέσα της χαρά. »	525	
Τέλειωσε, κι έδωσε τον γιο στα χέρια της αγαπημένης του γυναίκας, τον υποδέχτηκε εκείνη στον μυρωμένο κόρφο της με δακρυσμένο γέλιο. Την είδε ο άντρας της και τη λυπήθηκε, το χέρι του άπλωσε, τη χάιδεψε και την προσφώνησε μιλώντας: « Αλόγιστη, μην τον αφήνεις τον καημό τόσο να τυραννάει τον νου σου· γιατί κανείς δεν πρόκειται, πριν απ' την ώρα μου στον Άδη να με στείλει. Έτσι κι αλλιώς δεν ξέρω εγώ κανέναν, από τη μέρα που γεννήθηκε, να ξέφυγε ποτέ το ριζικό του, μήτε ο γενναίος μήτε κι ο δειλός.	[480]	
	530	Ο Έκτορας αποχαιρετά την οικογένειά του
	535	

Ηρωικός κώδικας τιμής

*«αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων, μηδὲ γένος πατέρων
αἰσχυρόμεν» Z 208-209*

Πήγαινε τώρα σπίτι, φρόντιζε τα έργα που σου πρέπει,
τον αργαλειό, τη ρόκα, πρόσταζε και τις παρακώρες να κάνουν
τη δουλειά τους· ο πόλεμος είναι το μέλημα του ανδρός, του καθενός,
και πιο πολύ δικό μου, απ' όλους που γεννήθηκαν στην Τροία.»

[490]

540

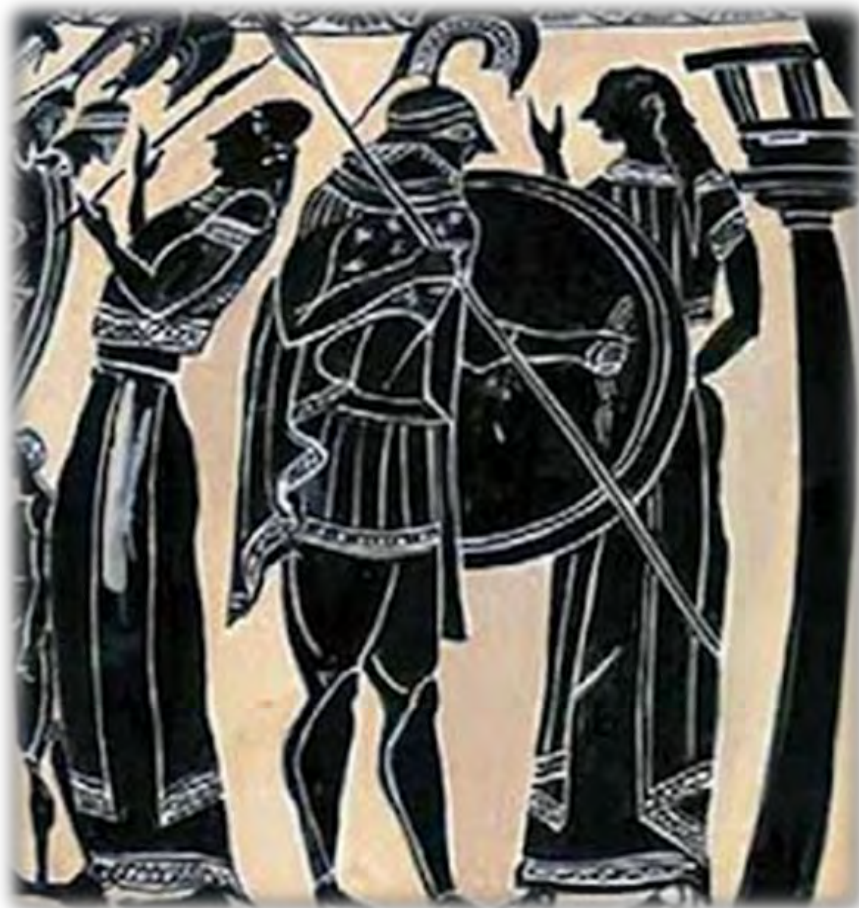
Έτσι μιλώντας σήκωσε ο τίμιος Έκτορας
την περικεφαλαία με την αλογίσια ουρά· στο μεταξύ στο αρχοντικό τους
προχωρούσε η ακριβή γυναίκα του, μα κάθε τόσο γύριζε,
στο δάκρυ βουτηγμένη, να τον δει.

545

Όταν σε λίγο μπήκε στο πλούσιο σπίτι του αγέρωχου Έκτορα,
έσμιξε με τις άλλες, πολλές της παρακώρες, κι όλες μαζί
σήκωσαν μοιρολόι. Έτσι εκείνες, ζωντανόν ακόμη, τον Έκτορα
μοιρολογούσαν μέσα στο σπιτικό του, γιατί δεν πίστευαν πως θα τον δουν
άλλη φορά σώος να φτάνει από τον πόλεμο, γλιτώνοντας
από το χέρι και το μένος των Αργείων.

[500]

550

Ο Έκτορας αποχαιρετά την Ανδρομάχη.
Χαλκιδικός κρατήρας, 540-530 π.Χ.
Γερμανία, Μουσείο Wurzburg

Ραψωδία Ζ

Ο Πάρης και ο Έκτορας επιστρέφουν στη μάχη στ. 553-583

Αποχαιρετισμός Έκτορα και Ανδρομάχης, Πάρη και Ελένης
Χαλκιδικός κρατήρας, 530-520 π.Χ.
Γερμανία, Μουσείο Martin von Wagner

Αλλά κι ο Πάρης πια δεν χασομέρησε πολύ στο ψηλοτάβανό του
δώμα· μόλις που φόρεσε τα δοξασμένα, χαλκοδουλεμένα
όπλα του, σαν σίφουνας κινήθηκε διαβαίνοντας την τειχισμένη πόλη, 555
έχοντας πίστη στα γρήγορα ποδάρια του.

Πώς ξαφνικά ένα σταματημένο άτι, που χόρτασε σανό
μέσα στον στάβλο, σπάζει τώρα τα χάμουρα και πηλαλάει σαν φτερό
στον κάμπο· συνηθισμένο στα νερά καλλίρροου ποταμού,
πάει και λούζεται, καμαρωτό μετά κρατά ψηλά την κεφαλή του 560
οι χαίτες γύρω από τις πλάτες ανεμίζουν, κι έτσι περήφανο κι ωραίο,

τα γόνατά του γρήγορα το φέρνουν στις γνώριμες ιπποβοσκές· [510]

ίδιος κι ο Πάρης, του Πριάμου ο γιος, από τα Πέργαμα²⁹ κατέβαινε
λαμπρός, μέσα στα όπλα του σαν ήλιος, βαδίζοντας
ανάλαφρος, με πόδια φτερωμένα. 565

Κι έπεσε εκεί πάνω στον Έκτορα, τον τιμημένο του αδελφό,
την ώρα που κι αυτός άφηνε πίσω του τον τόπο,
όπου γλυκομιλούσε με το ταίρι του.

**Πάρης - γενναιότητα και
ομορφιά**

²⁹ **Πέργαμα:** Πέργαμος ή Πέργαμα είναι η ακρόπολη της Τροίας.

Πρόλαβε τότε ο ωραίος Αλέξανδρος³⁰ πρώτος του μίλησε:

« Φίλε, μήπως αργοπορώντας στάθηκα εμπόδιο στην τόση σου
βιασύνη; μήπως δεν έφτασα στην ώρα μου, όπως
το είχες παραγγείλει;» 570

Ανταποκρίθηκε μιλώντας ο κορυθαίολος Έκτωρ: [520]

« Δαιμόνιε, κανείς, φτάνει να είναι δίκαιος, δεν θα' λεγε
πως δεν αξίζεις πολεμώντας, γιατί το λέει πράγματι η καρδιά σου. 575

Μόνο που κάποτε θες και τα παρατάς στη μέση, και τότε
εγώ φουρκίζομαι κι αγανακτώ, ακούγοντας τα αίσχη που σου σέρνουν
οι Τρώες ένα γύρο, που τόσα χρόνια αυτοί σηκώνουν
το βάρος του πολέμου για χατίρι σου.

Αλλά καιρός να πάμε· τ' άλλα τα βρίσκουμε μιαν άλλη ώρα. Μόνο 580
να δώσει ο Δίας στους επουράνιους, αθάνατους θεούς να στήσουμε
κρατήρα ελευθερίας στο παλάτι, έχοντας αποδιώξει από την Τροία
τους ένοπλους Αργείους.»

Πάρης. Ναός της Αφαίας, 505-500 π.Χ.
Γλυπτοθήκη Μονάχου

³⁰ **Αλέξανδρος:** (<ἀλέξω τοὺς ἄνδρας= αποκρούω τους εχθρούς), τιμητικό όνομα του Πάρη.

Ραψωδία Η *Έκτορος καὶ Αἴαντος μονομαχία. Νεκρῶν ἀναίρεσις*

Η επιστροφή του Πάρη και του Έκτορα στο πεδίο της μάχης αναπτερώνει το ηθικό των Τρώων και τους οδηγεί σε νέες νίκες. Με υπόδειξη της Αθηνάς και του Απόλλωνα ο Έκτορας θα μονομαχήσει με έναν επίλεκτο Αχαιό. Οι θεοί μεταμορφώνονται σε γυπαετούς, για να παρακολουθήσουν τον αγώνα πάνω από την ψηλή βελανιδιά του Δία. Με κλήρωση καθορίζεται πως αυτός που θα μονομαχήσει με τον Έκτορα είναι ο Αϊάντας ο Τελαμώνιος. Η μονομαχία καταλήγει σε ανταλλαγή όπλων. Ο Νέστορας εισηγείται ανακωχή για περισυλλογή των νεκρών και χτίσιμο αμυντικού τείχους. Την επόμενη ημέρα οι Αχαιοί απορρίπτουν οποιαδήποτε πρόταση συμβιβασμού, συμφωνούν, όμως, στο θέμα της ανακωχής και για την ταφή των νεκρών. Οι Αχαιοί εκμεταλλεύονται την ευκαιρία της ανακωχής και μέχρι το βράδυ το κάστρο είναι έτοιμο.

Ο Αίας μονομαχεί με τον Αχιλλέα.
Αττική λήκυθος, 500 π.Χ.
Παρίσι, Μουσείο Λούβρου

Ραψωδία Θ *Κόλος μάχη*

Μια καινούρια μέρα ξεκινά. Βρισκόμαστε στη δεύτερη μέρα της μάχης και οι θεοί συνεδριάζουν για να καθορίσουν την έκβασή της. Ο Δίας απαγορεύει στους θεούς να επεμβαίνουν στον πόλεμο και να βοηθούν είτε τους Αχαιούς είτε τους Τρώες. Το σχέδιό του μπαίνει σε εφαρμογή· οι Τρώες θα νικούν μέχρι ο Έκτορας να σκοτώσει τον Πάτροκλο και ο Αχιλλέας να αναγκαστεί να ξαναμπει στη μάχη. Κατά το μεσημέρι, ο Δίας βάζει τις μοίρες θανάτου των δύο αντιπάλων σε ζυγαριά και η κακή τύχη γέρνει με το μέρος των Αχαιών. Το ζύγισμα αυτό, που αποτελεί μια συμβολική πράξη, δείχνει παραστατικά το αναπότρεπτο της απόφασης του Δία. Ο Έκτορας έχοντας την πεποίθηση ότι ο Δίας θα βοηθήσει, ώστε να νικήσουν οι Τρώες, πολεμά γενναία τους Αχαιούς. Μετά από πολλές μάχες ο Έκτορας

συγκαλεί τους Τρώες και αγορεύει. Ο λόγος του είναι γεμάτος πίστη για τον Δία. Η συμβουλή του για νυκτερινή φρούρηση του στρατοπέδου προετοιμάζει για τα γεγονότα της ραψωδίας Κ. Η μάχη τελειώνει χωρίς να φέρει οριστικό αποτέλεσμα, ωστόσο μεγαλώνει τον φόβο των Ελλήνων.

Ραψωδία Ι Πρεσβεία πρὸς Ἀχιλλέα. Λιταί

Η πρεσβεία προς τον Αχιλλέα. Λεπτομέρεια από
ερυθρόμορφο αττικό σκύφο, 480-470 π.Χ.
Παρίσι, Μουσείο Λούβρου

Με την έλευση της νύχτας ο Αγαμέμνονας καλεί σε συνέλευση τους Αχαιούς και προτείνει λύση της πολιορκίας. Ο Διομήδης εναντιώνεται και ο Νέστορας εισηγείται να κατευνάσουν τον θυμό του Αχιλλέα. Οι Αχαιοί είναι πεπεισμένοι πως ηττήθηκαν, διότι ο Δίας τιμά τον Αχιλλέα. Ο Αγαμέμνονας δηλώνει έτοιμος να επανορθώσει στέλνοντας στον Αχιλλέα πλούσια δώρα και τη Βρισηίδα. Μέλη της πρεσβείας που αποστέλλεται στον Αχιλλέα είναι ο παιδαγωγός του, ο Φοίνικας, ο Οδυσσέας και ο Αίας ο Τελαμώνιος. Ο Οδυσσέας εκθέτει τη δεινή θέση στην οποία βρίσκονται οι Αχαιοί και του προσφέρει τα δώρα του Αγαμέμνονα. Ο Αχιλλέας απορρίπτει τα δώρα και την πρόταση να επιστρέψει στη μάχη και δηλώνει πως προτιμά να ζήσει στη Φθία πολλά χρόνια ευτυχισμένος. Ο Φοίνικας προσπαθεί να αγγίξει τον Αχιλλέα με έναν λόγο συναισθηματικό, αλλά δεν τον πείθει. Τρίτος στη σειρά μιλά ο Αίας. Με τον λόγο του καταφέρνει ν' αποσπάσει την υπόσχεση του Αχιλλέα ότι θα πολεμήσει, όταν ο Έκτορας κάψει τα πλοία των Αχαιών και οδηγήσει τους Τρώες ως τη σκηνή του.

Ραψωδία Κ Δολώνεια

Δόλωνας
Αττική λήκυθος, 460 π.Χ.
Παρίσι, Μουσείο Λούβρου

Μετά την άρνηση του Αχιλλέα να επιστρέψει στη μάχη, ο Αγαμέμνωνας και ο Μενέλαος συγκαλούν πολεμικό συμβούλιο. Ο Νέστορας προτείνει να κατασκοπεύσουν το στρατόπεδο των Τρώων. Την επικίνδυνη αποστολή αναλαμβάνουν ο Οδυσσέας και ο Διομήδης. Κατάσκοπο, όμως, στέλνει και ο Έκτορας, τον Δόλωνα, ο οποίος φορά ως παραλλαγή το δέρμα ενός λύκου. Οι Αχαιοί τον συλλαμβάνουν, τον ανακρίνουν και τον σκοτώνουν. Ύστερα, εκμεταλλευόμενοι τις πληροφορίες που πήραν από τον Δόλωνα, επιπίπτουν στην στρατοπεδία του Ρήσου, βασιλιά των Θρακών και συμμάχου των Τρώων, σφάζουν τους άντρες του και τον ίδιο κι αρπάζουν τα περίφημα λευκά του άλογα με τη βοήθεια της θεάς Αθηνάς.

Ραψωδία Λ Αγαμέμνωνος άριστεία

Βρισκόμαστε στην τρίτη μέρα της μάχης τα γεγονότα της οποίας εξελίσσονται μέχρι τα μέσα της ραψωδίας Σ. Αν και αρχικά διακρίνεται ο Αγαμέμνωνας και απωθεί τους Τρώες μέχρι τα τείχη τους, οι θεοί ενθαρρύνουν τον Έκτορα. Τραυματίζονται πολλοί αρχηγοί των Αχαιών (Αγαμέμνωνας, Διομήδης, ο γιατρός Μαχάοντας) και εγκαταλείπουν τη μάχη. Οι Τρώες προχωρούν και πιέζουν τους Αχαιούς. Ο Νέστορας συμβουλεύει τον Πάτροκλο να ζητήσει από τον Αχιλλέα να του δανείσει την πανοπλία του, για να συγκρατήσει τους Τρώες και ν' ανακουφίσει τους Έλληνες.

Ραψωδία Μ Τειχομαχία

Οι Αχαιοί εξακολουθούν να υποχωρούν. Οι Τρώες βρίσκονται μπροστά στην προστατευτική τάφρο του αχαιϊκού στρατοπέδου και επιχειρούν να την περάσουν πεζοί μετά από πρόταση του Πολυδάμαντα. Ο Δίας κρίνοντας ότι προσχωρούν πολύ, στέλνει απαίσιο οιώνο: Στον αέρα αριστερά των Τρώων, παλεύει ένας αετός με το φίδι που έχει αρπάξει. Η πάλη λήγει με τον αετό νικημένο. Ο οιωνοσκόπος Πολυδάμας συμβουλεύει τον Έκτορα να μην προχωρήσουν άλλο, αλλά αυτός έχοντας εμπιστοσύνη στον Δία απαντά: «είς ο ωνός ἄριστος ἀμύνεσθαι περι πάτρης». Η μάχη συνεχίζεται μέχρι που ο Έκτορας με τους υπόλοιπους Τρώες εισβάλλουν στο αχαιϊκό στρατόπεδο.

Μάχη κοντά στα πλοία των Ελλήνων. Αθηναϊκή σαρκοφάγος, 3^{ος} αι. π.Χ.
Θεσσαλονίκη, Αρχαιολογικό Μουσείο

ΡΑΨΩΔΙΑ Ν Μάχη ἐπὶ ταῖς ναυσί

Ο Ποσειδώνας, εκμεταλλευόμενος τον εφησυχασμό του Δία, βοηθά τους Αχαιούς. Ενθαρρύνει τους δύο Αίαντες και άλλους Αργείους, όπως τον Τεύκρο και τον Μηριόνη, να πολεμήσουν. Ο Έκτορας, από την άλλη, ενθαρρύνει τους Τρώες και έτσι διεξάγονται αιματηρές μάχες και σφοδρές μονομαχίες. Στην αμείωτη σύγκρουση στην οποία πρωτοστατούσαν ο Έκτορας και ο Αίαντας ο Τελαμώνιος ξεχωρίζουν από τους Έλληνες ο Μενέλαος, οι δύο Αίαντες, ο Ιδομενέας, ο Μηριόνης και ο Αντίλοχος. Οι Έλληνες αμύνονται με σθένος, αλλά εξακολουθούν να βρίσκονται σε δύσκολη θέση.

ΡΑΨΩΔΙΑ Ξ *Διὸς ἀπάτη*

Ο Νέστορας βγαίνει από τη σκηνή του, όπου βρίσκεται ο τραυματισμένος Μαχάονας, και αντικρίζει την τραγική κατάσταση των Αχαιών. Αποφασίζει να επισκεφθεί τον Αγαμέμνονα, ο οποίος απελπισμένος λέει ότι μάλλον έφθασε η ώρα να γυρίσουν άπραγοι πίσω στην πατρίδα τους. Ο Οδυσσεύς αντιδρά έντονα και μετά από προτροπή του Διομήδη επιστρέφουν όλοι στη μάχη. Η παρουσία τους ενθαρρύνει το στράτευμα. Η Ήρα, για να βοηθήσει τους Αχαιούς, παρασύρει τον Δία στην Ίδη, τον αποπλανά και τον ρίχνει σε βαθύ ύπνο. Ο Ποσειδώνας, εκμεταλλευόμενος την απουσία του Δία, ρίχνει με ορμή τους Αχαιούς στη μάχη. Η σύγκρουση είναι σφοδρή, ο Έκτορας αφοπλίζεται από τον Αίαντα και φυγαδεύεται από τους συντρόφους του και οι Αχαιοί τρέπουν σε φυγή τους Τρώες.

ΡΑΨΩΔΙΑ Ο *Παλίωξις παρὰ τῶν νεῶν*

Ο Δίας ξυπνά και αντιλαμβάνεται την απάτη της Ήρας, ξεσπά με απειλές εναντίον της και την διατάζει να καλέσει την Ίριδα και τον Απόλλωνα. Ο Δίας εξηγεί στην Ήρα το σχέδιό του και ζητά τη συνεργασία της. Η Ίριδα ειδοποιεί τον Ποσειδώνα να σταματήσει να βοηθά τους Αργείους, ενώ ο Απόλλωνας αναλαμβάνει να δώσει νέα δύναμη στον τραυματισμένο Έκτορα και να βοηθήσει τους Τρώες. Οι Τρώες, με πρώτο τον Έκτορα, απωθούν πάλι τους Έλληνες στα πλοία τους και απειλούν να κάψουν τα αργίτικα καράβια. Ο Πάτροκλος σπεύδει στον Αχιλλέα με σκοπό να τον πείσει να επιστρέψει στη μάχη.

Η Ίρις (ή Νίκη).
Αττική ερυθρόμορφη πελίκη, 5^{ος} αι. π.Χ.
Γαλλία, Εθνική Βιβλιοθήκη

ΡΑΨΩΔΙΑ Π Πατρόκλεια

Ο Αχιλλέας επιδένει τον τραυματισμένο βραχίονα του Πάτροκλου.
Αττικός ερυθρόμορφος κύλικας, 500 π.Χ.
Βερολίνο, Μουσείο Altes

Ο Πάτροκλος, με δάκρυα στα μάτια, περιγράφει στον Αχιλλέα τις δραματικές στιγμές που περνούν οι Αχαιοί και του ζητάει να επιτρέψει σε αυτόν να συμμετάσχει με τους Μυρμιδόνες στη μάχη. Ο Πηλείδης κάμπτεται μπροστά στην τραγική κατάσταση και δίνει την άδεια στον φίλο του να φορέσει την πανοπλία του και να οδηγήσει το σώμα των Μυρμιδόνων στον αγώνα. Ο Αχιλλέας συμβουλεύει τον Πάτροκλο, μόλις διώξει τους Τρώες από τα καράβια των Αχαιών, να επιστρέψει αμέσως πίσω. Οι Μυρμιδόνες μπαίνουν με ορμή στη μάχη, με αποτέλεσμα οι Τρώες τρομαγμένοι να τραπούν σε φυγή. Ο Πάτροκλος πρωτοστατεί στη μάχη και σκοτώνει πολλούς εχθρούς, μεταξύ αυτών και τον Σαρπηδόνα. Παρασύρεται, όμως, από τις επιτυχίες του και φθάνει μέχρι τα τείχη της Τροίας. Ο Απόλλωνας τρεις φορές τον απωθεί από το κάστρο της Τροίας και στη συνέχεια ο Φοίβος εμψυχώνει τον Έκτορα να μπει στη μάχη. Ο Πάτροκλος σκοτώνει και τον Κεβριόνη, ηνίοχο του Έκτορα, και επιχειρεί την τέταρτη και μοιραία έφοδό του κατά των Τρώων. Ο Απόλλωνας επεμβαίνει και τον αποπλίζει, ενώ ο Εύφορβος τον πληγώνει βαριά με το δόρυ του.

Π 1-863

ΡΑΨΩΔΙΑ Π

Μονομαχία Πάτροκλου και Έκτορα Θάνατος του Πάτροκλου, 864-923

Μόλις όμως τον είδε τον γενναίο Πάτροκλο ο Έκτωρ να κάνει πίσω, από το χάλκινο εκείνο δόρυ λαβωμένος, φτάνει κοντά του στις γραμμές, και μπήγει το κοντάρι του στο κατωκοίλι, όπου ο χαλκός πέρασε πέρα ως πέρα.	Ο Έκτορας κτυπά τον Πάτροκλο	865 [820]
Σωριάστηκε αυτός με γδούπο, και βλέποντας οι Αχαιοί ένιωσαν πόνο αβάστακτο.		
Πώς έναν κάπρο ακάματο παλεύοντας τον βάζει κάτω ένα λιοντάρι, όταν ατίθασα σε κορφοβούνι πάνω σε μια πηγή με λιγοστό νερό αντικρίζονται, γυρεύοντας ποιος απ' τους δυο πρώτος θα πιει, οπότε το λιοντάρι τον κάπρο άγρια σπαράζει, κι αυτός αγκομαχά· παρόμοια ο Πριαμίδης Έκτωρ τον άλκιμο Μενoitιάδη, που σκότωσε πολλούς, από κοντά χτυπώντας, τώρα του πήρε με το δόρυ τη ζωή.		870 875
Γεμάτος έπαρση τότε καυχήθηκε με λόγια που πέταξαν σαν τα πουλιά:		
«Πάτροκλε, καυχίόσουν κάποτε την πόλη μου πως θα συντρίψεις, πως θα στερήσεις στις Τρωάδες της λευτεριάς τη μέρα, θα τις φορτώσεις στα καράβια σου, για να τις πας στην ποθητή πατρίδα σου, νήπια και μωρέ· μπροστά τους τώρα στέκουν τα ωκύποδα άλογα του Έκτορα, που πηλαλώντας λαχταρούν τον πόλεμο· όσο για μένα, με το δόρυ πρώτος ξεχωρίζω ανάμεσα στους Τρώες κι από τη μέρα της σκλαβιάς όλους τους προστατεύω.		[830] 880 885
Εσένα όμως τώρα εδώ οι γύπες θα σε φάνε. Άμοιρε, δεν σ' ωφέλησε, παρ' όλη τη λαμπρή του φήμη, ο Αχιλλέας· έμεινε πίσω αυτός, κι εσένα φεύγοντας ίσως να σου παράγγειλε πολλά:		890

Ο Μενέλαος και ο Μηριόνης μεταφέρουν το σώμα του Πάτροκλου, ενώ ο Οδυσσεύς καιροφυλακτεί. 2^{ος} αι. π.Χ.
Φλωρεντία, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

«Μη μου γυρίσεις, καβαλάρη Πάτροκλε, στα πλοία μας
τα βαθουλά, προτού του αντρόφονου Έκτορα
ξεσχίσεις το ματωμένο του πουκάμισο στα στήθη.

[840]

Τέτοια θα σου 'λεγε, άμυαλε, και σ' έπεισε.»³¹

895

Όμως κι εσύ, γενναίε Πάτροκλε, μίλησες τότε ξεψυχώντας:

Απάντηση Πάτροκλου

«Έκτορα, καυχήσου τώρα όσο θες· ο Δίας σου χάρισε
τη νίκη, του Κρόνου ο γιος, με τον Απόλλωνα μαζί· αυτοί
με δάμασαν με δίχως κόπο, αυτοί μου πήραν απ' τους ώμους
τ' άρματά μου. Είκοσι σαν εσένα αν πρόβαλλαν μπροστά μου,
όλοι θα έπεφταν από το δόρυ μου νεκροί.

900

Εμένα ωστόσο η μαύρη μοίρα και της Λητώς ο γιος
με σκότωσαν, απ' τους θνητούς ο Εύφορβος, τρίτος εσύ
μ' αποτελειώνεις.

[850]

Μα κάτι άλλο έχω να σου πω, και κράτα το καλά στον νου σου:

905

δεν πρόκειται κι εσύ πολύ να ζήσεις· πλάι σου στέκει
ο θάνατος, η μοίρα κρατερή· το χέρι του Αχιλλέα,
του άψογου Αιακίδη, θα σε δαμάσει γρήγορα.»

Μιλώντας, έκλεισε τα μάτια του το τέλος του θανάτου,³²

³¹ Τα λόγια του Έκτορα έχουν τον κυνισμό των θριαμβολογιών αυτού που πλανάται και αγνοεί ότι επέρχεται και ο δικός του θάνατος (τραγική άγνοια).

³² Ο θάνατος του Πάτροκλου έχει πολύ μεγάλη σημασία για την εξέλιξη της πλοκής της *Ιλιάδας*, αφού είναι πηγή της δεύτερης, σκληρότερης μήνισης του Αχιλλέα, προάγγελος της επιστροφής του στη μάχη και του επικείμενου θανάτου του σπουδαιότερου ήρωα των Τρώων.

κι απ' το κορμί του πέταξε η ψυχή, πηγαίνοντας στον Άδη,
τη μοίρα του θρηνώντας, πίσω αφήνοντας τη νιότη
και τη λεβεντιά του.

910

Ωστόσο ο Έκτορας περήφανος, ακόμη και νεκρό, τον προκαλούσε:

«Πάτροκλε, τι θες και προφητεύεις τώρα τον δικό μου χαλασμό·
ποιος ξέρει, αν ο Αχιλλέας, της πανωραίας Θέτιδας ο γιος,
δεν δαμαστεί πρωτύτερα απ' το δικό μου δόρυ
χάνοντας τη ζωή του.»

915 [860]

Μ' αυτά τα λόγια τράβηξε απ' την πληγή το χάλκινό του δόρυ
κλοτσώντας τον νεκρό, κι ανάσκελο τον έσπρωξε.

Συνάμα με το ίδιο δόρυ πήρε να κυνηγά τον Αυτομέδοντα,
ισόθεο ηνίοχο του ωκύποδα Αχιλλέα, ποθώντας να τον ακοντίσει.

920

Εκείνον όμως γρήγορα τα αθάνατα άλογα τον απομάκρυναν·
αυτά που οι θεοί είχαν χαρίσει στον Πηλέα, δώρο περίλαμπρο.

ΡΑΨΩΔΙΑ Ρ *Μενελάου άριστεία*

Γίνεται σφοδρή μάχη για το σώμα του Πάτροκλου. Ο Μενέλαος σκοτώνει τον Εύφορβο, ενώ ο Έκτορας κατορθώνει να αφαιρέσει από τον Πάτροκλο τα όπλα του Αχιλλέα και τα φορά. Οι Αχαιοί με πρωτεργάτη τον Αίαντα συνεχίζουν να προστατεύουν τον νεκρό, ενώ τα αθάνατα άλογα του Αχιλλέα θρηνούν τον χαμό του. Ανατίθεται στον Αντίλοχο η ενημέρωση του Αχιλλέα για τον θάνατο του φίλου του. Ο Μενέλαος μαζί με τον Μηριόνη σηκώνουν ψηλά τον νεκρό Πάτροκλο και, καλυπτόμενοι από τους δύο Αίαντες, τον μεταφέρουν στο στρατόπεδο των Αχαιών, ενώ η μάχη συνεχίζεται.

Ο Μενέλαος και ο Έκτορας παλεύουν πάνω από το σώμα του Εύφορβου. Πινάκιον, 600 π.Χ. Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο

Ραψωδία Σ Όπλοποιία, στ. 67-152

Η Θέτιδα δίνει στον γιο της Αχιλλέα τα όπλα του Ήφαιστου.
Αττική υδρία, 575-550 π.Χ.
Παρίσι, Μουσείο Λούβρου

Με τη ραψωδία Σ βρισκόμαστε στην τρίτη μέρα της ολέθριας για τους Αχαιούς αποχής του Αχιλλέα από τη μάχη. Μαθαίνοντας από τον Αντίλοχο τη θλιβερή είδηση του θανάτου του Πάτροκλου, ο Αχιλλέας ξεσπάει σε πικρότατο θρήνο τον οποίο ακούει η Θέτιδα στα βάθη της θάλασσας και αρχίζει και εκείνη να θρηνεί με τις αδελφές της, τις Νηρηίδες. Ακολούθως, η θεά αναδύεται και συναντά τον Αχιλλέα στην ακρογιαλιά...

Σ 1-66

Στη ραψωδία αυτή κεντρική θέση έχει το δεύτερο μεγάλο θέμα της Ιλιάδας, η φιλία. Η μήνις του ήρωα τον οδήγησε στην αποχή από τον πόλεμο, θα επιστρέψει, όμως, για χάρη της φιλίας, θα επιδιώξει το κλέος και θα οδηγηθεί συνειδητά στον θάνατο.

Είπε κι αφήνει τη σπηλιά. Μαζί της πήγαιναν κι οι άλλες
 βουρκωμένες - άνοιγε γύρω τους της θάλασσας το κύμα.
 Έφτασαν γρήγορα στην εύφορη Τροία τα μέρη, όπου
 αναδύονταν η μια μετά την άλλη στην ακτή, εκεί που τα πυκνά 70
 πλοία των Μυρμιδόνων έστεκαν τραβηγμένα, στον Αχιλλέα
 γύρω που βαριά βογκούσε.

Πλάι του στάθηκε η σεβαστή του μάνα, βγάζοντας [70]
 δυνατή κραυγή· παίρνει μετά στα δυο της χέρια·
 του γιου της το κεφάλι, θρηνεί κι οδύρεται μιλώντας, 75
 με λόγια που πετούσαν σαν πουλιά:

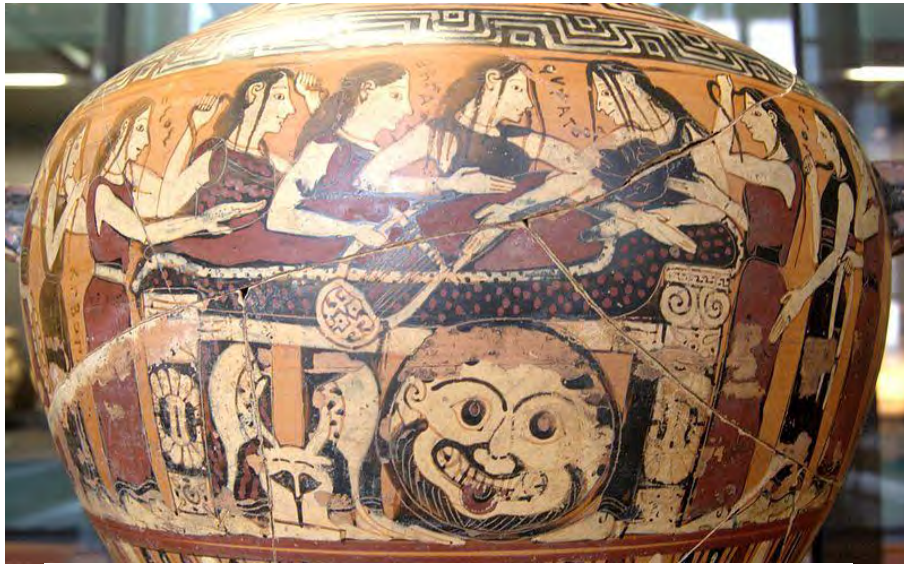
«Αγόρι μου, τι κλαις; ποιο πένθος σφάζει την καρδιά σου; **Διάλογος Θέτιδας –Αχιλλέα**
 Μίλα μου καθαρά, μην κρύβεσαι. Αφού ο Δίας έχει συντελέσει
 όσα πιο πριν εσύ ευχήθηκες, υψώνοντας τα χέρια·
 όλοι οι γιοι των Αχαιών να στριμωχτούν ζητούσες, 80
 στων καραβιών τις πρύμνες και, στερημένοι από σένα,
 να πάθουν φοβερή ζημιά. »

Βαριά στενάζοντας της αποκρίθηκε ωκύποδος ο Αχιλλέας:
 « Μάνα, σωστά· ο Ολύμπιος έχει τα πάντα συντελέσει,
 ποιο όμως τ' όφελος; Χάθηκε ο Πάτροκλος, ο πιο ακριβός μου 85 [80]
 φίλος, που τον λογάριαζα απ' όλους τους συντρόφους πιο πολύ,
 όσο τον εαυτό μου, τη ζωή μου.

Τώρα τον έχασα, ο Έκτορας τον σκότωσε, τον έγδυσε
 από πελώρια, ωραία όπλα, θαυμαστά, αυτά που οι θεοί
 πρόσφεραν στον Πηλέα, τη μέρα εκείνη που σ' οδήγησαν 90
 στην κλίνη ενός θνητού. Μακάρι τότε να 'χες μείνει
 με τις θαλασσινές θεές, να 'παιρνε ταίρι στο κρεβάτι του ο Πηλέας
 άλλη θνητή γυναίκα.

Τώρα κι εσένα αμέτρητο πένθος θα σε χτυπήσει,
 όταν θα σβήσει ο γιος σου· που πια δεν θα τον δεις, 95
 να τον υποδεχτείς άλλη φορά στον γυρισμό του.

Γιατί κι εγώ, το νιώθω μέσα μου, δεν θέλω πια να ζω [90]
 σ' αυτόν τον κόσμο, αν πρώτα ο Έκτορας, από το δόρυ το δικό μου
 χτυπημένος, δεν χάσει τη ζωή του, πληρώνοντας το τίμημα

*Η Θέτιδα και οι Νηρηίδες θρηνούν τον Αχιλλέα.
Κορινθιακή υδρία, 560-550 π.Χ.
Παρίσι, Μουσείο Λούβρου*

που σκύλευσε τον Πάτροκλο, του Μενoitίου τον γιο. » 100

Πήρε τον λόγο πάλι η Θέτις, βουρκωμένη:

«Ωκύμορο παιδί, οι μέρες οι δικές σου λιγοστεύουν μ' αυτά που λες, αφού του Έκτορα ο χαμός θα φέρει το δικό σου τέλος.»

Της αποκρίθηκε ο Αχιλλέας παθιασμένος:

« Εδώ και τώρα ας πεθάνω, αφού δεν μπόρεσα τον φίλο μου 105

μπροστά στον θάνατο να τον γλιτώσω· που χάθηκε μακριά από την πατρική μας γη, κι εγώ δεν βρέθηκα κοντά,

τον όλεθρό του ν' αποτρέψω. [100]

Τώρα πια δεν γυρίζω στη γλυκιά πατρίδα, αφού δεν έγινα μήτε

στον Πάτροκλο σωτήριο φως, ούτε στους άλλους μου 110

συντρόφους. Που τόσοι χάθηκαν, θύματα του μεγάλου Έκτορα, κι εγώ να κάθομαι εδώ στα πλοία, βάρος της γης.

Εγώ, που τέτοιος άλλος απ' τους χαλκοχίτωνες

Αργίτες στη μάχη δεν με φτάνει - στις αγοράς τη σύναξη υπάρχουν κι άλλοι πιο καλοί. 115

Ας ήταν η διχόνοια να' σβηγνε σ' ανθρώπους και θεούς,

κι η ανυποχώρητη οργή, που ακόμη και τον φρόνιμο αγριεύει·

από το μέλι πιο γλυκιά μέσα στον άνθρωπο σταλάζει

και σαν καπνός στα στήθη του φουντώνει κι ανεβαίνει. [110]

Σε τέτοιο τώρα αλόγιστο θυμό ο Αγαμέμνων μ' έσπρωξε, 120

Ο Αχιλλέας αποφασίζει να μπει ξανά στη μάχη

ο πρώτος ηγεμόνας του στρατού.

Όμως τα περασμένα ξεχασμένα, μόλο που μας επότισαν
φαρμάκι. Γιατί είναι ανάγκη τον θυμό μας να δαμάσουμε.

Αλλά θα πάω τώρα, αυτόν που αφάνισε τον φίλο της ζωής μου
να πετύχω, τον Έκτορα· όσο για τον δικό μου θάνατο,

125

θα τον υποδεχτώ, όποτε ο Δίας τον ορίσει
κι οι άλλοι αθάνατοι θεοί.

Ούτε ο ασύγκριτος εκείνος Ηρακλής δεν ξέφυγε
τη μοίρα του θανάτου, μόλο που τόσο τον αγάπησε

ο Δίας, γιος του Κρόνου· κι όμως τον δάμασε κι αυτόν
το πεπρωμένο, κι η φοβερή οργή της Ήρας.

130

Έτσι κι εγώ, αν είναι τέτοιο το γραφτό μου, όταν με βρει
ο θάνατος, θα πέσω.

[120]

Πρώτα όμως θέλω να κερδίσω μια μεγάλη δόξα·

κάποιες Τρωάδες και βαθύκολπες γυναίκες Δαρδανίδες,

135

θέλω μια μέρα να τις δω και με τα δυο τους χέρια το δάκρυ

να σφουγγίζουν στ' απαλά τους μάγουλα, να στήνουν μοιρολόι
πικρό - θα καταλάβουν τότε πως είχα λείψει για καιρό

απ' το πεδίο της μάχης.

Η Θέτιδα θρηνεί για τον θάνατο του Αχιλλέα. Johann Heinrich Füssli, 1780
Σικάγο, Ινστιτούτο Τέχνης

Λοιπόν, όση κι αν είναι, μάνα, η αγάπη σου, μη με κρατάς
έξω απ' τον πόλεμο - δεν θα με πείσεις. »

140

Ανταποκρίθηκε, ωραία θεά, η Θέτις:

« Ναι, γιε μου, δίκαια και σωστά τα λόγια σου·

πρέπει τους καταπονημένους σου συντρόφους, από τον άγριο

χαλασμό να σώσεις. Όμως τα ωραία σου όπλα, χάλκινα

145 [130]

κι απαστράπτοντα, οι Τρώες τα κρατούν, στους ώμους τα φορεί

και καμαρώνει ο κορυθαίολος Έκτωρ. Μόνο δεν βλέπω

Η συμβουλή της Θέτιδας

να τα χαιρέται πολύ κι αυτός, είναι κοντά κι ο φόνος ο δικός του.

Όμως εσύ μη βιάζεσαι στου Άρη το θανατικό να μπεις,

προτού με δουν τα μάτια σου να φτάνω πάλι εδώ·

150

αύριο χαράματα γυρίζοντας, μόλις ο ήλιος ανατείλει,

θα φέρω πανοπλία ωραία, έργο βασιλικό του Ηφαίστου. »

Στη συνέχεια ...

Η μάχη συνεχίζεται γύρω από το νεκρό σώμα του Πάτροκλου και ο Αχιλλέας βγάζει μια πολεμική ιαχή τόσο φοβερή που κάνει τους Τρώες να υποχωρήσουν. Έτσι, οι Αχαιοί βρίσκουν την ευκαιρία να μεταφέρουν τον νεκρό Πάτροκλο στις σκηνές. Στον Όλυμπο, μετά την παράκληση της Θέτιδας, ο Ήφαιστος κατασκευάζει θαυμαστά όπλα: θώρακα, κράνος, κνημίδες και κυρίως την ασπίδα, της οποίας τη διακόσμηση ο ποιητής περιγράφει διεξοδικά.

Σ 152 κ.ε.

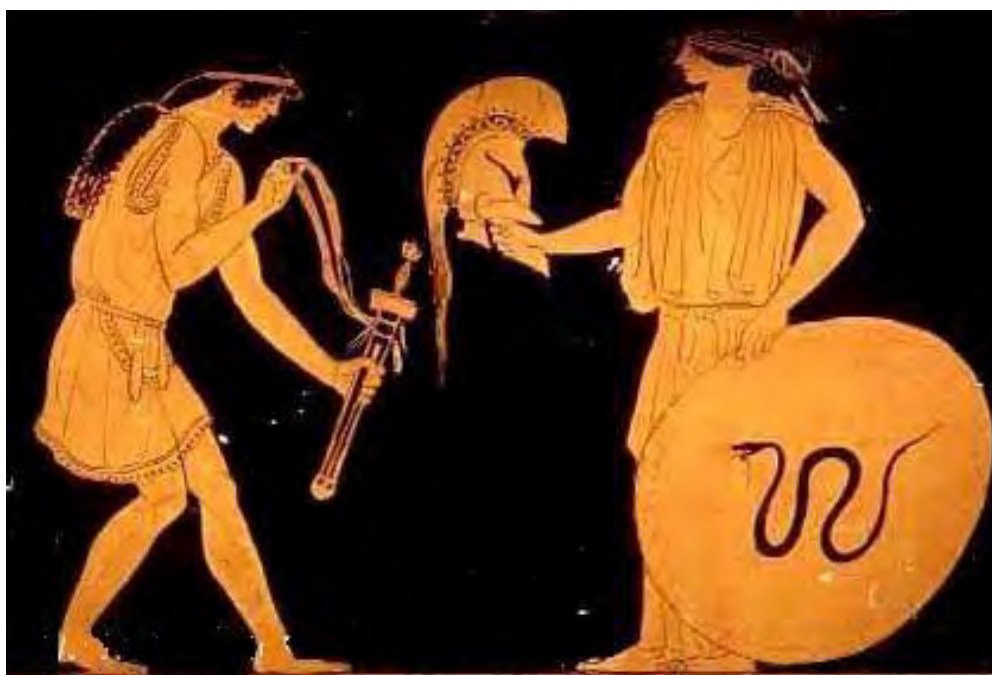
Η Θέτιδα στο εργαστήρι του Ήφαιστου.
Ερυθρόμορφος αμφορέας, περ. 480 π.Χ.
Βοστώνη, Μουσείο Καλών Τεχνών

Η ασπίδα του Αχιλλέα, Angelo Monticelli, περ. 1820

ΡΑΨΩΔΙΑ Τ

Μήνιδος απόρρησις

Η Θέτις παραδίδει στον Αχιλλέα τον οπλισμό του.
Αττικός αμφορέας, 450 π.Χ.
Γερμανία, Μουσείο Martin Von Wagner

Η Θέτιδα φέρνει τα καινούρια όπλα στον Αχιλλέα, που ακόμη θρηνεί τον φίλο του, και προστατεύει το σώμα του νεκρού από τη σήψη στάζοντας σε αυτό νέκταρ και αμβροσία. Ο Αχιλλέας, ακολουθώντας τη συμβουλή της μητέρας του, συγκαλεί συνέλευση και εκεί δηλώνει ότι εγκαταλείπει την οργή του και ζητά από τον Αγαμέμνονα να παρατάξει τον στρατό για μάχη, γιατί βιάζεται να εκδικηθεί. Ο αρχιστράτηγος δηλώνει έτοιμος να επανορθώσει, προσφέροντάς του και τα δώρα που του είχε υποσχεθεί. Οι Μυρμιδόνες οδηγούν στη σκηνή του Αχιλλέα τα δώρα και τη Βρισηίδα, που θρηνεί τον νεκρό Πάτροκλο. Στη συνέχεια, οι Αχαιοί ετοιμάζονται για μάχη. Μεταξύ τους και ο Αχιλλέας, που φορεί την καινούρια του πανοπλία. Ο ηνίοχός του Αυτομέδοντας ετοιμάζει το άρμα και ο Αχιλλέας λέει στα αθάνατά του άλογα να τον φέρουν πίσω ζωντανό. Όμως ο Ξάνθος με ανθρώπινη λαλιά του θυμίζει ότι είναι γραφτό του να σκοτωθεί σύντομα. Ο Αχιλλέας, ωστόσο, απαντά ότι γνωρίζει τη μοίρα του και ορμά στη μάχη.

ΡΑΨΩΔΙΑ Υ

Θεομαχία

Ο Δίας συγκαλεί νέα συνέλευση των θεών. Σ' αυτήν επιτρέπει στους θεούς να λάβουν μέρος στη μάχη με όποιαν αντιμαχόμενη πλευρά επιθυμούν. Αμέσως οι θεοί εισέρχονται στον αγώνα, άλλοι με το μέρος των Ελλήνων και άλλοι των Τρώων. Ο Απόλλωνας στέλνει τον Αινεία εναντίον του Αχιλλέα. Ο Αινείας σώζεται με παρέμβαση του Ποσειδώνα. Ο Αχιλλέας, γεμάτος εκδικητική μανία, σκοτώνει πολλούς Τρώες. Ο Έκτορας ρίχνει το ακόντιό του κατά του Αχιλλέα, αλλά παρεμβαίνει η Αθηνά εκτρέποντάς το. Από την άλλη, ο Έκτορας προστατεύεται από τον Φοίβο, όταν ο Αχιλλέας προσπαθεί να τον κτυπήσει. Αντιλαμβανόμενοι τη θεϊκή επέμβαση αναβάλλουν τη μονομαχία τους για άλλη φορά, αφού εκστομίζουν απειλές. Ο Αχιλλέας σκορπά τον θάνατο στους Τρώες.

ΡΑΨΩΔΙΑ Φ

Μάχη παραποτάμιος

Αχιλλέας θνήσκων. Αχιλλείο, Κέρκυρα

Ο Αχιλλέας εξακολουθεί με φοβερή μανία να καταδιώκει τους Τρώες. Ανάμεσα στους πολλούς Τρώες που σκοτώνει είναι ο Λυκάονας και ο Αστεροπαίος. Ο Αχιλλέας απαντά περιφρονητικά στον Σκάμανδρο που παραπονιέται ότι γέμισαν οι όχθες και τα νερά του με πτώματα και αίματα. Ο ποταμός σηκώνει εναντίον του κύματα και προσπαθεί να τον πνίξει. Ο Αχιλλέας σώζεται με την παρέμβαση του Ποσειδώνα και της Αθηνάς. Ο Σκάμανδρος,

όμως, με τη βοήθεια του Σιμόντα πλημμυρίζει τον κάμπο και ο Αχιλλέας βρίσκεται ξανά σε κίνδυνο. Η Ήρα στέλνει τον Ήφαιστο, που ρίχνει φωτιά και δαμάζει τον ποταμό. Ακολουθεί θεομαχία, ενώ ο Αχιλλέας φθάνει στις πύλες της Τροίας. Ο Αντήνορας, παρακινημένος από τον Φοίβο, αντιστέκεται στον Αχιλλέα. Τη στιγμή που ο Αχιλλέας θα σκότωνε τον Αντήνορα, ο Φοίβος παραπλανεί τον Αχιλλέα και τον παρασύρει προς τον ποταμό. Με τον τρόπο αυτό δίνεται ευκαιρία στους Τρώες να κλειστούν στα τείχη και ο κάμπος αδειάζει. Μόνο δύο πολεμιστές θα αναμετρηθούν στην πεδιάδα στην επόμενη ραψωδία.

Ο Αχιλλέας μάχεται στον ποταμό Σκάμανδρο. Μινιατούρα.
Johann Balthasar Probst, 17^{ος} αι.
San Francisco, Μουσείο Καλών Τεχνών

ΡΑΨΩΔΙΑ Χ "Έκτορος ἀναίρεσις

Ο Απόλλων, που με τη μορφή του Αγήνορα παρασύρει τον Αχιλλέα προς τον ποταμό, αποκαλύπτει την ταυτότητά του και ο Αχιλλέας ορμά ξανά προς την Τροία. Μόνο ο Έκτορας είναι έξω από τα τείχη για να αντιμετωπίσει τον Αχιλλέα. Ο Πρίαμος και η Εκάβη με θρήνους τον παρακαλούν απελπισμένοι να μην αναμετρηθεί με τον Πηλείδη. Ο ήρωας, όμως, έχει πάρει την απόφασή του (ατομικό κλέος).

X 1-150

ΡΑΨΩΔΙΑ Χ Μονομαχία Έκτορα και Αχιλλέα. Θάνατος του Έκτορα στ. 151-442

*Η Ανδρομάχη βλέπει από τα τείχη τον Αχιλλέα να σύρει με το άρμα του το πτώμα του Έκτορα. Σαρκοφάγος, 2^{ος} αι. π.Χ.
Καλαβρία, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο*

Παιδεύοντας μ' αυτά τον νου του, επήρε απόφαση **Ο Έκτορας προσπαθεί να ξεφύγει**
να μείνει. Στο μεταξύ φτάνει πολύ κοντά κι ο Αχιλλέας,
ίδιος ο Άρης, κορυθαίολος πολέμαρχος.

Στον ώμο τον δεξή κραδαίνοντας το απειλητικό του δόρυ,
φράξινο, πηλιορείτικο· έλαμπε γύρω του ο χαλκός –

155

φλόγα που λαμπαδιάζει, σαν ήλιος ανατέλλοντας.

Τον είδε ο Έκτωρ, και τον έκοψε μεγάλος τρόμος,
δεν άντεξε να μείνει, άφησε πίσω του τις πύλες,³³
πήρε να τρέχει φεύγοντας.

Όρμησε όμως του Πηλέα ο γιος, με πόδια φτερωμένα. 160

Σαν το γεράκι, το πιο γρήγορο πετούμενο, πέφτοντας
ανεμπόδιστο σε περιστέρα τρομαγμένη, που πάει [140]

να του ξεφύγει, όμως αυτό την κυνηγά στριγκλίζοντας,
στιγμή δεν σταματά την έφοδο, γιατί έβαλε σκοπό
να τη στριμώξει· παρόμοια εκείνος ξέφρενος χυμούσε - 165
ο Έκτορας στο μεταξύ, κάτω απ' της Τροίας τα τείχη,
έφευγε τώρα με τα γρήγορά του πόδια.

Προσπέρασαν οι δυο τη βίγλα, μιαν ανεμόδαρτη
αγριοσυκιά,³⁴ κι ανοίγονταν στη δημοσιά, πέρα απ' τα τείχη,
φτάνοντας στις καλλίρρες πηγές, όπου δυο κεφαλάρια 170
ανάβρυσαν από τις δίνες του Σκαμάνδρου.

Το ένα έδινε ζεματιστό νερό, σκορπώντας γύρω του αχνό,
σαν τη φωτιά που ανάβει. Τ' άλλο, και καλοκαίρι ακόμη, [150]
σαν το χαλάζι κρύο, κρύσταλλο σαν το χιόνι.

Ήσαν στο πλάι ευρύχωρες, ωραίες γούρνες, 175
πέτρινες, όπου οι Τρωάδες με τις όμορφές τους
κόρες έφερναν άλλοτε τα φίνα τους φορέματα να πλύνουν,
στα χρόνια της ειρήνης, προτού πλακώσει ακόμη
το λεφούσι των Αργείων.

Τρέχοντας τώρα τις προσπέρασαν: ο ένας φεύγοντας, 180
ο άλλος κυνηγώντας· αυτός που έφευγε μπροστά σπουδαίος,
πολύ ανώτερος όμως ο άλλος. Έτρεχαν γρήγορα κι οι δυο,
αλλά δεν αγωνίζονταν για κάποιο σφάγιο ή για βοδιού τομάρι –
συνηθισμένα έπαθλα σ' αγώνα δρόμου· [160]

³³ **πύλες:** είναι οι Σκαίές. Δικαιολογούν πλήρως το δυσόϊνο όνομά τους. βλ. σημ. 27, σελ. 51

³⁴ Η εικόνα του καρποφόρου δέντρου παραπέμπει σε εικόνες ειρηνικής/πολιτισμένης ζωής, οι οποίες έρχονται σε αντίθεση με τη βιαιότητα της σύγκρουσης στη ραψωδία Χ. Επίσης, η προτροπή της Ανδρομάχης στον Έκτορα να κρατήσει το στράτευμα κοντά στην αγριοσυκιά (Ζ 433-34) συνιστά μια προτροπή να ιεραρχήσει τις προτεραιότητές του.

για μια ψυχή δρομούσαν, για τη ζωή του Έκτορα,
του ιπποδαμαστή.

185

Πώς τα μονώνυχα, αεθλοφόρα άλογα, ακάθεκτα
καλπάζουν, γύρω στα τέρματα, να πάρει όποιος νικήσει
το έπαθλο, τρίποδα ή γυναίκα σκλάβα, σ' αγώνα
για σπουδαίο νεκρό· έτσι κι αυτοί το 'φεραν γύρω τρεις φορές
το κάστρο του Πριάμου, τρέχοντας.

190

Κι από ψηλά όλοι οι θεοί το θέαμα θωρούσαν.

Συνομιλία Δία - Αθηνάς

Πρώτος τον λόγο πήρε τότε ο Δίας, πατέρας των θεών
και των θνητών:

«Αλίμονο, βλέπουν τα μάτια μου να κυνηγούν γύρω
στα τείχη αγαπημένο μου θνητό· σφαδάζει μέσα μου
η καρδιά για τη ζωή του Έκτορα, που έκαιγε βόδια αρίθμητα
για μένα, άλλοτε στην πολύπτυχης της Ίδας τις κορφές,
άλλοτε εκεί, ψηλά στο φρούριο της πόλης.

195

[170]

Μα τώρα ο θείος Αχιλλέας, με τα γοργά ποδάρια του,
τον κυνηγά γύρω στα τείχη του Πριάμου.

200

Αλλά, θεοί, σκεφτείτε τώρα, αποφασίστε αν απ' τον θάνατο
θα τον γλιτώσουμε, ή θα τον παραδώσουμε
στα χέρια του Αχιλλέα, παρ' όλη τη γενναία φύση του.»

Του αντιμίλησε η θεά Αθηνά, τα μάτια λάμποντας:

205

«Κεραύνιε Δία της βροντής, που νέφη μελανά σε περιβάλλουν,
τι λόγος είναι πάλι αυτός που λες;

Άντρα θνητό, που από καιρό τον ξέγραψε η Μοίρα,
πώς τώρα θες ξανά να τον γλιτώσεις απ' του θανάτου
τη πολύβοη φρίκη;

[180]

210

Κάνε όπως θες. Όμως εμείς, όλοι οι αθάνατοι θεοί,
μαζί σου δεν θα συμφωνήσουμε.»

Ανταποκρίθηκε ο νεφεληγερέτης Δίας, είπε:

«ΗΣύχασε, καλή μου κόρη, Τριτογένεια· δεν μίλησε
η καρδιά μου· θέλω να είμαι φιλικός μαζί σου·
προχώρησε λοιπόν σ' αυτό που λέει ο νους σου,
μην αργοπορείς.»

215

Έτσι μιλώντας, την ξεσήκωσε, που το 'θελε κι η ίδια –
πηδώντας τότε τις κορφές, άφησε πίσω της η Αθηνά
τον Όλυμπο. 220

Ο Αχιλλέας στο μεταξύ στον Έκτορα εφομούσε **Το κυνηγητό συνεχίζεται**

ακάθεκτος. Πώς όταν πάνω στο βουνό κάποιο ελαφάκι
το παίρνει ο σκύλος καταπόδι, το ξετρυπώνει απ' τη μονιά του,
μες σε λαγκάδια και πλαγιές, κι αν κάνει εκείνο να κρυφτεί [190]

κάτω από κάποιον θάμνο, δεν σταματά το ψάξιμο, τρέχοντας 225
το γυρεύει ολόγυρα, ωστόσο να το βρει· παρόμοια του Πηλέα ο γιος
δεν άφηγε απ' το μάτι του τον Έκτορα.

Όσες φορές εκείνος έπαιρνε φόρα προς τις πύλες του Δαρδάνου,
θέλοντας να βρεθεί κάτω από στέρεους πύργους,
μήπως τον δουν από ψηλά οι δικοί του, και με τα βέλη τους 230

τον προστατέψουν, τόσες φορές πρόφτανε αυτός, έμπαινε
τρέχοντας μπροστά, και τον ανάγκαζε να στρίψει προς τον κάμπο,
κρατώντας πάντα ο ίδιος τη μεριά του κάστρου.

Πώς μέσα σ' όνειρο αυτός που κυνηγά δεν γίνεται
αυτόν που φεύγει να τον πιάσει, ούτε μπορεί να φτάσει 235

τον κυνηγημένο, αλλά ούτε και να του ξεφύγει, [200]
παρόμοια ο ένας δεν κατόρθωνε τον άλλο

να προφτάσει, κι ο άλλος δεν μπορούσε να τον αποφύγει.

Τότε πια δεν θα γλίτωνε από τη μοίρα του θανάτου
ο Έκτωρ, αν για στερνή φορά και ύστατη ο Απόλλων 240

δεν στεκόταν πλάι του, ενδυναμώνοντας το μένος του,
τα λυγερά του γόνατα.

Συνάμα ο Αχιλλέας, κουνώντας το κεφάλι του, έκανε
νεύμα στους δικούς του, κανείς στον Έκτορα μη ρίξει
βλήμα πικρό, μήπως και πετυχαίνοντας πάρει αυτός τη δόξα, 245

κι ο ίδιος υστερήσει.

Αλλά, όταν πια για τέταρτη φορά έφτασαν στις πηγές,
ο Δίας πατέρας τάνυσε τότε τη χρυσή του ζυγαριά,
μοιράζοντας στους δίσκους της δυο κλήρους ανελέητου [210]

θανάτου, τον ένα για τον Αχιλλέα, τον άλλο για τον Έκτορα, 250

τον ιπποδαμαστή. Μετά την έπιασε απ' τη μέση, κι όπως τη σήκωσε ψηλά, γέρνει το ριζικό του Έκτορα, στα δώματα του Άδη κατεβαίνοντας. Και τότε πια τον εγκατέλειψε ο Φοίβος, τον άφησε ο Απόλλων μόνον.

Οπότε η θεά Αθηνά, τα μάτια λάμποντας, τον Αχιλλέα σιμώνει, στάθηκε πλάι του, του μίλησε και πέταξαν σαν τα πουλιά τα λόγια της:

«Τώρα οι δυο μας λογαριάζω, περίλαμπρε Αχιλλέα, του Δία φιλητέ, να πάρουμε μεγάλη δόξα, εκεί στα αργίτικα καράβια, τον Έκτορα εξοντώνοντας, αγωνιστή αχόρταγο στη μάχη, γιατί δεν γίνεται να μας ξεφύγει πια, τον έχουμε στο χέρι, όσο κι αν το παλέψει ο Απόλλων, στα πόδια πέφτοντας ο Εκηβόλος του αιγίοχου πατέρα μας.

Όμως εσύ τώρα σταμάτα, πάρε για λίγο ανάσα, στο μεταξύ θα τρέξω εγώ και θα τον μεταπείσω, να βγει ο Έκτωρ αντιμέτωπος, για να σε πολεμήσει.»

Τόσα του είπε η Αθηνά, κι αυτός την άκουσε, νιώθοντας μέσα του ευφροσύνη· έμεινε ακίνητος κι ακούμπησε στο φράξινό του δόρυ, με την αιχμή του χάλκινη.

Εκεί η θεά τον άφησε και τράβηξε στον θείο Έκτορα, με του Δηίφοβου³⁵ την όψη και τη λαγαρή φωνή. Στάθηκε πλάι του, του μίλησε, και σαν πουλιά τα λόγια της πετούσαν:

«Βλέπω, αδελφέ, σε στρίμωξε πολύ ο Αχιλλέας ωκύποδος, που με τα γρήγορα ποδάρια του αδιάκοπα σε κυνηγά γύρω απ' τα τείχη του Πριάμου.

Λέω να σταθούμε όμως τώρα, κι εδώ επί τόπου να τον αποκρούσουμε.»

Ευθύς ανταποκρίθηκε ο μέγας κορυθαίολος Έκτωρ: «Δηίφοβε, εσένα είχα πάντα στην καρδιά μου, απ' όλους

255

Παρέμβαση της Αθηνάς

260

[220]

265

270

275

[230]

280

³⁵ **Δηίφοβος:** γιος του Πριάμου και της Εκάβης. Σκοτώθηκε κατά την άλωση της Τροίας από τον Οδυσσέα και τον Μενέλαο. Σύμφωνα με μεταγενέστερη παράδοση, όταν σκοτώθηκε ο Πάρης, η ωραία Ελένη παντρεύτηκε

σ' αγαπούσα περισσότερο, τους γιους που γέννησε η Εκάβη
με τον Πριάμο. Τώρα αισθάνομαι μέσα μου ν' ανεβαίνει
η εκτίμησή μου κι άλλο, που βλέποντας πού βρίσκομαι,
για χάρη μου τολμάς να βγεις έξω απ' τα τείχη,
ενώ οι άλλοι παραμένουν μέσα.»

285

Πήρε ξανά τον λόγο η θεά Αθηνά, τα μάτια λάμποντας:
«Δικέ μου, τόσο ο πατέρας μας όσο κι η σεβαστή μας μάνα,
γονυπετείς κι επίμονα με ικέτευαν, κι οι άλλοι φίλοι γύρω,
μέσα να μείνω – τους είχε ο φόβος όλους τρομοκρατήσει·
εμένα όμως σκιρτούσε η καρδιά μου από καημό και θλίψη.

[240]

290

Τώρα ωστόσο εμείς ορμητικοί ας μπούμε στον αγώνα,
τα δόρατα μη λυπηθούμε, να δούμε αν τους δυο εμάς
ο Αχιλλέας θα σκοτώσει, κι ύστερα αρπάζοντας
τα ματωμένα όπλα μας στα βαθουλά καράβια θα τα φέρει,
ή αν θα πέσει αυτός, απ' το δικό σου δόρυ δαμασμένος.»

295

Έτσι μιλούσε η Αθηνά, και δολερή μπήκε μπροστά.

Όταν εκείνοι, προχωρώντας, βρέθηκαν πια πολύ κοντά,
πρώτος ο μέγας, κορυθαίολος Έκτωρ άρχισε να μιλά:

Συνομιλία Έκτορα - Αχιλλέα

«Όχι, γιε του Πηλέα, δεν πρόκειται στα πόδια πάλι
να το βάλω, όπως πρωτύτερα, που φεύγοντας έκανα
τρεις φορές τον γύρο της τειχισμένης πόλης του Πριάμου,
γιατί δεν βρήκα το κουράγιο να αντισταθώ στην έφοδό σου.

300 [250]

Τώρα το λέει η ψυχή μου, θ' αντικριστώ μαζί σου,
και όποιον από τους δυο τον πάρει ο Χάρος.

305

Ας επικαλεστούμε μόνο τους θεούς, μάρτυρες άριστοι
αυτοί θα γίνουν, και στις συμβάσεις μας εγγυητές:
εγώ το σώμα σου σκληρά δεν θ' ασχημίσω, ανίσως
έδινε σ' εμένα υπεροχή ο Δίας, και σου στερήσω
τη ζωή· τότε την ένδοξή σου πανοπλία παίρνοντας,
θα παραδώσω, Αχιλλέα, το κορμί σου στους Αργείους
– κάνε κι εσύ το ίδιο.»

310

Λοξά τον κοίταξε μιλώντας ο Αχιλλέας ωκύποδος:

[260]

«Επίβουλε Έκτορα, μη μου μιλάς εμένα για συνομολογήσεις·
 όπως λιοντάρια κι άνθρωποι δεν δίνουν όρκους πίστης, 315
 ούτε λύκοι και πρόβατα μπορούν ποτέ τους να τα βρούνε,
 αλλά μισούνται μεταξύ τους μια για πάντα, έτσι κι ανάμεσα
 σ' εσένα και σ' εμένα δεν έχει πέραση η αγάπη, οι όρκοι μας
 θα μείνουν στον αέρα, προτού ο ένας απ' τους δυο να φάει
 χώμα, προτού τον Άρη, αχόρταγο πολεμιστή, 320
 να τον χορτάσει μ' αίμα.
 Δεν έχεις πια τον τρόπο να γλιτώσεις, θα σ' αφανίσει
 η Αθηνά Παλλάδα με το δικό μου δόρυ, ήλθε η ώρα [270]
 να πληρώσεις όλες τις πίκρες μου, για τους συντρόφους μου
 που εσύ τους σκότωσες με λύσσα.» 325
 Είπε και πάλλοντας ρίχνει μακρόσκιο δόρυ, αλλά **Μονομαχία Αχιλλέα - Έκτορα**
 το είδε αντίκρυ και το απόφυγε ο γενναίος Έκτωρ·
 πρόλαβε βλέποντας και σκύβει, οπότε χάλκινο το δόρυ
 σφύριξε από πάνω του, και μπήχτηκε στο χώμα.
 Στα γρήγορα η Αθηνά το αρπάζει, και δίχως 330
 να την πάρει είδηση ο Έκτορας, ποιμένας του λαού του,
 πίσω το έδωσε στον Αχιλλέα.
 Συνάμα ο Έκτωρ φωνάζει στον άψογο γιο του Πηλέα:
 «Την πάτησες, θεόμορφε Αχιλλέα· όχι, δεν ήξερες
 τον θάνατό μου, όπως καυχιόσουν πριν, πως είναι αυτή 335 [280]
 η απόφαση του Δία. Είσαι λογάς, απατεώνας φαφλατάς,
 για να με κάνεις να σε φοβηθώ, να λησμονήσω την ορμή
 και την αντρεία μου.
 Μην το ελπίζεις όμως πως, φεύγοντας εγώ, θα μπήξεις
 το κοντάρι σου πισώπλατά μου· τώρα μπροστά, καθώς 340
 θα ρίχνομαι μ' ορμή, χτύπα κατάστηθα, αν πράγματι ο θεός
 σου κάνει αυτή τη χάρη.
 Προς το παρόν κοίτα πώς ν' αποφύγεις τον χαλκό
 απ' το δικό μου δόρυ – ας το βλεπα ολόκληρο
 να χώνεται στη σάρκα σου. 345
 Τότε κι ο πόλεμος αυτός θα γίνει για τους Τρώες

πιο λαφρύς, αν σκοτωθείς, γιατί είσαι εσύ

η μεγάλη τους κατάρα.»

Είπε, και το μακρόσκιο δόρυ πάλλοντας, στον Αχιλλέα

το ρίχνει· στη μέση της ασπίδας πέτυχε, αναπηδώντας

350 [290]

όμως το κοντάρι πέταξε μακριά.

Φουρκίστηκε ο Έκτορας που άδικα έφυγε από το χέρι του

το δόρυ - άλλο κοντάρι πια δεν του περίσσευε.

Κάλεσε αμέσως τον Δηίφοβο με το λευκό σκουτάρι,

βγάζοντας δυνατή φωνή, ζητώντας να του δώσει

355

το δικό του δόρυ, εκείνος όμως ήταν άφαντος.

Κατάλαβε μεμιάς ο Έκτωρ τι συμβαίνει κι είπε φωνάζοντας:

«Κατάρα μου, τώρα οι θεοί στον θάνατό μου με καλούν,

κι εγώ φαντάστηκα πως έχω πλάι τον γενναίο Δηίφοβο.

Όμως αυτός μέσα στο κάστρο βρίσκεται, κι εμένα

360

μ' εξαπάτησε η Αθηνά.

Τώρα ο θάνατος μου παραστέκει, δεν είναι πια μακριά,

[300]

δεν τον γλιτώνω. Τέτοια η απόφαση που πήραν

ο Δίας κι ο γιος του, ο Εκηβόλος, αυτοί που πρώτα

πρόθυμοι με φύλαγαν. Τώρα με πρόφτασε η μαύρη μοίρα·

365

όμως ας μη χαθώ απολέμιστος κι αδόξαστος, πριν κάνω

μια μεγάλη πράξη, που να τη μάθουν οι μελλούμενοι.»

Είπε, και τράβηξε το κοφτερό σπαθί του απ' το θηκάρι,

μέγα και στιβαρό, που κρέμονταν πιο κάτω, στο λαγόνι του,

κι όρμησε σκύβοντας μπροστά, σαν αετός υσιπετής,

370

που χύνεται στον κάμπο, σχίζοντας μαύρα νέφη,

ν' αρπάξει τρυφερό αρνί ή και λαγό δειλό·

[310]

έτσι ξεχύθηκε κι ο Έκτωρ, στο χέρι σείοντας

το κοφτερό του ξίφος.

Συνάμα ορμήθηκε ο Αχιλλέας, γεμάτος άγριο μένος,

375

καλύπτοντας το στήθος του με την πανώρια,

την περίτεχνη του ασπίδα, το φωτεινό τετράφαλό του

κράνος να σαλεύει, κι ολόγυρα να κυματίζουνε χρυσές

οι ωραίες χαίτες, αυτές που ο Ήφαιστος πυκνές

τις κρέμασε στη φούντα. 380

Πώς στις μαύρης νύχτας το σκοτάδι, ανάμεσα σε άλλα αστέρια
προβάλλει ο Αποσπερίτης,³⁶ το πιο ωραίο αστέρι του ουρανού,
παρόμοια λάμψη ανάδινε η κοφτερή αιχμή του δόρατος
που κράδαινε ο Αχιλλέας στο δεξί του χέρι, γυρεύοντας [320]
τον όλεθρο του θείου Έκτορα· συνάμα τ' όμορφο κορμί του 385
μελετούσε, να βρει το πιο ευάλωτο σημείο.

Τ' άλλο του σώμα ήταν καλυμμένο μ' εκείνα τα ωραία,
χάλκινα όπλα, αυτά που πήρε τότε, σκοτώνοντας
τον Πάτροκλο· φαινόταν μόνο η κλείδωση στη δέση
ώμων και λαιμού, πλάι στο λαρύγγι, όπου το χτύπημα 390
μοιραίο πέφτει αυτοστιγμεί.

Εκεί ο θείος Αχιλλέας σημάδεψε με το κοντάρι του
τον Έκτορα που ορμούσε· βγήκε αντίκρυ ο χαλκός,
περνώντας τον λαιμό, όμως χαλκόβαρο το δόρυ δεν έκοψε
και το λαρύγγι, για να μπορεί να δώσει απόκριση στα λόγια του. 395

Γκρεμίστηκε αυτός στη γη, κι ο θείος Αχιλλέας μ' έπαρση
καυχήθηκε: [330]

«Έκτωρ, μπορεί να το φαντάστηκες, απογυμνώνοντας **Διάλογος Αχιλλέα-Έκτορα**
τότε τον Πάτροκλο, πως θα την γλίτωνες· δεν πήγε καν, **(έπαρση-ικεσία)**
ξεμωραμένε, το μυαλό σου σ' εμένα που έλειπα. 400

Όμως εγώ, φίλος και σύντροφος ανώτερος, αν τότε
ξέμεινα μακριά στα βαθουλά καράβια, έγινα τώρα
ο εκδικητής, που σου παρέλυσε τα γόνατα.

Γύπες και σκύλοι εσένα θα σε τραβोलογούν ατιμασμένον,
ενώ σ' εκείνον οι Αργίτες θα προσφέρουν 405
έντιμη ταφή.»

Ξέπνοος πια αποκρίθηκε ο κορυθαίολος Έκτωρ:

«Σε ικετεύω, στη ζωή σου, στους γονείς σου,
να μην αφήσεις τα σκυλιά να με σπαράξουν, στα πλοία
εκεί των Αχαιών· δέξου τα λύτρα, όσο χρυσάφι και χαλκό 410
θελήσεις, που θα σου δώσουν σίγουρα ο κύρης [340]

³⁶ **Αποσπερίτης**: Ο Αχιλλέας αποκτά το μέγεθος ενός ουρανίου, δηλ. θείκου σώματος, ενός φυσικού φαινομένου

κι η σεμνή μου μάνα· στείλε το σώμα μου στο σπίτι,
οι Τρώες κι οι γυναίκες τους τιμώντας να με κάψουν.»

Μ' άγριο βλέμμα και λοξό, απάντησε ο Αχιλλέας:

«Σκύλε, παράτα πια τα παρακάλια, άσε τα γονατίσματα 415

και τους γονιούς. Όσο με σπρώχνει εμένα μέσα μου
το μένος και το πάθος, για όσα μου έκανες, ωμές να φάω
τις σάρκες σου, κομματιασμένες, κανείς δεν θα βρεθεί
απ' το κεφάλι σου τους σκύλους να αποδιώξει, ακόμη κι αν
δέκα και είκοσι φορές τα λύτρα σου αυξηθούν,

420

κι ας τάξουν οι δικοί σου κι άλλα, έστω κι αν κάποιος [350]

πει ν' αντιζυγίσει με χρυσάφι το κορμί σου ο Πρίαμος.

Όχι σου λέω, δεν πρόκειται η σεβαστή σου μάνα, εκείνη

που σε γέννησε, νεκρό να σ' ακουμπήσει σε στρώμα

σπιτικό κι εκεί να σε θρηνήσει· όρνια και σκύλοι 425

θα σε κατασπαράξουν.»

Πεθαίνοντας είπε ο μέγας κορυθαίολος Έκτωρ:

«Ω ναι, καλά σε ξέρω και το βλέπω, δεν θα μπορέσω
να σε πείσω, γιατί είναι εσένα από σίδηρο η καρδιά σου.

Πρόσεξε μόνο, μήπως σε βρει εξαιτίας μου οργή θεού, 430

τη μέρα εκείνη, που κι εσένα ο Πάρης κι ο Απόλλων

Φοίβος, ας είσαι ο γενναίος που είσαι, στις πύλες

που τις λεν Σκαιές, θα σε χαλάσουν.» [360]

Ήταν αυτά τα τελευταία λόγια, ο θάνατος

του σφράγισε τα μάτια, κι από τα μέλη του πετώντας 435

έφυγε η ψυχή του, στον Άδη κατεβαίνοντας,

τη μοίρα του θρηνώντας, την ανθηρή του νιότη,

το αρρενωπό κορμί του.

Θάνατος Έκτορα και βεβήλωσή του

Τότε ο θείος Αχιλλέας, κι ας ήταν πια νεκρός, του λέει:

«Πέθανε τώρα εσύ· κι όσο για μένα, θα τον υποδεχτώ 440

τον θάνατο, όποτε κι όπως τον ορίσει ο Δίας

κι οι άλλοι αθάνατοι θεοί. »

ΡΑΨΩΔΙΑ Χ

Κακοποίηση του σώματος του Έκτορα στ. 443-488

Ο θάνατος του Έκτορα. Peter Paul Rubens, 17^{ος} αι.
Ολλανδία, Μουσείο Boijmans Van Beuningen

Μιλώντας τράβηξε το χάλκινο κοντάρι από το σώμα,
τ' ακούμπησε στην άκρη, και πήρε να τον γδύνει
απ' τα ματοβαμμένα όπλα. Ευθύς τον περικύκλωσαν
των Αχαιών οι γιοι, θαυμάζοντας το τέλειο σώμα του,
την άψογη ομορφιά του Έκτορα, αλλά κανείς δεν ζύγωνε
χωρίς να τον λαβώσει. Ένας στον άλλον πλάι, έβλεπε
και μουρμούριζε:

445

[370]

«Κοίτα να δεις, πώς δέχεται, και με το μαλακό, ο Έκτορας
τ' αγγίγματά μας, αυτός που τότε έβαλε φωτιά στα πλοία,
να τα κάψει.» Έτσι μιλώντας ο καθένας, έμπηγε από δίπλα
στο σώμα το κοντάρι του.

450

Στο μεταξύ, κι αφού ο θείος Αχιλλέας ξεγύμνωσε
τον Έκτορα, στράφηκε προς τους Αχαιούς, με λόγια

455

που πετούσαν σαν πουλιά:

«Φίλοι, Αργίτες αρχηγοί και σύμβουλοι,
αφού οι θεοί ευδόκησαν, και δάμασα τον άντρα αυτόν,
που όσο κακό μας έκανε, δεν το 'καναν όλοι μαζί
οι άλλοι, ελάτε τώρα πάνοπλοι την έφοδο να δοκιμάσουμε

[380]

460

Ο Αχιλλέας σέρνει τον νεκρό Έκτορα.
Μελανόμορφη λήκυθος, 490 π.Χ. από την Ερέτρια.
Παρίσι, Μουσείο Λούβρου

γύρω στην τειχισμένη πόλη.

Να δούμε από κοντά πώς σκέφτονται τάχα οι Τρώες
ν' αντιδράσουν, τώρα που αυτός σκοτώθηκε:
θα εγκαταλείψουνε το κάστρο, ή μέσα εκεί θα μείνουν,
μόλο που πια δεν ζει ο Έκτωρ.

465

Αλλά τι μ' έπιασε και μελετά αυτά ο νους μου;
Στα πλοία ακόμη κείται ο Πάτροκλος νεκρός, άκλαυτος
κι άταφος, που εγώ δεν γίνεται ποτέ να τον ξεχάσω,
όσο ακόμη ζω κι αυτά τα γόνατα βαστούν.

Αν όσοι πια βρεθούν στον Άδη, τους πεθαμένους

470

λησμονούν, εγώ κι εκεί τον ακριβό μου φίλο θα θυμάμαι. [390]

Μα τώρα εμπρός, των Αχαιών οι κούροι, ψάλλοντας
τον παιάνα, στα κοίλα μας καράβια να γυρίσουμε,
μ' εκείνον προπομπό. Είναι μεγάλη η δόξα
που σηκώσαμε· σκοτώσαμε τον θείο Έκτορα, 475

που οι Τρώες σαν θεό τον είχαν σ' ολόκληρη την Τροία.»
Μιλώντας, έργα ανήκουστα έβαλε ο νους του
για τον μεγάλο Έκτορα: στα δυο του πόδια πίσω
τα νεύρα τρύπησε από τη φτέρνα ως τα σφυρά,
τους πέρασε λουριά βοδίσια μέσα, και τα' δεσε 480

στο αμάξι, αφήνοντας να σέρνεται στο χώμα το κεφάλι.
Ανέβηκε μετά στο αμάξι ο ίδιος, τραβώντας πάνω
και τα φημισμένα όπλα, βίτσισε τ' άλογα να τρέξουν,
κι αυτά πετούσαν πρόθυμα. [400]

Φούντωνε η σκόνη σέρνοντας τον νεκρό, πετούσαν 485
τα μελανόχρωμα μαλλιά, όλο του το κεφάλι στη σκόνη
βουτηγμένο, τόσο ωραίο κάποτε, που τώρα ο Δίας τ' άφησε
στον εχθρό παραδομένο, στο πατρικό του χώμα χαλασμένο.

Στη συνέχεια ...

Το θέαμα του νεκρού Έκτορα να σύρεται γυμνός, δεμένος στο άρμα του Αχιλλέα προκαλεί θρήνο στον Πρίαμο, την Εκάβη και την Ανδρομάχη, η οποία, μόλις ανεβαίνει στα τείχη και βλέπει τι έχει συμβεί λιποθυμεί. Όταν ξαναβρίσκει τις αισθήσεις της, ξεσπά σε έναν συγκλονιστικό θρήνο, κυρίως για το μέλλον του Αστυάνακτα.

X 489 κ.ε.

ΡΑΨΩΔΙΑ Ψ *Ἄθλα ἐπὶ Πατρόκλῳ*

Ἐνῶ οἱ Τρῶες θρῆνοῦν τὸν Ἑκτορά, ὁ Ἀχιλλεύς θλίβεται γιὰ τὸν χαμὸ τοῦ φίλου του. Στὸν ὕπνο του βλέπει τὸν Πάτροκλο που του ζητά νὰ τὸν θάψει τὸ συντομότερο. Τὴν ἄλλη μέρα ετοιμάζεται ἡ πυρὰ τοῦ Πάτροκλου καὶ ὁ Ἀχιλλεύς ρίχνει στὴ φωτιά μιὰ πλεξούδα ἀπὸ τὰ μαλλιά του, πλούσια σφάγια, καθὼς καὶ δώδεκα Τρῶες, που εἶχε συλλάβει τὴν προηγούμενη μέρα. Στὴ συνέχεια, ζητά νὰ ξεχωρίσουν τὰ οστά τοῦ Πάτροκλου καὶ νὰ ἀναγείρουν μνημεῖο. Ἀκολουθῶς, διοργανώνονται ἀγῶνες πρὸς τιμὴ τοῦ νεκροῦ με σπουδαία ἔπαθλα. Τὰ ἀγωνίσματα ἦταν οκτῶ: ἀρματοδρομία, πυγμαχία, πάλη, δρόμος, μονομαχία με δόρατα, δισκοβολία, τοξοβολία καὶ ἀκοντισμός.

Ἡ σφαγὴ τῶν Τρῶων αἰχμαλώτων μπροστὰ στὸν τάφο τοῦ Πάτροκλου. Ἀπουλικὸς κρατῆρας 340-330 π.Χ. Νάπολη, Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο (ἀντίγραφο)

ΡΑΨΩΔΙΑ Ω
Ἕκτορος λύτρα, στ. 512-653

Ο Πρίαμος ικετεύει τον Αχιλλέα. Alexandre Ivanov, 1824

Ο Αχιλλέας με ασίγαστη μανία συνεχίζει να σέρνει το πτώμα του Έκτορα γύρω από τον τάφο του Πάτροκλου για δώδεκα μέρες. Οι θεοί αγανακτούν με τη συμπεριφορά του απέναντι στον νεκρό. Ο Δίας στέλνει τη Θέτιδα να πείσει τον Αχιλλέα να παραδώσει τον νεκρό και την Ίριδα να παρακινήσει τον Πρίαμο να ικετεύσει τον Αχιλλέα. Ο Πρίαμος ξεκινά αμέσως προς τη σκηνή του Αχιλλέα με πλούσια δώρα. Τον συνοδεύει ο κήρυκας Ιδαίος και τον προστατεύει ο θεός Ερμής.

Ω 1-511

Μ' αυτά τα λόγια αναχώρησε ο Ερμής, στον Όλυμπο
ψηλά ανεβαίνοντας. Συνάμα ο Πρίαμος από το αμάξι πήδησε
στο χώμα· άφησε όμως τον Ιδαίο εκεί, που ξέμεινε
να 'χει τον νου του στ' άλογα και στις μούλες.
Στο μεταξύ ο γέροντας μέσα προχώρησε, όπου συνήθιζε
ο Αχιλλέας να κάθεται, του Δία φιλητός. Τον βρήκε εκεί.

ΙΚεσία Πριάμου

[470]

515

Οι άλλοι σύντροφοι σε κάποια απόσταση, δύο μονάχα,
ο θαρραλέος Αυτομέδων κι ο Άλκιμος δεινός πολεμιστής,
από κοντά τον φρόντιζαν· μόλις που είχε αποδειπνήσει 520
κι αποπιεί - ήταν στρωμένο ακόμη το τραπέζι.

Δίχως εκείνοι να τον πάρουν είδηση, βρέθηκε μέσα
ο μέγας Πρίαμος, κοντά του στάθηκε, του άγγιξε τα γόνατα,
ασπάστηκε τα χέρια του, τα φοβερά, αντρόφωνα εκείνα χέρια,
που είχαν σκοτώσει τόσους γιους του. 525

Πώς όταν έναν τον βρίσκει συμφορά τυφλή, που του έτυχε [480]
στον τόπο του να 'χει σκοτώσει κάποιον, και φεύγει φτάνοντας
σε ξένη χώρα, στο αρχοντικό πλούσιου κύρη, κι όσοι
τον βλέπουν μένουν θαμπωμένοι, παρόμοια έκθαμβος
ο Αχιλλέας έμεινε, μπροστά του βλέποντας θεόμορφο τον Πρίαμο - 530
οι άλλοι γύρω σάστισαν, κοιτάζοντας ένας τον άλλον.

Οπότε ο Πρίαμος παρακαλώντας, άρχισε να μιλά:
«Θυμήσου τον πατέρα σου, θεοτικέ Αχιλλέε,
τα ίδια χρόνια έχουμε, περνώντας τώρα το κατώφλι των έρμων
γηρατειών. Ίσως κι εκείνον κάποιοι γείτονες γύρω του 535
να τον τυραννούν, ενώ στο πλάι δεν βρίσκεται κανείς,
για ν' αποκρούσει την κακή κατάρα.

Κι όμως ακούει εκείνος πως είσαι ακόμη ζωντανός, [490]
κι ευφραίνεται η ψυχή του, με την ελπίδα μέσα του,
μέρα τη μέρα, πως θα δει τον ακριβό του γιο, να φτάνει 540
από την Τροία.

Όμως εγώ νιώθω παντέρημος, που τόσους γιους γενναίους
γέννησα στη μεγάλη Τροία - ούτε ένας δεν απόμεινε.
Ήταν πενήντα, όταν έφτασαν εδώ οι Αχαιοί· οι δεκαεννιά
απ' την κοιλιά της ίδιας μάνας, τους άλλους μού τους γέννησαν 545
άλλες γυναίκες στο παλάτι.

Τους πιο πολλούς ο άγριος Άρης τους κατέλυσε. Τον ένα,
και μοναδικό, της Τροίας και των Τρώων στυλοβάτη, τον σκότωσε
εσύ, πριν λίγες μέρες, ενώ αγωνίζονταν για την πατρίδα - λέω [500]
τον Έκτορα. Γι' αυτόν με βλέπεις τώρα εδώ, στων Αχαιών τα πλοία, 550

ικέτη σου, με λύτρα αμέτρητα, να τον λυτρώσεις.

Σεβάσου, Αχιλλέα, τους θεούς, συμπόνεσε κι εμένα,
βάλε στη θέση τη δική μου τον πατέρα σου, αξίζω τη συμπάθεια·
εγώ που βάσταξα όσα δεν βάσταξε άλλος θνητός στη γη,
τώρα το χέρι μου στο στόμα του φονιά των γιων μου απλώνω.»

555

Έτσι μιλώντας, στον Αχιλλέα άναψε πόθο θρηνητικό
για τον δικό του τον πατέρα, συνάμα πιάνοντας το χέρι του Πριάμου,
ανάλαφρα σπρώχνει τον γέροντα.

Οι δυο μαζί αναθυμούνται: τον Έκτορα ο ένας, άγριο μαχητή,
σπαραχτικά θρηνώντας, σερνάμενος στα πόδια του Αχιλλέα·
ο Αχιλλέας έκλαιγε τη μια για τον πατέρα του, την άλλη
για τον Πάτροκλο – διπλός ο στεναγμός κι ο θρήνος συνηχούσαν.

560 [510]

Όταν πια χόρτασε ο θείος Αχιλλέας τον θρήνο, κι άδειασε
ο πόθος του για κλάμα στα μέλη και στα σπλάχνα του, πετάχτηκε
απ' το θρονί, τον έπιασε απ' το χέρι, τον σήκωσε τον γέροντα,

565

νιώθοντας λύπη μέσα του για το ψαρό του γένι,
τ' άσπρο του κεφάλι· ύστερα πήρε να μιλά με λόγια
που πετούσαν σαν πουλιά:

Αποδοχή ικεσίας από τον Αχιλλέα

«Άμοιρε, πόσα βάρη φορτώθηκε η ψυχή σου.³⁷
αλήθεια, πώς το βάσταξες μόνος να 'ρθεις στα πλοία εδώ
των Αχαιών, να δουν τα μάτια σου εμένα που σου χάλασα
τόσους και τέτοιους γιους – σίδερο η καρδιά σου.

570

[520]

Έλα όμως τώρα, κάτσε εδώ, πίκρες και βάσανα
ψυχής ας ησυχάσουν, όσο κι αν μας παιδεύουν·
σε τίποτε δεν ωφελεί να συνεχίζεται αυτό το κλάμα γοερό.

575

Έτσι οι θεοί την όρισαν των άμοιρων θνητών τη μοίρα,
να ζουν μέσα στον πόνο· εκείνων όμως η ζωή παντού
και πάντα παραμένει ανέφελη.

Είναι στημένα δυο πιθάρια στου Δία το κατώφλι,
με δώρα μοιρασμένα: το 'να να δίνει το κακό, τ' άλλο

580

³⁷ Στ. 569 κ.ε.: Στην Ω γνωρίζουμε έναν διαφορετικό Αχιλλέα από αυτόν που γνωρίσαμε στην Ψ. Εκεί, στο αποκορύφωμα της μήνιός του προς το πρόσωπο του Έκτορα, συμπεριφέρεται ως ένας εκδικητικός φονιάς. Στην Ω, όμως, μέσα από τη στάση του απέναντι στον Πρίαμο προσεγγίζει μια εξυψωμένη μορφή ανθρωπισμού.

Ο Πρίαμος παρακαλεί τον Αχιλλέα. Τοιχογραφία.
Felice Giani 19^{ος} αι.
Faenza, Palazzo Milzetti

αντίθετα. Ανάλογα: αν τ' αναμείξει ο κεραύνιος Δίας,
παίρνοντας και απ' τα δυο, τότε του πέφτει κάποιου στη ζωή
άλλοτε το κακό κι άλλοτε το καλό. Αν όμως βάλει χέρι ο Δίας
μονάχα στο πιθάρι του κακού, μένει ο θνητός σημαδεμένος·
η βουλιμία του κακού τον κυνηγά, όπου βρεθεί κι όπου σταθεί,
και περιφέρεται στην άγια γη από θεούς κι από θνητούς
απορριγμένος.

[530]

585

Έτσι και στον Πηλέα, έδωσαν οι θεοί εκ γενετής δώρα
λαμπρά: απ' όλους περίσσια προικισμένος, στην ευτυχία,
στον πλούτο, ηγεμονεύοντας στους Μυρμιδόνες, και μόλο
που ήτανε θνητός, τον πάντρεψαν με μια θεά.

590

Όμως κι εδώ ο θεός πρόσθεσε κάτι από κακό: μες στο παλάτι του

δεν έβγαλε αγόρια κληρονόμους· ο μόνος και μονάκριβός του γιος
γεννήθηκε λιγόζωος. Και τώρα εκεί που γέρασε, δεν είμαι εγώ [540]
να τον φροντίσω· απ' την πατρίδα μου μακριά, κάθομαι εδώ 595
στην Τροία, στην αφεντιά σου και στους γιους σου βάσανο πικρό.
Ακούγεται όμως, γέροντα, πως ήσουν κι εσύ παλιά
ευτυχισμένος· όσο που πιάνει η Λέσβος, πάνω μεριά, έδρα
του Μάκαρος,³⁸ ως τη Φρυγία ψηλά και στον απέραντο Ελλήσποντο,
λέγεται, γέροντα, στα μέρη αυτά ξεχώριζες εσύ 600
σε πλούτη και σε γιους.

Αφότου όμως οι Ολύμπιοι έριξαν πάνω σου τέτοιο κακό,
δεν έλειψαν οι σκοτωμοί κι οι μάχες γύρω στην τειχισμένη πόλη.
Κουράγιο όμως, μην αφήνεσαι στη θλίψη και στον οδυρμό,
μ' αυτόν τον σπαραγμό σου για τον γιο σου, δεν βγάζεις 605
όφελος κανένα, δεν γίνεται με θρήνο να τον αναστήσεις. [550]

Κοίτα λοιπόν εσύ μην πάθεις κι άλλη συμφορά.»

Ανταποκρίθηκε ο γέροντας, θεόμορφος ο Πρίαμος: **Απαίτηση Πριάμου**
«Μη μου ζητάς ακόμη να καθίσω, του Δία βλαστάρι,
όσο ο Έκτωρ βρίσκεται απορριγμένος στις σκηνές. 610

Λύσε τον πρώτα, μην αργείς, για να τον δουν τα μάτια μου·
δέξου τα πλούσια λύτρα που σου φέρνω· δικά σου είναι,
να τα χαιρέσαι· κι είθε να φτάσεις στην πατρίδα σου γερός,
που μ' άφησες κι εμένα ζωντανό, να βλέπω ηλίου φως.»

Λοξά τον κοίταξε ο Αχιλλέας τον Πρίαμο, αντιμιλώντας: 615
«Μη μ' έρεθίζεις άλλο, γέροντα· το 'χω κι εγώ στον νου μου
τον Έκτορα να τον λυτρώσω. Έφερε απ' τον Δία μήνυμα
η ίδια η μάνα μου, η θυγατέρα του ενάλιου γέροντα.

Αλλά κι εσένα, Πρίαμε, δεν μου το βγάζεις από το μυαλό,
το ξέρω· κάποιος θεός σ' οδήγησε εδώ, στων Αχαιών τα πλοία, 620
δεν θα βαστούσε άλλος θνητός να φτάσει στα λημέρια μας,
κι ας ήταν στην ακμή της πρώτης νιότης· από τους φύλακες
δεν θα περνούσε απαρατήρητος, ούτε και τόσο εύκολα
τον σύρτη θα κουνούσε στη δίφυλλή μας πόρτα.

³⁸ **Μάκαρ**: ο μυθικός οικιστής της Λέσβου

Γι' αυτό, μέσα στον πόνο σου, μη μου αναστατώνεις την ψυχή,
αλλιώς κι εσένα ακόμη, γέρο, έξω θα σε πετάξω, κι ας είσαι ικέτης,
τις εντολές του Δία αψηφώντας.»

625

[570]

Είπε, κι ο γέροντας φοβήθηκε, έκανε πίσω.

Οπότε του Πηλέα ο γιος πήδηξε έξω σαν λιοντάρι, σπρώχνοντας

Πρίαμος και Έκτορας. Juan Adán Morlán, 18^{ος} αι.
(αντίγραφο ρωμαϊκού αγάλματος). Μαδρίτη, Real Academia
de Bellas Artes de San Fernando

τα θυρόφυλλα – δεν ήταν μόνος, έτρεξαν πίσω του δυο σύντροφοι,
ο Αυτομέδων τολμηρός, ο Άλκιμος γενναίος – αυτούς ο Αχιλλέας,
μετά τον θάνατο του Πάτροκλου, τους είχε πιο μεγάλη αγάπη.

630

Ο Αχιλλέας παραδίδει τον Έκτορα

Οι τρεις μαζί ξέζεψαν τ' άλογα και τις μούλες, έφεραν μέσα
και τον Ίδα, κήρυκα μεγαλόφωνο, κι αυτόν τον έβαλαν να κάτσει.

Στο μεταξύ ξεφόρτωναν δώρα αμέτρητα από το τορνευτό αμάξι,

635

του Έκτορα την ξαγορά. Άφησαν μόνο δυο φαντά

κι ένα πουκάμισο απαλό, να περιβάλουν τον νεκρόν, την ώρα

[580]

της επιστροφής του στο παλάτι.

Μετά τις δούλες ο Αχιλλέας φώναξε, να λούσουν και ν' αλείψουν
το κορμί, σε κάποια απόσταση, ανασηκώνοντας το σώμα,

640

να μην τον δει τον γιο του ο Πρίαμος· μήπως και βλέποντας ξεσπάσει ο πόνος άγριος, δεν συγκρατήσει εκείνος την οργή του, κι ο Αχιλλέας πειραγμένος τον σκοτώσει, την εντολή του Δία πατώντας.

Αφού τον έλουσαν οι δούλες, τον έχρισαν με λάδι,
του φόρεσαν χιτώνα, τον τύλιξαν σ' ωραίο φαντό,

645

ο Αχιλλέας ο ίδιος με τα χέρια του στο στρώμα τον απίθωσε,
συνάμα οι σύντροφοι τον σήκωσαν και τον απόθεσαν
στο τορνευτό αμάξι.

[590]

Τότε οδυρόμενος στον ακριβό του φίλο ο Αχιλλέας φώναξε:

«Πάτροκλε, μην αγανακτείς, ανίσως και στον Άδη

650

μάθεις πως λύτρωσα τον θείο Έκτορα και πως τον επιστρέφω
τώρα στον πατέρα του, παίρνοντας ξαγορά λύτρα πολύτιμα.

Θα' χεις, υπόσχομαι, κι εσύ το μερτικό, όπως αρμόζει.»

Στη συνέχεια ...

Ο Αχιλλέας υπόσχεται ενδεκαήμερη ανακωχή, για να ταφεί ο Έκτορας. Ακολουθούν ημέρες θρήνων και προετοιμασιών και τέλος γίνεται η καύση και η ταφή του Έκτορα. Η Ιλιάδα τελειώνει με τον στίχο: *ὡς οἱ γ' ἀμφίεπον τάφον Έκτορος ἵπποδάμοιο (έτσι το ξόδι τέλεσαν του ἱππόδαμου Έκτορα οι Τρώες).*

Ω 654 κ.ε.

Η πτώση της Τροίας. Johann Georg Trautmann, 18^{ος} αι.
Καρλσρούη, Γερμανία

*Ανδριάντας γυναικός. Προσωποποίηση της Ιλιάδας, 2^{ος} αι. μ.Χ.
Αθήνα, Μουσείο Αρχαίας Αγοράς*

